

Τεκνογονοῦντες	Ἄγαμοι	Ἀνήλικοι	Ἄγονοι
ἄδρας, γιναίκα πετνός, ὄρνιθα βγάς, ἀγελάδα, β-βαλοβγάς, β-βάλα ἄτ, φοράδα, κότς, προβατίνα πρίτσος, κατσίκια γαΐδαρος, γαϊδούρα κοῦρκος, κούρκα χῆνος, χήνα πάπος, πάπια	παλιχάρ, κοπέλλα πετνάρ, πλάδα δαμάλι, δαμάλα μαλάκι, μαλάκα φοραδίτσα τσοκλί, σισέκι βετούλι βαβάτσια παπιά	παιδιά πλάκι μουςκαράκι μαλάκι πλάρ ἄρνι δλάκι γαδράκι κουρκι χινάρ παπάκι	χαδούμς, κ-σήθα καπόνι βόδ β-βάλι ἄλογο βουρμάς βουρμάς

Ἀκόμη δὲ ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν τῶν διὰ πλήθους ἑκφράσεων παριστησανουσῶν, ἐπιτυχέστατα διαφόρους ἐννοίας. «Σὰ δὲ βόδ στὸ παχνί». «Θά' κάμ τ γαϊδουριά τ». «Φλάει νά ρε τ' αὐγὸ στὸ βῶλο», κλπ.

Εἰς τὴν ἑκφρασιν τῶν τρυφεροτέρων αἰσθημάτων τοῦ πρὸς τὴν ἑκλεκτὴν τῆς καρδίας τοῦ κατάλληλον λέξιν ἔχρηνεν «τὸ πλί».

Σ ἀγαπῶ πουλί μου, δὲν εἶναι ψέματα
Τὸ λέν καὶ τ' ἀηδονάκια κάτου στὰ ρέματα.

Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ χνουδωτοῦ, παχουλοῦ καὶ ἀπαλοῦ νεοσσοῦ τῆς νήσης ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἀνθρωπιάς τοῦ γυναικείου αἰδοίου «παπί».

Π Τ Η Ν Ο Τ Ρ Ο Φ Ι Α

Ὅρνιθες.—Ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Πετροχωρίου, καθὼς καὶ οἱ τῶν πέριξ χωρίων ἔτρεφαν ὄρνιθας, διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον τῆς συντηρήσεώς των, καὶ διὰ τὸ χρεᾶς καὶ τὰ αὐγά των.

Αἱ ὄρνιθες ἀφήνοντο νὰ περιφέρονται ἐλεύθεραι εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωρίου, βόσκουσαι τ' αὐτοφυῆ χόρτα, καὶ σκαλιζουσαι τῖς «κουπριές». Τὸ βράδυ ὅμως ἐκλείοντο εἰς τὸ «κμάς». τὸν ὄρνιθωνα, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο κτισμένος εἰς μίαν γωνίαν τοῦ κήπου ἢ τῆς αὐλῆς ἢ καὶ τοῦ σταύλου, εἶχε δὲ «καθίστρες» ἐπὶ τῶν ὁποίων «ἐκούρνιαζαν» αἱ ὄρνιθες. Κατὰ τὸ καλοκαίρι ἀφήνοντο συνήθως νὰ κοιμῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων τοῦ κήπου. Ἐνίοτε συνέβαινε ν' ἀφήσουν ὑπὸ τὸ δένδρον ἀπλωμένα ροῦχα διὰ νὰ στεγνώσουν, πρὸ πάντων «μουντά», ὅπως ἡ ποδιά τῆς νοικοκυρᾶς, ἢ ὅποια ἐσυχνοπλένετο, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ δένδρου πτηνὰ νὰ τὴν «κατσουλιώσουν». Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία: «Μὴ γελᾷς τὴν κατσουλιά, καὶ σοῦ πέση στὴν ποδιά», ἢ ὅποια λέγεται εἰς τοὺς δριμέως

κατηγορούντας μητέρα διὰ τὰ παραπτώματα τῆς θυγατρὸς. Σημαίνει δὲ : Μὴ παραξενεύεσαι διὰ τὰ παθήματα τῶν ἄλλων, διότι πιθανὸν καὶ σὺ θὰ πάθῃς τὰ ἴδια.

Καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἡ νοικοκυρὰ «ἐφώναζε τ' ὄρνιθια» «τίκ τίκ τίκ» τὰ μεγάλα, «πούλι πούλι πούλι» τίς «πλάδες», «πλί πλί πλί» τὰ «πλάκια» καὶ «κλού κλού κλού» τίς «κλώκες», διὰ νὰ μαζευνθοῦν, νὰ τὰ ταγίσῃ καὶ νὰ τὰ μετρήσῃ. Ἄν μαζί των ἤρχετο τυχὸν καὶ καμμία ξένη, δὲν τὴν ἄφηνε νὰ φάγῃ ἀλλὰ τὴν ἀπεδίωκεν ἐπιφωνοῦσα «ξένι ξένι ξένι ἢ «ξοὺ ξοὺ ξοὺ» Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο καὶ κατὰ τὸ ἀπόγευμα.

Ἐκάστη ὄρνις εἶχε τὸ ὄνομά της, συνήθως κατὰ τὸ πτέρωμα αὐτῆς. Ἄν εἶχε γυμνὸν λαιμὸν ἢ στήθος, ἐλέγετο «τσιτσιδάκος», ἂν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λοφίον, «σκουφλή», ἂν εἶχε τὰς κνήμας πτερωτὰς »καλτσουνή», ἂν εἶχεν ἀραιὸν καὶ οὐλον πτέρωμα «κατσαρη». Ἐπίσης ἀπὸ τὸν χρωματισμὸν τοῦ πτερώματός της ἀπεκαλεῖτο «ἄσπρη, μαύρη, κίτρινη, ροθυδιά, σταχτιά», καὶ ἂν εἶχε πολλὰ χρώματα, παρωμοιάζετο πρὸς ὕφασμα τυπωμένον καὶ ἐλέγετο »bas-μένια».

Ἐπρόσχε λοιπὸν ἡ νοικοκυρὰ νὰ βεβαίωθῃ περὶ τῆς παρουσίας ἐκάστης ὄρνιθος, μὴ τυχὸν καμμία «ξενογεννήσῃ», ὁπότε ἐξήρχετο εἰς τὴν γειτονίαν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀπίστου, καὶ ἐζητεῖ πληροφορίας ἀπὸ τὰς γειτονίσσας. Ἀνακαλύπτουσα δὲ αὐτὴν εἰς ξένην φωλεάν, τὴν συνελάμβανε καὶ τὴν ἔφερεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὸν ὄρνιθῶνα, ὅπου τὴν ἐνέκλειεν, ἕως ὅτου γεννήσῃ. Πρὸς πρόληψιν τῆς κακῆς ταύτης συνηθείας ἐνίων ὄρνιθων, πρὶν τὰς ἀπολύσῃ τὸ πρωί, ἡ φρόνιμος οἰκοδόσποινα, τὰς «ἐκοίταζε». Καὶ ἂν μὲν εἶχαν αὐγὸ, τὰς ἐνέκλειεν εἰς τὸν ὄρνιθῶνα νὰ τὸ γεννήσουν, ἂν ὄχι, τὰς ἄφηνεν ἐλευθέρως. Ἐνίοτε ἡ ὄρνιθα «ξενομίζανε», δηλαδὴ ἐπῆγαιεν εἰς ξένην νομὴν, προσφωνῶν μόνον, ἕως ὅτου, ξενογεννήσῃ, ἢ καὶ διαρκῶς διέμεnen εἰς ξένον ὄρνιθῶνα. Ἐνίοτε μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ αὐγοῦ, ἡ ὄρνιθα ἐξήρχετο εἰς τὸν κήπον καὶ «κακάνιζε». Τοῦτο ἔκαμνε καὶ ἡ ξενογεννοῦσα ὄρνιθα, ὥς νὰ εἰρωνεύετο τρόπον τινα τὴν νοικοκυρά. Ἀπὸ τούτου δὲ ἔμειnen ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἄλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι' ἄλλοῦ γεννᾷν οἱ κότες», λεγομένη συνήθως διὰ τοὺς νέους, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἐρωτοτροποῦν μὲ μίαν νεάνίδα νυμφεύονται ἄλλην.

Ἀπὸ τὴν συνηθειαν μερικῶν ὄρνιθων νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν φωλεάν τὴν τελευταίαν στιγμὴν, διὰ νὰ γεννήσουν, μὴ εὐρίσκουσαι δὲ θέσιν νὰ γεννοῦν κατὰ γῆς προῆλθεν ἡ παροιμία: «Φλάει νὰ ρτ τ αὐγὸ στὸ γῶλο» ἢ ὁποία λέγεται διὰ τοὺς μὴ προνοοῦντας διὰ τὰς ἀνάγκας των ἢ παραμελοῦντας τὴν ἔγκαιρον περίθαλψιν τῆς κλονισθείσης ὑγείας των, καὶ μόνον τὴν τελευταίαν στιγμὴν, προσπαθοῦντας διὰ σπασμωδικῶν κινήσεων νὰ προλάβουν τὸ μοιραῖον.

Ὁ «πρόσφωλης» ἦτο πραγματικὸν αὐτὸ ἢ ὁμοίωμα αὐτοῦ ἀπὸ ἄσπρη πέτρα, ἢ ἓνα ἄσπρο κορμύδι, σκόρδο ἢ ρεπάνι, διὰ τὰ προσελκύνει τὰς ὄρνιθας εἰς τὴν φωλεάν καὶ νὰ μὴ τὰς ἀφήνῃ νὰ ξενογεννοῦν.

Τροφὴ τῶν ὀρνίθων ἦσαν συνήθως τὰ σκύβαλα, τοῦ ἀλωνίου, τὰ ὅποια ἐλέγοντο καὶ «χαλίδια» ἢ «κότσαλα», ἀκόμη δὲ τὰ ἀποφάγια τῆς τραπέζης, τὸ κριθάρι, ἢ «κουκνάρα» καὶ τὰ πίτυρα, τὰ ὅποια κατὰ τὰς πολὺ ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος ἀνεμίγνυν με θερμὸν ὕδωρ. Εἰς τοὺς μικροὺς νεοσσοὺς τὴν πρώτην ἡμέραν ἔδιδαν βρασμένο αὐτὸ ἔπειτα ψίχουλα ἢ βληγούρι «ὦς π νὰ ξετναχτοῦνε» μετὰ ταῦτα δὲ σιτάρι.

Ἡ ὄρνιθα ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτος, ἀδέξιος καὶ «τσαπατσούλα». Τρώγουσα τὰ πίτυρα μέσα ἀπὸ τὸ δοχεῖον, ἔρριπτε ἀρκετὰ πέριξ αὐτοῦ, διὰ τοῦ ράμφους της. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Θαρρεῖς κι' ἔφραγαν ὄρνιθες», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀπροσέκτων παιδίων, τὰ ὅποια ρίπτουν τὰ ψίχουλα κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ὄρνιθα διὰ τὰ προλάβει τὰς συντροφούς της καὶ φάγῃ περισσότερον ἀνέβαινε ἐπὶ τῶν χελέων τοῦ δοχείου καὶ διὰ τοῦ βάρους τοῦ σώματός της τὸ ἀναποδογύριζεν καὶ ἔμεναν νηστικά ὅλοι τῶν ἢ σκαλίζουσα τὸ χῶμα ἀναποδογύριζε τὸ νερὸ καὶ ἔμενε διψασμένη. Ἐκ τούτου ἴσως ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἡ ὄρνιθα σκαλίζοις βγάξ' τὰ μάτια τς», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος πασχόντων.

Αἱ ὄρνιθες ἔπρεπε νὰ κλωσίσουν τὸν Φεβρουάριον διὰ νὰ βγάλουν «μαρτιάτκα πλάκια». Σπανίως «κάδ-δανε κλωῖες» τὰ Χριστούγεννα, ὅποτε ἔβγαζαν πουλιά τὸν Ἰανουάριον καὶ ἀπελάμβαναν ἰδιαιτέρας περιποιήσεως. Καλὴ κλωσσα ἐθεωρεῖτο ἡ κλωσσοῦσα ἑνωρὶς καὶ μὴ ἐγκαταλείπουσα τὴν φωλεάν, πρὶν ἐκκολαφθοῦν ὅλα τὰ πουλιά της. Ἐκείνη ἢ ὅποια ἐγκατέλειπε τὴν φωλεάν ἑνωρὶς, ἢ τσαλαπατοῦσε τὰ πουλιά, ἐθεωρεῖτο «γουρσοῦσα». Ἀπὸ αὐτὴν ἔμεινε ἡ παροιμιώδης φράσις: «Δὲ θὰ βγάλῃ πλιά», λεγομένη διὰ τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου τινὸς «μὲ μσὴ καρδιά», χωρὶς ἐνθουσιασμόν, καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν θὰ φέρουν τὸ ἀναληφθὲν ἔργον εἰς αἴσιον πέρας. Ἀπὸ τὴν καλὴν κλωσσαν ἔμεινε ἡ ἄλλη παροιμιώδης φράσις: «Μάζωξε τὰ παιδιὰ τς λόῦρα τς, σὰ δὴ γλῶκα με τὰ πλάκια», ἢ χαρακτηρίζουσα τὴν φιλόστοργον μητέρα.

Τὰ πρῶτα κοτόπουλα ἐκθειάζει καὶ τὸ παιδικὸν ἀσμάτιον τῶν Φώτων:

Σήμερα ν' τὰ Φῶτα.
Γέννησεν ἡ κότα,
πίσ' ἀπὸ τὴν πόρτα,
κι' ἔκαμε κοτάκια,
μὲ τὰ τσαρουχάκια,
νὰ μ' πατοῦν τσαλάκια.

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς τοιαύτης ὄρνιθος ἀποδεικνύει καὶ τὸ πρωτοχρονιατικὸ ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸν πρῶτον ἐπισκέπτῃν τῆς ἡμέρας, ὑπεχρέωναν νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ σαρώθρου, ὅπισθεν τῆς θύρας τοῦ δωματίου, καὶ σκορπίζων δράκα κριθῆς νὰ φωνάξῃ «κλώκ κλώκ κλώκ», διὰ νὰ βγάλουν πρῶϊμα πουλιά.

Πρὶν τοποθετήσουν τ' αὐγά εἰς τὴν κλῶσσαν, τὰ ἐκοίταζαν εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ βεβαιωθοῦν ἂν ἔχουν σπόρον, καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ βγοῦν «καθάρια». Τ' αὐγά ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκείνης εἰ δυνατόν τῆς ἡμέρας. Ὅσα ἦσαν παλαιότερα, τ' ἀντήλασαν μὲ «ταξέδκα» ἵνα κατορθώσουν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐκκόλαιψιν.

Ὅταν ἤρχιζε νὰ κλωσσᾷ μία ὄρνιθα, πρὶν τὴν καθίσουν εἰς τ' αὐγά δὲν ἔδιδαν αὐγὰ πρὸς ἐπώασιν εἰς κανένα ἄλλον, διὰ «νὰ μὴ φύῃ τὸ βερεκέτ», ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ διηρκεῖ ἡ ἐπώασις τῶν ὠν, οἱ κάτοικοι τῆς οἰκίας ἐκείνης δὲν ἐπετρέπετο νὰ φάγουν αὐτὸ ψημένο «κεβάπ». ἢ νὰ κάψουν αὐτότσεφλα, διὰ νὰ μὴ φθοῦν τὰ πλάκια μέσ' στ' αὐγὸ» καὶ δὲν κατορθώσουν νὰ ἐκκολαφθοῦν.

Μερικοὶ ὅταν ἐκλωσσοῦσε ἡ ὄρνιθα καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὴν καθίσουν στ' αὐγά, ἐπίστευαν ὅτι ἂν κατώρθωναν νὰ κάμουν τὸν παπᾶ νὰ σταθῇ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὄρνιθος χωρὶς νὰ γνωρίξῃ τὴν αἰτίαν, τότε ὅλα τὰ αὐγά θὰ ἔβγαιναν πουλιά, χωρὶς κανένα νὰ χαλάσῃ.

Κάποτε ἡ ὄρνιθα χωρὶς τὰ φανερώσῃ ὅτι θὰ κλωσσίῃ διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς μεταβολῆς τῆς φωνῆς της, ἐξέλεγε φωλεᾶν τῆς ἀρεσκείας της, εἰς παράμερον μέρος τῆς αὐλῆς, τοῦ σταύλου ἢ τοῦ ἀχυρῶνος, ὅπου ἐγέννα καὶ ἐπώαζεν. Εἰς μάτην τὴν ἀνεζήτει ἡ νοικοκυρά. Μετὰ τρεῖς ἐβδομάδας, ὅτε πλέον ἐνομίζετο ὅτι «τν ἔφαγε ἡ γλιτόνισσα» ἢ «τνε πήρε τὸ καρτάλι» ἢ «ἐξενομίσκε καὶ πάει» καὶ πᾶσα ἐλπίς ἀνευρέσεώς της ἐξέλιπεν, παρουσιαζέτο ὑπερήφανος μὲ τὰ χαριτωμένα πουλάκια της.

Ὅταν μία ὄρνιθα ἐκλωσσοῦσεν εἰς ἀκατάλληλον ἐποχὴν καὶ ἤθελεν νὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ ξεκλωσσίῃ, τὴν ἐβουτοῦσαν μέσα εἰς κρύο νερόν, ἐβγάζαν καὶ ἐν πούπουλον ἀπὸ τὴν οὐρὰν της καὶ τὸ ἐπερνοῦσαν διὰ τῶν ρωθῶνων της, ἔπειτα δὲ τὴν ἐνέκλειον ὑπὸ κενὸν κοφίνιον, ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἄνευ τροφῆς. Ἐὰν δὲν διορθώνετο, τὸ βάπτισμα ἐπανελαμβάνετο.

Μόλις ἐσηκώνετο ἡ κλῶσσα ἀπὸ τὴν φωλεᾶν μὲ τὰ πουλάκια της, πρὶν τὴν ἀφήσουν νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν αὐλήν, ἐσημάδευαν αὐτὰ κόπτοντες τὸν ὄνυχά ἐνδὸς τῶν δακτύλων τοῦ ἐτέρου ποδός, διὰ νὰ μὴ ἀνακατευθοῦν μὲ τὰ πουλιά τῆς γειτονιάς καὶ χαθοῦν.

Τὰ κοτόπουλα ἅμα φθάσουν εἰς ἡλικίαν ν' ἀποχωρισθοῦν τῆς μη-

τρός των, «νά τ' ἀφήκι ἡ κλώκα», χωρίζονται εἰς διάδας καὶ μαλλώνουν ὅπως οἱ πετεινοί. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Τρώγδαι σὰ δὰ πετναράκια», λεγομένη ὅταν τ' ἀδέλφια φιλονεικοῦν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἐγγὺς εἶναι ἡ διάλυσις τῆς οἰκογενείας ἐκείνης.

Τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐπωλοῦντο εἰς καλὴν τιμὴν. Ὀλίγα δὲ ἐφυλάττοντο πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν γηραιότερων ὀρνίθων καὶ τοῦ πετεινοῦ, ὁ ὁποῖος ἅμα ὑπερέβαινε τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀντικαθίστατο δι' ἄλλον, σφαζόμενος κατὰ κανόνα τὴν ἡμέραν τοῦ Προφήτου Ἡλία, 20 Ἰουλίου. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία: «Κότα πίτα τὸ Γενάρ, κόκορο τὸν Ἀλωνάρ».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρῶϊμα πουλιὰ τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Μαρτίου, ἔβγαζαν καὶ τὰ λεγόμενα «ὑστερνά», ἢ «αὐγουστιάτικα», διότι τῶν Αὐγουστον ἔβγαιναν. Ταῦτα ἐπωλοῦντο τὸ Σαραντάμερο, ἀλλὰ δὲν ἐθεωροῦντο κατάλληλα διὰ «δαμουζλ-ήκι», ὅπως τὰ πρῶϊμα.

Ἀπὸ τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐφύλατταν μερικὰ πετεινάκια διὰ καπνίσμα, τὸ ὁποῖον ἐγίνετο κατ' Αὐγουστον. Τὸ καπνίσμα ἦτο ἔργον τῆς μαμῆς, ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένης ὡς τῆς νοικοκυράς. Ἡ μαῖα κρατοῦσα τὸ πετεινάκι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἀπὸ τῶν ποδῶν, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, τὸ ἔσφιγγε μετὰ τῶν γονάτων της, καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐξεπουπούλιζε τὸ μαλακὸν μέρος τῆς κοιλίας του. Ἐπειτα ἔλκονσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ χαλαρὸν δέριμα τοῦ ὑπογάστρου, ἔτεμνεν τοῦτο διὰ τοῦ ξυραφίου, καὶ χώνουσα τὸν μεσαῖον δακτύλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἐκστατικοῦ πτηνοῦ, ἀπέσπα ἀπὸ τῆς ράχεώς του τὰ «γογόλια» του καὶ τὰ ἔβγαζε. Ἐπειτὰ ἔρραπτε τὴν τομὴν διὰ βελόνης καὶ κλωστῆς, ἐπισπίλωνε τὴν πληγὴν μὲ στάκτην, ἀπέκοπτε τὸ «τσαρωτὸ» μέρος τοῦ λειριοῦ, τὸ ἐστάκτωνε διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν αἱμορραγίαν, ἀπέσπα τὰ μεγάλα πτερὰ τῆς οὐρᾶς, καὶ ἄφηνε τέλος τὸ δυστυχισμένον πετεινάκι νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐὰν μέχρις ἐσπέρας τὸ ζῶον συνήρχετο ἀπὸ τοὺς φοικτοὺς πόνους καὶ ἔτρωγεν, ἦτο σημεῖον ὅτι ἡ ἐγχείρησις ἐπέτυχε, τὸ «καπὸνι γένικε». Ἐὰν ὁμως ἐκάθητο συμμαζεμένον ἀκίνητον καὶ μελαγχολικόν, ἦτο φανερόν ὅτι εὕρισκετο εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, καὶ διὰ νὰ προλάβουν τὸν θάνατόν του τὸ ἔσφαζαν καὶ τὸ ἐμαγεύευν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ καπόνια, ἐπίστευαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰ καπονιάσουν «στ γιόμς τ φεγαριοῦ, γιὰ νὰ γιομώσ-νε καὶ νὰ παχαίν-νε σὰ δὰ γρουνάκια». Δηλαδή διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ σχετικὴ ἐγχείρησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τῆς σελήνης, διότι ἂν ἐγίνετο μετὰ τὴν πανσέληνον, «στ σῶς τ φεγαριοῦ», τότε «σώνταναν καὶ δὲ ἠρόκοβαν». Ἐκτὸς τούτου ὁμως ἐφρόντιζαν νὰ μὴ εἶναι πετεινάκια πολὺ μεγάλα, διότι δὲν ἀντέχουν εἰς τοὺς σκληροὺς πόνους, οὔτε καὶ πολὺ μικρά, διότι τότε τὰ νεφρά των δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, καὶ ἡ μαμὴ μὴ δύνα-

μένη νὰ τὰ διακρίνη διὰ τῆς ἀφῆς, δὲν κατώρθωνε νὰ τὰ ἀποσπάσῃ. Μετὰ τὸ καπόνιασμα τὸ τοιοῦτο πετεινάρι, ἂν καὶ εἶχε τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τοῦ καπονιοῦ, δηλαδὴ τὸ κομμένο λειρί, καὶ τὴν μαδημένη οὐρά, ἐξηκολούθει ὅμως νὰ εἶναι τέλειος πετεινός.

Συνήθης ἦτο ἡ ἀπειλὴ τῆς μαμῆς πρὸς τὰ ἄτακτα παιδιά: «Νὰ κάτσης καλά, γιατί τώρα σὲ κάμνω καπόνι!». Εἰς πίστωσιν δὲ τῶν λόγων τῆς ἔβγαζε ἀπὸ τὴν τσέπην τῆς τὸ ξυράφι, εἰς τὴν θῆαν τοῦ ὁποίου οἱ μικροὶ ἔφευγαν πανικόβλητοι.

Τὰ καπόνια τὰ «ἐκλειναν» ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου μέχρι τῶν Χριστουγέννων ἢ καὶ ἀργότερον ἀκόμη, εἰς ἰδιαιτέρον ὀργιθῶνα καὶ τὰ ἔτρεφαν μὲ ἀραβόσιτον, διὰ νὰ παχυνθοῖν. Μετὰ τὴν πάχυνσιν, ἔφθναν μέχρι βάρους 3 ὀκάδων. Τὸ κρέας τῶν ἐθεωρεῖτο πολὺ νόστιμον, τὸ ἔτρωγαν δὲ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις «ὀνομασίαις, ἀρβῶνες, βαφτίσια, Πρωτοχρονιά, Ἀποκριὰ» καὶ τὰ ὅμοια.

Ἡ ὄρνιθα καὶ τὸ καπόνι, ἐμαγειρεύοντο κατὰ διαφόρους τρόπους. Μὲ σπανάκια, μὲ λάχανα, μὲ πρᾶσσα, μὲ ροβύθια, μὲ τὸ ρύζι, σπανίως ψητὰ εἰς τὴν «σκάρα», πολλάκις δὲ παραγεμιστὰ μὲ ρύζι, σταφίδες καὶ κουκουνάκια, ἢ τσιγαριστὰ, τηγασμένα, μὲ βοῦτυρον τοῦ γάλακτος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔδεσμα ἐθεωρεῖτο πολὺ νόστιμον, μάλιστα, εἰς μετὰ τὸ τηγάρισμα ἀφήνετο τὸ πτηνὸν νὰ σιγοβράσῃ μὲ τὸ «ζμί τ» ἢ «μὲ τ λίγδα τ». Ἀπὸ τούτου ἔμειναν αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Δὲ βράζ μὲ τὸ ζμί τ», λεγομένη διὰ τὸν πολυπράγμονα τὸν ἀναμειγνύμενον εἰς ξένας ὑποθέσεις καὶ ὥς ἐκ τούτου καταντῶντα ἀνεπιθύμητον. Σημαίνει δὲ: δὲν περιορίζεται εἰς τὰς ἰδικὰς του ὑποθέσεις καὶ μερίμνας τοῦ βίου. Ἀκόμη σημαίνει καὶ ἤρχισε νὰ ἐρωτοτροπῇ. Ἐπίσης ἔμεινεν ἡ ἄλλη παροιμία: «Μὲ τ λίγδα τ τσαρίζεται», λεγομένη ὅταν ἐρωτοῦν νὰ πληροφορηθοῦν περὶ γνωστοῦ προσώπου, εἰς ποῖαν οἰκονομικὴν κατάστασιν εὐρίσκεται, καὶ σημαίνουσα ὅτι μόλις κερδίζει τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐτέρα: «Ἐγὼ γιὰ τὸ χατήρ σ, κι ὄρνιθα τσαγριστὴ τρώγω», λεγομένη εἰρωνικῶς εἰς τὸν ἐρωτῶντα ἂν θὰ σπεύσωμεν εἰς ἐπικουρίαν του, κατὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἢ βαρὺν ἄθλον, καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν σκοπεύομεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ πουλάδα καὶ τὸ πετεινάρι ἐθεωροῦντο ὡς ἐλαφρὸν φαγητόν, κατάλληλον διὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας τοῦ καλοκαιρίου, καὶ τοὺς στομάχους τῶν ἀσθενῶν. Ἡ δύο ὅμως καὶ τριῶν ἑτῶν κότα ἐθεωρεῖτο κατάλληλον φαγητόν διὰ τὸν χειμῶνα, πρὸ πάντων διὰ τὸν νόστιμον ζωμόν. Ἀπὸ τούτου ἡ ἄλλη παροιμία: «Ἡ παλιά ἡ ὄρνιθα ἔχῃ τὸ ζμί», ἢ λεγομένη ὡς δικαιολογία ὑπὸ τῶν νυμφευμένων μεγαλυτέραν ἑαυτῶν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἡ τοιαύτη γυνὴ ἔχει περισσοτέρας καὶ καλυτέρας γνώσεις περὶ οἰκοκυρικῆς καὶ ἐπομένως καλύτερον θὰ περιθάλλῃ καὶ ἱκανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συζύγου τῆς.

Κατὰ τὴν Πρωτοχρονιὰ μετὰ τὸ ξεκοκκάλισμα τοῦ καπονιοῦ ἢ τῆς κότας, ὁ πρεσβύτερος τῆς οἰκογενείας ἔπερνε τὸ καράβι καὶ ἐδιάβαζε ἐπ' αὐτοῦ τὸ μέλλον. Ἐὰν τὸ καράβι ἦτο χονδρὸν καὶ σκοτεινὸν «γιομάτο», ἐσήμαινε ὅτι ἡ οἰκογένεια θὰ διήρχετο τὸ νέον ἔτος ἐν ἀφθονίᾳ τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν ὅμως ἦτο λεπτὸν καὶ διαφώτιστον «ἄδειο», ἐσήμαινε ὅτι θὰ διήρχοντο τὸ νέον ἔτος ἐν στενοχωρίᾳ. Ἐὰν τὸ καράβι ἦτο ἴσιο, ἀμφοτέρω οἱ σύζυγοι ἦσαν πιστοὶ καὶ εἰλικρινεῖς πρὸς ἀλλήλους. Ἐὰν τυχὸν ἡ κατωτάτη ἄκρα αὐτοῦ ἔκλινεν ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ, ὁ σύζυγος δὲν ἦτο εἰλικρινής, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς κλίσεως. Ἐὰν ἡ κλίσις ἦτο πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡ ἀπιστία ἀνεφέρετο εἰς τὴν σύζυγον. Πολλάκις δὲ ἤρχιζαν ἀπὸ τῆς τραπέζης τὰ παράπονα καὶ αἱ ἀντεγκλίσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε κατέληγαν εἰς λυπηρὰ ἐπεισόδια.

Μὲ τὸ κόκκαλον τῆς κλειδός, τὶς γιάδες ἔπαιζαν τὸ γνωστὸν παιγνίδιον.

Ἡ εὐχὴ τῶν παιδιῶν, ὅταν ἔψαλλον τὰ κάλαντα τῆς Πρωτοχρονιᾶς εἰς τὸ εὐχάριστον φαγητὸν τῆς ὄρνιθος ἀναφέρεται:

Φάγατε σεῖς τὸν Πετεινὸ νὰ φάτε καὶ τὴν κότα

δόστε καὶ μᾶς τὸν κόπο μας, νὰ πᾶμε σ' ἄλλη πόρτα.

Τὴν ὄρνιθα οἱ χωρικοὶ ἔτρωγαν κατ' ἐξαιρέσιν «μέ τὸ χέρ» χωρὶς περόνι. Ἐσυνήθιζαν δὲ νὰ λέγουν, ἂν καὶ ὀλίγοι μόνον τὸ ἐπίστευαν, ὅτι οἱ ἄνδρες πρέπει νὰ τρώγουν τοὺς μηρούς διὰ νὰ περπατοῦν γρήγορα καὶ ἔχουν γερὰ πόδια, καὶ τὸ στήθος, διὰ ν' ἀντέχουν εἰς τὸ κρύο τὸν χειμῶνα, τὰ παιδιά νὰ τρώγουν τὸν λαιμὸν καὶ τὰς πτέρυγας διὰ νὰ ψάλλουν καὶ πετοῦν εἰς τὰ ἔργα τῶν, καὶ αἱ γυναῖκες νὰ τρώγουν τὰ σπλάγχνα καὶ τὸ «βιζδίκι» διὰ νὰ προτιμοῦν νὰ μένουν οἴκαδε πρὸς περιποιήσιν τῆς οἰκογενείας, ἀντὶ νὰ περιφέρονται εἰς τὰς γειτονικὰς οἰκίας φλυαροῦσαι.

Τὴν ὄρνιθα μετὰ τὸ «ξεπουπούλισμα» τὴν «ἐτσουρούφλιζαν» δηλαδὴ τὴν ἐπερνοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ φλόγαν, διὰ νὰ καοῦν αἱ τρίχες τοῦ σώματός της, ἔπειτα τὴν «ἐξεδάριάζαν», τὴν ἐκομματίαζαν, τὴν ἐπλεναν καὶ τέλος τὴν ἐμαγεύεσαν.

Μέλη τοῦ σώματος τῆς ὄρνιθος διέκριναν μὴ ἐσθιόμενα μὲν τὴν «γάγα», τὰ πούπλα, τ' ἄδερα, τὴ σγάρα, τὸ g-ηροg-ηλιάνο, τὴ γωλοτρυπίδα, τὰ bibíκια, τὰ ποδάκια καὶ ἀπὸ τὰ κόκκαλα τὸ καράβ, τς γιάδες, τὰ πλευρά. Τὰ λοιπὰ ὠνομάζοντο κόκκαλα τ λαιμοῦ, τ ποδαριοῦ κλπ. Ἐσθιόμενα δὲ μέλη διέκριναν τὸ κεφάλι, τὸ λαιμό, τὰ τζέργγια, τὴ σπλήνα, τὸ κρομμύδ, ἡ κοιλοπάτ, τὸ στουπί, τὰ φτερά, τς κουπάνι, τ' ἄλματζίκι, τὸ βιζδίκι, τ βέτσα καὶ τλίγδα.

Ἀπὸ τὸ ξεπουπούλισμα τῆς ὄρνιθος προῆλθεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Τὸν ἔβγανε πουπούλι», λεγομένη ἀπὸ τὰ παιδιά ὅταν ἔπαιζαν χάνδρες, καρύδια, φουντούκια καὶ τὰ ὅμοια καὶ ἐκέρδιζαν ὅλα τὰ τοῦ ἀντιπάλου

των. Ἐσημαιοι δὲ τὸν ἄφησε γυμνὸν ὥς ὄρνιθα χωρὶς πούπουλα.

Ἀπὸ τὴν συνήθειαν ταύτην τῶν ὀρνίθων ὠνόμασαν «ὀρνιθοτυφλίαν» τὴν ἀσθένειαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνθρώπος μόλις δῖτῃ ὁ ἥλιος δὲν βλέπει καὶ περπατεῖ ψηλαφῶν ὥς τυφλός.

Αἱ ὀρνιθες κοιμῶνται πολὺ ἐνωρίς, διότι καὶ ἐνωρίς ἐγείρονται. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Κιμᾶται μὲ τς ὀρνιθες», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἐνωρίς κατακλινομένων. Ἐπίσης αἱ ὀρνιθες μὴ ἔχουσαι ἰδιαιτέραν οὐρήθραν, ὅπως τ' ἄλλα ζῶα δὲ φαίνονται οὐροῦσαι ποτέ. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἐσὺ ἀκόμα δὲ ξέρς ἀπὸ τοῦ κατρεῖ ἡ ὀρνιθα», λεγομένη εἰρωνικῶς εἰς τοὺς κανχομένους ὅτι ἔχουν πολλὰς γνώσεις, καὶ σημαίνουσα, ὅτι δὲν γνωρίζεις οὔτε τὰ πασίγνωστα.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν νηπίων ἡ μὲν ὄρνις ἐλέγετο τὸ «βλιβλί», τὸ αὐγὸν τῆς «τὸ κοκὸ» τὸ κρέας «τὸ τσιτσί» καὶ ὁ πετεινὸς «κονκουρίκος».

Κάθε «κμάς» εἶχε καὶ τὸν ἀλέκτωρά του. Ἡ ἑλληνικὴ ἀλέκτωρος ἐθεωρεῖτο μία τῶν αἰτιῶν τοῦ ξενομίσματος τῶν ὀρνίθων. Διὰ τοῦτο μόνον μία πολὺ ἰδιότροπος οἰκοκυρὰ ἐθεώρει αὐτὸν παράσιτον καὶ δὲν «κράτγε» πετεινόν. Γενικῶς ὅμως ὁ πετεινὸς ἐθεωρεῖτο ὡς «μιά παρηγοριὰ τοῦ σπιτιοῦ». Αὐτὸς μὲ τὸ λάλημα τοῦ ἀγγέλλε τὴν ἔλευσιν τῆς αὐγῆς, καὶ ἐξύπνα τὸν γεωργόν, διὰ τὴν μεταβῆ ἐνωρίς εἰς τὸν ἀγρόν, καὶ τὴν οἰκοδέσποιναν νὰ «ἀρμέξ τὰ πράγματα». Αὐτὸς ἦτο τὸ δραστηκώτερον ὄπλον κατὰ τῶν καλικαντζάρων, στοιχειῶν, γηριδίων, καὶ ξωτικῶν ἐν γένει. Διότι εἰς μόνον τὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς τοῦ πάντα ταῦτα διεσκορπίζοντο καὶ ἐξηφανίζοντο. Αὐτὸς μὲ τὸ «πάρωρο» λάλημά του προέλεγε τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου πετεινοῦ πολὺ ἐβάρυνεν ἡ δύναμις καὶ τὸ μακρόσυρτον τῆς φωνῆς του, περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα πλῆκτρα, τὰ μακρὰ λειριὰ καὶ τὸ ὥραϊον πτέρωμα. Μὲ τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ οἱ πατέρες μας καθώριζαν τὸν καιρὸν τῶν διαφόρων γεγῆντων τῆς ἡμέρας. «Βγήκαμ ἀλάλιτο ὀρνίθ» στὸ δρόμο, ἐσήμαινεν ὅτι καὶ τὸ «προτοῦ φωνήση ὁ ἀλέκτωρ» τοῦ Εὐαγγελίου. «Ὅδε βήκαμε στὸ χωριό, κείν τν ὥρα ἀλάλιγανε τὰ ὀρνίθια». Διότι εἰς ἐκείνην τὴν εὐλογημένην ἐποχὴν τὰ ὥρολόγια ἦσαν σπάνια, καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτωρος ὅπως καὶ τὰ οὐράνια σώματα ἦσαν οἱ μόνοι γνώμονες οἱ καθορίζοντες τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

Ὁ ἀλέκτωρ ἐλαμβάνετο ὡς παράδειγμα αὐστηροῦ οἰκογενειάρχου, διοικούντος καλῶς τὰ τοῦ οἴκου του. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἠννόει τὴν γλῶσσαν τῶν ζώων, καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσανσαν δυστροπίαν τῆς συζύγου του, ὁ πετεινός, διὰ τῆς συμβουλῆς του ἐξήγαγε αὐτὸν τῆς δυσκόλου θέσεώς του. Γενικῶς ὅμως ὁ πετεινός δὲν ἐθεωρεῖτο ἔξυπνος, ὅπως δεικνύουν καὶ αἱ παροιμιώδεις φρά-

σεις : «Εἶναι πετνόμυαλος» καὶ «Φόρτωσε τὴ γνῶσ τ στὸ βετνό», ἰσοδυναμοῦσαι μὲ τὸ «εἶναι ἀνόητος».

Ἐπὶ τὴν παρακολούθησιν τῶν συνηθειῶν τοῦ ἀλέκτωρος προήλθον αἱ παροιμίαι : «Κάθε πετνός σι γουπριά τ λαλεῖ», σημαίνουσα ὅτι ἕκαστος εἰς τὸν γνωστόν του κύκλον δεικνύει τὴν διαγωγὴν του, καὶ λεγομένη πρὸς ἐξήγησιν τοῦ διατι ἀνθρώποι ἐγνωσμένης πρωτοβουλίας καὶ δράσεως σιωποῦν ὅταν χρειάζεται ἡ συμβουλή των ἢ λαλοῦντες δὲν εἰσακούονται. Ἐπίσης ἡ ἄλλη παροιμία : «Ὁ καλὸς ὁ πετνός, σ ὅποια κουπριά ν ἀνέβ λαλῇ», σημαίνουσα ὅτι ὁ πολυμήχανος δὲν ἀποθαρρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ταχέως, λεγομένη δὲ διὰ τοὺς προοδύοντας εἰς πάντα κλάδον ἐργασίας.

Πολλάκις κατὰ τὰς μικρὰς νύκτας τοῦ καλοκαιριοῦ συνέβαινε ὁ πετεινὸς νὰ λαλήσῃ πάρωρα, εἰς ἔνδειξιν τῆς μεταβολῆς τοῦ καιροῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν φωνὴν τοῦ πρώτου ἠκολούθουν αἱ φωναὶ τῶν ἄλλων πετεινῶν τοῦ χωρίου, ὁ χωρικὸς ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐξυπνήσῃ ἐνῶρίς διὰ νὰ μεταβῇ εἰς μεταφορὰν τῶν δεμάτων τοῦ σίτου ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ εἰς τὸ ἀλώνιον, καὶ ἡ οἰκοδέσποινα ἡ ὁποία «εἶχεν ἔννοια» νὰ σηκωθῇ ἐνῶρίς διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον διὰ νὰ μαζέψῃ καὶ μεταφέρει «σκαμνόφλα» πρὸς διατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων της, νομίζοντες ὅτι ἐξημέρωσεν ἐσηκώοντο καὶ ἡτοιμάζοντο. Ὅταν ὅμως ἐξήρχοντο εἰς τὴν αὐτὴν κατεννόουν τὴν ἀπάτην των ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τῶν ἀστέρων. Μὴ ἔχοντες ὅμως ὥρολόγιον ἔκριναν καλὸν νὰ περιμεῖνουν ὀλίγον ἕως νὰ χαράξῃ καὶ ὅμως τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο ἐφαίνετο ἀτελείωτον καὶ ἡ αὐγὴ χρονίζουσα. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία : «Ὅπ λαλοῦν πολλοὶ πετνοὶ ἀργεῖ νὰ ξμερώσ», σημαίνουσα ὅτι ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐνιαία διεύθυνσις, ἡ ἐπιχειρήσις ναναγεῖ. Τοῦτο πιθανὸν νὰ ἔχῃ σχέσιν καὶ μὲ τὴν ἄλλην συνηθειαν τοῦ πετεινοῦ, τοῦ νὰ μὴ ἀνέχηται τὴν παρουσίαν ἄλλου ἀλέκτωρος εἰς τὴν περιφέρειαν του καὶ μετὰ τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ νὰ διαλαλῇ τὴν νίκην του, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλος του ἀπᾶντὰ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἰδικῆς του κουπριάς.

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ πουλερικά ἀλλάζουν πτέρωμα τὴν ἔλεγον «μούτεμα» καὶ «οἱ ὄρνιθες μούτευαν».

Ἀρρώστειες εἰς τὰς ὄρνιθας διέκριναν ὀλίγας. 1) Τὸ ψείριασμα, τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύετο διὰ τῆς στάκτης, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἄφιναν τὰς ὄρνιθας νὰ κυλισθοῦν. 2) Ὁ αὐγοφάς, ὅστις κατὰ τὴν πεποίθησιν τῶν γυναικῶν ἦτο ἀνάπτυξις ἰδιαιτέρου ἐντέρου, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον εἰσέρχετο τὸ αὐγὸν πρὶν καλυφθῇ ἀπὸ τὸ κέλυσός του, καὶ διελύετο. Ἡ ἀσθένεια ἐθεωρεῖτο ἀνίατος. 3) Ἡ δυστοκία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας δὲν κατῴρθωνεν νὰ γεννήσῃ. Τότε προσεκαλεῖτο ἡ μαμὴ καὶ ἂν ἡ ἐπέμβασις τῆς δὲν ἐπετύγχανεν ἡ ὄρνις ἐσφάζετο. 4) Ἡ τσίφνα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἔβηχε, ἐπίστευαν δὲ ὅτι κάποιος κοκκαλάκι ἀναπτύσσε-

ται ὑπὸ τὴν γλῶσσάν της, καὶ ἂν κατορθώσουν νὰ τὸ βγάλουν θεωραπεύεται. Συνήθως ὁμως ἡ νόσος αὕτη ἦτο ἀνίατος. 5) Ψόφος ἐλέγετο πᾶσα ἄλλη ἀσθένεια τῶν ὀρνίθων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθνησκαν ὁμαδικῶς, καὶ διὰ νὰ τὰς σώσουν ἐφαίνετο εἰς τοὺς χωρικοὺς ἀδύνατον.

Ἡ ὄρνιθα «κακαρίζδανε», ὁ δὲ πετεινὸς »λάγιγε». Ἄν ποιῇ καμμία ὄρνιθα κατάρθωνε νὰ τὸν μιμηθῇ καὶ νὰ λαλήσῃ «σὰ βεινός», ἐπλήρωνε τὸ κατόρθωμά της διὰ τῆς κεφαλῆς της. Ἡ τρομαγμένη ὄρνις ἠκούετο φωνάζουσα »κὰρ κὰρ κὰρ», ἡ δὲ γεννήσασα »κόκο κόκο δάκο». Ὁ πετεινὸς ἠκούετο νὰ λαλή »κοκκουρίκο» καὶ τὰ πουλάκια »τσιου τσιου». Ἡ κλωσσα ἐφώναζε »κλώκ κλώκ» ἢ »κλου κλου» καὶ ἐν περιπτώσει κινδύνου »κ-ήρρ», τὰ δὲ μικρά της, ὅταν ἐπεινοῦσαν ἢ ἔχαναν τὴν μητέρα των ἀρρωστοῦσαν ἤρχιζαν νὰ «τσιάζνε».

Τὴν ὄρνιθα, ἡ ὁποία ἐλάλησεν ὡς πετεινός, ἀφοῦ τὴν ἔσφαζον τὴν ἐκυλοῦσαν ἀπὸ τὴν σκάλαν πρὸς τὴν θύραν. Καὶ ἂν μὲν ἤρχετο ἡ κεφαλὴ της πρὸς τὴν θύραν ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἀπῆλθεν. Ἄν ὁμως οἱ πόδες της, ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἐπέμενε νὰ εἰσέλθῃ.

Αὐγά.—Τ' αὐγά ἦσαν ἀπαραίτητα εἰς πολλὰς περιστάσεις τοῦ βίου. Αὐγά ἔτρωγαν οἱ ἀσθενεῖς. Αὐγά ἐφίλευαν τὸν ξένον ἐπισκέπτην. Αὐγά ἔδιδαν εἰς τὸ παιδί τὸ περιφέρειν τὴν χειλιδόνα, κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου. Αὐγά εἰς τὸ παιδί ποὺ ἐπαλλε τὸ τραγούδι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν Μεγάλην ἢ Κόκκινην Πέμπτην. Αὐγά κόκκιναν εἰς τὸν ἀγελάρι, τὸν κατσικᾶ, τὸν βεχτισῆ, τὸ δάσκαλο, τὸν παπᾶ καὶ κάθε συγγενικὸ παιδί κατὰ τὸ Πάσχα. Αὐγά ἔβαζαν εἰς τὴν σούπαν καὶ τίς πίτες. Αὐγά διένεμεν ὁ παπᾶς κατὰ τὴν Δευτερανάστασιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἀκόμη τ' αὐγά εἰς τὸ χωριό, ἦσαν ὅπως τὰ κέρματα τῶν νομισμάτων εἰς τὰς πόλεις. Πάντοτε ἦσαν δεκτὰ ἀπὸ τοὺς παντοπώλας τοῦ χωρίου εἰς τὴν τρέχουσαν ἀξίαν των, καὶ ἡ νοικοκυρὰ ἠδύνατο κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ν' ἀγοράσῃ «δυὸ αὐγοῦ λάδ» νὰ βάλῃ εἰς τὰ φασούλια της ἢ «ἐνοῦ αὐγοῦ ἐλιές» νὰ δώσῃ εἰς τὰ πεινασμένα παιδιὰ της ἢ «δυὸ αὐγοῦ ζάχαρ» νὰ ψήσῃ καφέν διὰ τὸν ἀπροσδόκητον ἐπισκέπτην.

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς 40 ἡμέρας τῆς νηστείας τοῦ Σαραντάμερου, τὰς 50 τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, τὰς 15 τοῦ Δεκαπενταύγουστου, καὶ τὰ 75 Τετραδοπαράσκειν κατὰ τὰ ὁποῖα ὅλοι ἐνήστευαν, μόλις τὰς 180 ἡμέρας τοῦ ἔτους ἐπετρέπετο ν' ἀρτυθοῦν. Πολλοὶ ὀλίγοι ἐτήρουν τὴν νηστείαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, διότι συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ θερισμοῦ, ὁπότε ἡ κατάλυσις συγχωρεῖται, διότι κατὰ τὴν παροιμίαν: «Θέρος τρύγος πέλεμος». Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ χωρικοὶ ἀρτύνουνταν δὲν ἔτρωγαν αὐγά καὶ κρέας, ἀλλὰ λαδερά φαγητὰ ὡς οἰκονομικώτερα. Τὰ αὐγά

λοιπὸν ἐθωροῦντο τροφή ἐκλεκτή, ὅπως καὶ τὸ κρέας, καὶ αὐγὰ προσ-
εφέροντο εἰς τὸν εὐπρόσδεκτον ἐπισκέπτην.

Τὰ αὐγὰ ἐτρώγοντο κατὰ διαφόρους τρόπους. Εἰς τοὺς ἀρρώστους
ἐδίδοντο διαλελυμένα μέσα εἰς τὸ γάλα καὶ ἐθωροῦντο πολὺ εὐγευστον
ποτόν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα ἐκθειάζεται. «'Απ' ὅλα ἔχι ὡς
καὶ τοῦ πλιοῦ τὸ γάλα». Οἱ ὑγιεῖς δὲ τὰ ἔτρωγαν »κεβάπ», ψητὰ μέσα εἰς
τὴν φόβολη, ὅτε συνήθως ἔσκαναν καὶ ὀλίγον τι ἐξήρχετο τοῦ κελύφους
καὶ προσεκολλᾶτο ἐπ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία »Σκάνις
αὐγὸ, γιὰ χύνεσαι;», λεγομένη ὅταν μᾶς ἐρεθίζουν διὰ τῶν πεισματικῶν
λόγων, καὶ σημαίνουσα ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπομείνῃ τις τοιαύτην κα-
ταφανῇ ἀναίδειαν ἢ προπέτειαν. Ἀκόμη τὰ αὐγὰ ἐτρώγοντο »βραστά»,
βρασμένα μὲ τὸ «τσέφλιο» ἐντὸς ζέοντος ὕδατος. Ταῦτα διεκρίνοντο εἰς
τρία εἶδη »ρουφτὰ», »μελάτα» καὶ »ξερά», ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ στε-
ρεοποιήσεώς των διὰ τοῦ βρασμοῦ. Ἀκόμη ἐτρώγοντο »αὐγομάτια», τη-
γανισμένα μέσα εἰς βούτυρον, καὶ »κουκλωτά», βρασμένα χωρὶς κέλυσος
ἐντὸς ζέοντος ὕδατος, ὁπότε ὁ κρόκος ἐκουκλώνετο πανταχόθεν μὲ τὸ
ψημένο ἀσπράδι. Ἀκόμη ἐτρώγοντο »τοιμμένα» μὲ βούτυρο καὶ κρομμύδι
καὶ »σφουγάτο» μὲ »μυρωδιά», λαοδὶ ἢ »σκέτο».

Ὑπῆρχαν χωριανοὶ ἐπιδιδόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν αὐγῶν, περισ-
σότεροι ὅμως ἦσαν οἱ ξένοι «τσερτσῆδες» οἱ ὅποιοι περιερχόμενοι τὰ διά-
φορα χωρία, διήρχοντο τακτικά καὶ ἀπὸ τὸ Πετροχώρι κατὰ τὴν μετὰ-
βασίν των εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὸ χάνι ἐξεφόρτωναν τὰ »καφά-
σια» μὲ τὰ πουλερικά καὶ τὰ αὐγὰ, »ἀπόλναγαν» τὰς ὀρνίθας εἰς τὸν ἐπὶ
τούτῳ ὀρνιθῶνα, διὰ νὰ τὰς τραγίσουν καὶ νὰ »ξανασάνουν», καὶ ἐδιάλε-
ζαν τὰ τυχὸν σπασμένα ἢ σκασμένα αὐγὰ, μέσ' ἀπὸ τὰ κλωβία.

Τὰ αὐγὰ τῆς ὀρνίθας ἐλέγοντο »ὀρνιθίτικα», τῆς πάπιας »παπίτικα»,
τῆς χήνας »χινίτικα» καὶ τῆς κούρκας »μισιρίτικα».

Ἐνίοτε οἱ «τσερτσῆδες» περιέπιπτον εἰς ληστὰς, καὶ διὰ ν' ἀποφύ-
γουν τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν πιθανὸν θάνατον, ἀπέκοπτον τὰ σχοινιά
τὰ συγκρατοῦντα τὰ κλωβία ἢ τὰ κοφίνια, τὰ ἄφηναν νὰ πέσουν, διὰ νὰ
κατορθώσουν νὰ διαφύγουν τὴν σύλληψιν. Ἀπὸ τοιούτου τινος περιστα-
τικοῦ θὰ ἔχῃ μείνῃ ἡ παροιμία «Ἐχασε τ' αὐγὰ καὶ τὰ καλάδια», λεγο-
μένη ἐπὶ τῶν διελθόντων διὰ τρομεροῦ κινδύνου καὶ πανικοβληθέντων,
σημαίνουσα δὲ κατετρόμαξε.

Μὲ πόσῃν λαχτάραν ἐπερίμεναν τὰ παιδιὰ νὰ φάγουν τὸ κόκκινο
αὐγὸ δεικνύει τὸ παιδικὸν ἄσμάτιον τῶν Βαΐων:

Βάγια βάγια τῷ Βαγιῶ,
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό,
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακή,
τρῶνε κόκκινο αὐγό.

Ἡ δὲ ὑπόσχεσις τῶν μητέρων «Θὰ σὲ δώκω καὶ κοκό», ἦτο ἀρκετὴ νὰ καταπραΰνη τὰ δυστροποῦντα παιδιά καὶ νὰ τὰ καταπείσῃ «νὰ κάτσανε καλά».

Τὴν ἐκτίμησιν τοῦ αὐγοῦ ὡς ἐκλεκτῆς καὶ εὐαρέστου τροφῆς ὑποδεικνύει καὶ ἡ συνήθεια νὰ βουλώνουν τὸ στόμα μὲ τὸ αὐγὸ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἀπόκρεω καὶ νὰ τ' ἀνοίγουν πάλιν μὲ τ' αὐγὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Εἰς τοῦτο δὲ ἀναφέρεται καὶ τὸ σύνηθες ἀνέκδοτον τῆς γυναικός, ἡ ὁποία εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ἔδωσεν ἐληές καὶ ψωμὶ νὰ φάγῃ εἰς τὸ χωράφι, ἐνῶ ἐκεῖνη ἐπεφυλάχθη «νὰ πικροζεματίσῃ τὸ λαιμό τς μὲ καναδιὸ αὐγάκια μὲ τὸ βούτρο».

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς περισσεΐας τῶν αὐγῶν ὑπενθυμίζει καὶ ἡ λέξις «αὐγατίζω» σημαίνουσα περισσεύω, μεταβατικῶς καὶ ἡ «αὐγαταίνω» σημαίνουσα τὸ αὐτὸ ἀμεταβάτως. Καὶ ἡ παροιμία: «Τ' αὐγὰ δὲ d' ἄλωνίζνε», σημαίνουσα ὅτι δὲν εἶναι ἄφθονα ὅπως τὰ σιτηρὰ εἰς τὸ ἄλῳνι, ἀλλὰ δυσαπόκτητα, λεγομένη δὲ εἰς τοὺς ζητούντας συχνάκις δανεικά.

Τὸ αὐγὸ ἐθεωρεῖτο ὡς κάλλιστος μεζὲς διὰ τὸ κρασί. Ἀπὸ τούτου δὲ καὶ ἡ παροιμία :

Αὐγὸ θυμῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ μρίης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ διῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πιάης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ φᾶς, νὰ πιῆς κρασί.

Μεγάλη ἦτο ἡ φροντίς τῆς οἰκοκυρᾶς νὰ ἐπιτύχῃ καλὴν βαφήν διὰ τ' αὐγὰ τοῦ Πάσχα, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία: «Μὲ τς πορδὲς δὲ δὰ βάφνε τ' αὐγά», λεγομένη εἰς τοὺς καυχηματίας καὶ σημαίνουσα ὅτι διὰ νὰ βάψῃς αὐγὰ πρέπει νὰ μεταχειρισθῇς τὴν κατάλληλον βαφήν, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς πᾶν ἔργον χρειάζεται κόπος, οἱ κενοὶ λόγοι δὲν ὠφελοῦν.

Τὸ πρῶτον αὐγὸν τῆς Μεγάλης Πέμπτης τὸ ἐφύλαττον εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς οἰκίας, καὶ ἐν περιπτώσει καταιγίδος τὸ μετεχειρίζοντο ὡς ἀλεξίκακον, ρίπτοντες αὐτὸ εἰς τὴν αὐλὴν νὰ σπάσῃ, νὰ σκορπισθῇ, διὰ νὰ σκορπίσῃ καὶ τὸ κακό.

Ἐὰν εἰς τὸν χωρικὸν ἔκαμναν μάγια καὶ ὑπέφερον, ὁ καλύτερος τρόπος ἦτο νὰ πάρῃ μίαν μαύρην ὄρνιθα, νὰ τὴν δώσῃ εἰς ἄνθρωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του, ὅστις νὰ τὴν διαμελίσῃ εἰς ἑπτὰ μέρη, καὶ νὰ ρίψῃ ἕκαστον αὐτῶν εἰς ἓνα «μερᾶ», περιοχὴν χωρίου.

Ἀπὸ τὸ σῆμα τοῦ πισινθοῦ τῆς ὄρνιθος ὠνόμασαν «ὄρνιθόκωλον» ἓνα εἶδος δερματικοῦ νοσήματος τοῦ προσώπου ἢ τοῦ λαιμοῦ.

Ἀπὸ δὲ τὴν συνήθειαν τῆς ὄρνιθος νὰ στρέφῃ τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ ἀφοῦ πῆ νερόν, ἔμεινεν ἡ παροιμία: «Ἡ ὄρνιθα πίνει νερό, κῆτὰς καὶ τὸ Θεγό», λεγομένη διὰ τοὺς ἀσπλάγχχνους καὶ πλεονέκτας οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν ν' ἀφαιρέσουν πᾶσαν ἱκμάδα ἀπὸ τὸν ὀφειλέτην, σημαίνουσα δὲ ὅτι πρέπει νὰ σκεφθῇ ὅτι ὑπάρχει καὶ Θεός, ὅστις θὰ τοῦ ζητήσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του ταύτας.

Ἀπὸ τὸν στόμαχον τῆς ὄρνιθος ἔκαμναν ἱατρικὸν διὰ τοὺς χολολίθους.

Πάπιες.—Ἐκτὸς τῶν ὀρνίθων ἔτρεφαν καὶ πάπιες, αἱ ὁποῖαι συνήθως ἐστεγάζοντο μετὰ τῶν ὀρνίθων, δι' οἰκονομίαν χώρου, καὶ διότι ἐπίστευαν ὅτι αἱ ὀρνιθόψειραι ἐπρωτίμων τὴν πάπια, ἥ ὅποια ὅμως εὐκόλως τὰς ἐξοντώνει καὶ τοιουτοτρόπως ἐλυτρώνοντο καὶ αἱ ὄρνιθες ἀπὸ τὴν μάστιγα ταύτην.

Τὰ αὐτὰ τῆς πάπιας εἶναι πολὺ ὀλίγα, ἐθεωροῦντο δὲ πολὺ νόστιμα ψηνόμενα «κεβάπ.» Ἄν ἦργει νὰ κλωσσίση ἡ πάπια, ἐπώαζαν τὰ αὐτὰ τῆς ὄρνιθες ἢ κοῦρκας. Ὅταν ἔβγαίναν τὰ παπάκια, τὰ ἔχωναν εἰς τὸ στόμα νὰ καταπίουν ἓνα κοκκί μαῦρο πιπέρι, ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα τὰ ἔτρεφαν μὲ αὐτὸ τριμμένο, καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας δὲν τὰ ἄφηναν νὰ κολυμήσουν εἰς τὸ νερόν.

Ὁ «πάπος» διεκρίνετο ἀπὸ τὴν «πάπια» ἀπὸ τὰ «τῆλούφια» του, τὰ πρὸς τὴν οὐρὰν γυριστὰ πούπουλα, τὸ ὠραιότερον πτέρωμά του, καὶ τὴν βραχυνὴν φωνὴν του. Αἱ πάπιες ἐτρέφοντο διὰ τὸ κρέας των. Ἐτρώγοντο δὲ συνήθως εἰς ἡλικίαν τεσσάρων μηνῶν, πρὶν ἀναπτυχθῇ τὸ πτέρωμά των ἀφοῦ βγάλουν «bibíκια». Σπανίως οἰκογένεια ἔτρεφεν πλέον τῶν δύο ἢ τριῶν.

Τὰ λεπτὰ πούπουλα τῆς πάπιας, ὅπως καὶ τὰ τῶν χηνῶν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὸ γέμισμα τῶν μαξηλαριῶν, τὰ δὲ μεγάλα ὅπως καὶ τὰ τῆς κούρκας διὰ τὴν κατασκευὴν «ἐλπεζέδων», φουσερῶν διὰ τὸ ἀνάμα τῆς φωτιάς.

Τὰ παπὰ καὶ τῖς πάπιες ἐν γένει, ὅταν ἤθελαν νὰ τὰ καλέσουν, ἐφώναζαν «πὶ πὶ πὶ», καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τ' ἀποδιώξουν «πίπ πίπ πίπ.» Τὰ ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν ὅταν πεινοῦσαν, τὰ μὲν παπὰ «πὶ πὶ πὶ», τῖς δὲ πάπιες «βάχ βάχ βάχ».

Χῆνες.—Καὶ χήνας ἔτρεφαν διὰ τὸ κρέας των, ἀλλὰ μόνον αἱ πολυμελεῖς οἰκογένεια. Ἡ συντήρησις αὐτῶν ἀπαιτεῖ περισσοτέρας φροντίδας.

Τὰ αὐτὰ των εἶναι διπλάσια κατὰ τὸ μέγεθος τῶν αὐγῶν τῆς ὄρνιθος, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγα.

Τὸν «χῆνον» διέκριναν ἀπὸ τὸ «μονὸ καράβ», τὸ μεταξὺ τῶν ποδῶν του κρεμάμενον μέρος τῆς κοιλίας, τὴν δὲ «χῆναν» ἀπὸ τὸ διπλό.

Αἱ χῆνες καὶ πάπιες ἐτρέφοντο κυρίως μὲ πίτυρα, ἀλλὰ καὶ ἔβοσκον χόρτα, ἔτρωγαν δὲ καὶ σιτάρι ἢ ἄλλα δημητριακά.

Ἡ ἐπίθεσις κόπρου χηνὸς ἐπὶ δοθιήνων, ἐθεωρεῖτο καταπραϋντικὸν τῶν πόνων.

Ὅταν ἔσφαζαν χήνα, ἐσυνήθιζαν νὰ κρατοῦν «τὸ g-ηg-ηλιάνο», τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν της, τὴν ἐξήραιναν εἰς τὸν ἥμιον, ἔθεταν ἐντὸς αὐτῆς ὀλίγους κόκκους σίτου, ἔπειτα εἰσάγοντες τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, ἐσχημάτιζαν κρίκον, εἰς τὸν ὁποῖον περιτυλίσσοντες ἓνα «τσάμα» τὸν μετεχειρίζοντο διὰ νὰ μαζεῦουν ἐπ' αὐτοῦ τὸ μαλλὶ κουβάρι.

Τὸ πάχος τῆς χήνας ὅπως καὶ τὸ τοῦ καπονιοῦ, τὸ ἀλάτιζαν, τὸ ἔλυωναν καὶ τὸ μετεχειρίζοντο ὅπως τὸ βούτυρον εἰς φαγητὰ καὶ πίτες. Τὰ ἀπομένοντα κατὰ τὸ «λυώσιμο» ἀδιάλυτα μέρη τὰ ἔλεγαν «τσαγρίδες» καὶ τὰ μαγείρευαν μὲ τὸν τραχανὸ ἢ τὰ ἔτρωγαν μὲ τὸ ψωμί ὡς φαγητόν.

Τὰς χήνας τὰς ἐκάλουν φωνάζοντες «κ-ῆς κ-ῆς κ-ῆς», τὰ χηνάρια «πὶ πὶ πὶ» καὶ ὅταν τὰς ἐδίωκον «χὴν χὴν χὴν». Τὰς ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν «χὰ χὰ χὰ» καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τινα νὰ πλησιάσουν εἰς τὰ μικρὰ των «χίςςς», τὰ δὲ χηνάρια «χὶ χὶ χὶ».

Κοῦρκες. Οἱ κοῦρκες ἐτρέφοντο ὑπὸ πολὺ ὀλίγων οἰκογενειῶν, διότι ἐμεγάλωνον πολὺ δύσκολα. Ἐτρέφοντο κυρίως διὰ τὸ κρέας των, ἡγοράζοντο δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.

Τὸν ἀρσενικόν, τὸν «κοῦρκο» ἔτρεφαν κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς πάχυνσιν δι' ἀραβοσίτου ἀναμεμιγμένου μὲ μικρὰ καρυδάκια, τὰ ὁποῖα ἐπίστευαν ὡς ἰδιαζόντως παχυντικά διὰ τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐναὶ κοῦρκος παχὺς ἡλικίας δύο ἐτῶν ἔφθανεν μέχρι 7 ὀκάδων.

Οἱ κοῦρκες ἔλεγαντο καὶ «μσίρες», τὸ δὲ ἀρσενικὸν «μίσ-ρος» καὶ «βάβατσος» τὰ δὲ μικρὰ κορκιά, μσιράκια καὶ babátσια.

Ὅταν ἦργει νὰ κλωσσίση ἡ ὄρνις καὶ ἡ πάπια, καὶ τὰς ἐπρολάμβανεν ἡ κούρκα ἔβαζαν τὰ αὐγὰ ἐκείνων εἰς τὴν κούρκαν νὰ τὰ ἐπωάση. Παράδοξον δὲ ἀπετέλει θέαμα κούρκα ὀδηγοῦσα κοτόπουλα ἢ παπάκια ἢ καὶ ἀμφοτέρω.

Τὴν κούρκα τὴν προσεκάλουν φωνάζοντες «κιοὺ κιοὺ κιοὺ» καὶ τὴν ἀπεδίωκον διὰ τοῦ «κούρ κούρ κούρ». Τὴν θήλεαν καὶ τὰ μικρὰ τὰ ἤκουαν νὰ φωνάζουν «κιάβ κιάβ κιάβ» καὶ ὅταν ἐτρόμαζαν ἢ ἐθύμωσαν «κούρρ», τὸν δὲ κοῦρκον ὅταν ἐθύμωνε «χάρδου χούρδου χούρδου».

Περιστέρια. Πολὺ ὀλίγαι οἰκογένειαι ἔτρεφαν περιστέρια, ἂν καὶ δὲν ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας, διότι ἔχουν μαῦρον κρέας, ὅπως τὰ πτηνὰ τοῦ κυνηγίου. Πρὸ πάντων ὅμως διότι ἐπίστευαν ὅτι τὰ περιστέρια φέρουν τὴν φθίσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ὅτι μὲ τὸν καθημερινόν των θρῆνον «γούου γούου λιὰκ κουτουκούλια» «κλαῖνε τὸ κεφάλι τ νοικοκύρ», πρὶν ἀκόμη ἀποθάνη, προκαλοῦντες τοιουτοτρόπως τὸν θάνατόν του.

Ἐθεωροῦντο ὅμως ὡς ὥραϊα πτηνὰ καὶ πολλάκις πρὸς αὐτὰ παρω-
μοίαζαν τὴν ἀγαπημένην των :

Γύρισε διὲς τὸν οὐρανόν, κι' ἂν εὗρης μαῦρ' ἀστέρι,
πίστεψε πὼς θὰ σ' ἀρνησθῶ, χρυσό μου περιστέρι.

Τὰ περιστέρια ἐχρησίμευαν καὶ εἰς τὴν δημώδη ἱατρικὴν,
Ἡ ὠμὴ καρδίᾳ νεοσφαγείσης περιστερᾶς λαμβανομένη ὡς καταπό-
τιον ἐθεωρεῖτο δραστικώτατον φάρμακον κατὰ τῆς ταχυπαλμίας καὶ τῆς
δειλίας.

Νεωστὶ σφαγεῖσα περιστερᾶ, ζεστὴ ἀκόμη, ἐτοποθετεῖτο διχοτομη-
μένη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πάσχοντος ἐξ ἡμικρανίας, «γιατὶ νὰ πάρ τὸ βόνο».

Ἡ δὲ περιστεροφωλιά βαπτιζομένη ἐντὸς ζέοντος ὕδατος ἐθεωρεῖτο
ἄριστον κατάπλασμα διὰ τοὺς πόνους τῆς κοιλίας ἢ τοῦ στομάχου.

Ἡ ὄρνις καὶ τὸ αὐγὸν τῆς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ παιδικὰ εὐρετὰ
ἦτοι αἰνίγματα :

Κοκοντάχο κοκοντά,
πῆγε στὴ φωλιά κοντά,
γύρισε τὸν πισινό,
κι ἔκαμ' ἐν αὐγὸ τρανό.

Τί εἶναι ; (ὄρνιθα)

Κλουκλουκλου καμαρωτή,
μές στὸ δρόμο πορπατεῖ,
τὰ παιδιὰ τῆς σεργιανᾶει,
καὶ τὸ χῶμα τσουγκρανᾶει.

Τί εἶναι ; (κλῶσσα)

Κουκουρίκο κουκουρί,
κόκκινο σκουφὶ φορεῖ,
πορπατεῖ στὴν κουπριά,
καὶ γυρεύει παντρειά.

Τί εἶναι ; (πετεινὸς)

Βασίλης δὲν εἶναι
καρδὸνὰ φορεῖ,
ὥρολόγι δὲ εἶναι,
τις ὥρες μετρεῖ.

Τί εἶναι ; (πετεινὸς)

Ἀποθύμησα νὰ φάγω
ἀπ τὸν κῶλ' ὀπωριζό.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

Ἐχω ἓνα βαρελάκι,
κι ἔχει δυνὸ λογιῶ κρασάκι.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

Καὶ εἰς τὰ κάτωθι ἀνέκδοτα.

Ὁ ἀχρεϊόστομος παπᾶς.

Ἕνας παπᾶς ἦδανε πολὺν ἀχρεϊόστομος. Μιὰ μέρα βγήκε μαζί με τὸ
δεσπότη ἀπ τὴν ἐκκλησίᾳ καὶ πάγαιναν στὴν ἐπισκοπὴ. Στὸ δρόμο ὁ δεσπότης
τὸν ὁρμούνευσεν ν' ἀφήκῃ αὐτὸ τὸ κακὸ συνήθειο, νὰ σ-μαζῶξ τὴ γλῶσσα
τ, γιατί δὲ δαιριάζ σε κείνονα, παπᾶ ἄθρεπο νὰ βρίζ. Ἐκεῖ π τό λεγε,
βγαίνει μιὰ γλινάικα ἀπὸ νὰ παραθύρ καὶ φωνάζ :

— Ἐκα, πάτερ κομμά, ἔκα.

Στάθκανε καὶ οἱ δύο, θαρρῶδα θὰ κατεβῇ νὰ τς ἀνοίξ, ἀμὰ αὐτήν

δὲ ξαναφάνηκε. Στεναχωρήθηκε ὁ δεσπότης καὶ λέει στὸ βαπᾶ :

— Δὲ βαρεῖς τὴ γρικέλλα ; Μὴ δύχῃ καὶ τὸ ξέχασε ἡ χστιανή, καὶ μᾶς ἔχῃ καὶ φλάμ ἀπ' ὄξω ;

Βαρεῖ ὁ παπᾶς τ' ἄρτα, βγαίνῃ πάλε ἡ γιναῖκα στὸ παραθύρ.

— Εὐχαριστῶ, λέει πάρα πολὺ πάτερ. Ἔβανα τ' γλῶκα μ. Ὡρα καλὴ σας τώρα.

Τότε γύρσε ὁ παπᾶς πειστωμένος, ἀγριοκοίταξε τὸ δεσπότη καὶ τονε λέει :

— Ὅριστε τώρα αὐτήνῃ δὲ θέλει ἓνα καλὸ . . . , καὶ τί θέλῃ ;

Ὁ ἄρχοντας καὶ ὁ δοῦλος τ.

Μιὰ βολὰ ἓνας ἄρχοντας εἶχε ἓνα δοῦλο π' ἔγινε ἀπὸ τς λαφριές. Τόνε πῆρε μαζὶ τ' μιὰ μέρα καὶ γύρσανε στὸ παζάρι. Ἀδαμῶν-νε ἓναν ἄθροπο ποὺ ξεπουπούλιζε μιὰν ὄρνιθα.

— Ποιὸ μέρος τς εἶναι τὸ νοστιμώτερο ; τόνε ρωτᾷ ὁ ἄρχοντας.

— Τὸ πετσί τς καὶ τὸ πσι-νό-τς, λέει ὁ χωριάτ-ς.

— Ἀφεριμ λέει ὁ ἄρχοντας. Τ' ἄκσες πουνδαλά ; λέει στὸ δοῦλο τ. Μάθε το νὰ τὸ θμᾶσαι, καὶ μὴ γινᾶσαι ὀλόρτος.

Τν ἄλλῃ τήνῃ μέρα τόνε στέλνει τὸ δοῦλο τ' νὰ πάρ' κρηᾶς ἀπ' τὸ γασάπ.

— Ἀνίξε τὰ μάτια σ' νὰ πᾶς ἀπὸ καλὸ μέρος. Ἀπ' τὸ νοστιμώτερο, τόνε λέει.

Παγαίνῃ καὶ ὁ δοῦλος ἀγοράζ' μιὰ μουσκαρίσια προβειὰ καὶ τνε φέρνει.

— Τὰ τὸ κάμς αὐτὸ θρὲ πουνδαλά ;

— Ἀμ' τί θαρρεῖς, τ' ἀστόησα π' αὐτὸ εἶναι τὸ νοστιμώτερο ; ἀπ-λογιέτ' ὁ δοῦλος.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Αἴγες. Ὅσαι σχεδὸν αἱ οἰκογένειαι τοῦ χωρίου ἔτρεφαν αἴγας. Κατὰ τὰς νύκτας τῶν θερινῶν μηνῶν ἐφύλατταν αὐτὰς κλεισμένας εἰς τὸ «το-κάκι» ἢ δεμέναις εἰς τὴν αὐλήν, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὸν σταῦλον μετὰ τῶν ἄλλων ζώων, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ «κατώγι» τῆς οἰκίας.

Ἡ φροντίς τῶν αἰγῶν ἦτο καθήκον τῆς νοικοκυραῖς. Αὕτη κάθε πρωτὶ ἐσηκῶνετο ἑνωρὶς «ν' ἀρμέξ» τὰ κατσίκια καὶ νὰ «τ' ἀπολύκῃ», ἐὰν ἡ «κατσκαριά» ἦτο πλησίον, ἢ νὰ τὰ «βαρέσ» ἐὰν ἦτο μακράν. Ἀπὸ τὴν κατσκαριά τὰ παρελάμβανεν ὁ «κατσκάς» καὶ ὠδήγει εἰς τὴν βοσκήν, εἰς τὰ πέριξ βουνά, κυρίως δὲ εἰς τὸ «Κουρί» τὸ μικρὸν δάσος τοῦ Ἀη Δημήτριου ἢ Σάραπ δερὲ, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν σκύλων του. Τὸ ἐσπέρας ἐπέστρεφεν αὐτὰ εἰς τὸ χωρίον καὶ τὰ ἄφηνεν νὰ κατευθυνθοῦν μόνα τῶν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων των. Ἡ νοικοκυρὰ τὰ ἐσυμμάζευε καὶ ἐφρόντιζε νὰ τ' ἀρμέξῃ καὶ πάλιν, ἢ ἐὰν ἦτο χειμῶν νὰ τὰ δώσῃ χόρτον ἢ βρώμην νὰ φάγουν ἰδίως ὅταν ὁ χειμῶν ἦτο πολὺ δριμύς καὶ ὁ κατσκάς τὰ ἐγύριζεν ἐπ' ὀλίγον μόνον ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καὶ ταχέως τὰ ἐπέστρεφεν,

Αἱ αἰγες εἶχαν ὀνόματα κατὰ τὸ χροῶμα τοῦ τριχώματος· «ἄσπρη» μαύρη, κόκκινι, σταχτιά, ἀλατζιάκι». Ἡ ἄνευ κεράτων ἐλέγετο «σούτα», ἡ ὑπὸ τὸν πώγωνα ἔχουσα «σκληρίκια» ἐλέγετο «σκληρακοῦ» καὶ ἡ ἔχουσα τὸ ἕτερον τῶν κεράτων σπασμένον «τσελέκα». Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «πρίτσος» καὶ «κάτσκος» τὸ θηλυκὸν «κατσίκια» καὶ τὸ μικρὸν ἐρίφιον «δλάκι» καὶ «κατσάκι». Τὸ ἑνὸς ἔτους θηλυκὸν «βετούλι». Τοῦτο ἔπρεπε κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος νὰ «σὺρ» καὶ νὰ γεννήσῃ. Ἐὰν δὲν ἐγεννοῦσε, τότε ἐλέγετο «κ-ησήρ», καὶ μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ἐπωλεῖτο εἰς τὸν κασάπην.

Τὰ κατσίκια «ἔσερναν» κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅποτε ὁ κατσικᾶς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ προμηθευθῇ τράγους, εἴτε δι' ἰδίων ἐξόδων εἴτε δι' ἐξόδων τῆς κοινότητος. Μετὰ τὸ ζευγάρισμα, οἱ καλύτεροι τράγοι ἐφυλάττοντο, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπωλοῦντο. Ἀπὸ τὴν βαρεῖαν ὁσμὴν τῆς ὁποίας ἀναδίδῃ ὁ τράγος ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις «Βρωμάει πρίτσίλα» λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων.

Περὶ τὸ τέλος Φεβρουαρίου, αἱ αἰγες ἤρχιζαν νὰ γεννοῦν, ἀλλ' αἱ περισσότεραι ἐγεννοῦσαν τὸν Μάρτιον. Τότε ὁ κατσικᾶς προσελάμβανε καὶ «τσράκι» τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα του, ἢ καὶ ἄλλο παιδί, καὶ τὸν σαρμαρωμένον γαῖδαρόν του, μὲ δύο τριγὰ διασάκκια, μέσα εἰς τὰ ὅποια ἐτοποθέτει τὰ γεννώμενα ἐρίφια. Τὸ τσιράκι ὠδῆγει τὸν γαῖδαρον εἰς τὸ χωρίον καὶ διένειμε τὰ ἐρίφια εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των, φιλοδωρούμενον ἕνα γρόσι ἢ ἕνα μαλακὸ ψωμί. Κάποτε ἠναγκάζετο νὰ μεταφέρῃ καὶ ἄλλα ἐρίφια ὁ ἴδιος ὁ κατσικᾶς τὸ ἑσπέρας ἐπ' ὤμων, ὅποτε ἐκτὸς τοῦ συνήθους φιλοδωρήματος τὸν ἐκγενοῦσαν ἀπὸ κανένα ρακάκι.

Κατὰ τὸ Πάσχα, ἔσφαζαν τὰ ἄρρενα ἐρίφια, ἐφύλατταν δὲ τὰ θηλυκά διὰ «δαμουζλίκι». Ἐὰν τις εἶχε μόνον θηλυκά, τὰ ἀντήλλασσε δι' ἀρσενικοῦ τοῦ γείτονος καὶ μόνον ἐλλείψει τοιούτου ἔσφαζε θηλυκόν. Τὸ δέρμα ἢ ἐξηραίνετο καὶ ἐπωλεῖτο ἢ ἐφυλάττετο διὰ νὰ τὸ κάμουν «τουλούμι» καὶ νὰ τὸ γεμίσουν τυρί, ἢ καὶ κατεσκευάζαν ἀπ' αὐτὸ «ταγαρτζίκι» διὰ νὰ θέτουν τὴν τροφήν των. Τὸν στόμαχον τοῦ ἐριφίου τὸν ἀλάτιζαν μὲ πολὺ ἄλας, τὸν ἐξήραινεν εἰς τὸν ἥλιον, μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ἐκρεμοῦσαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς καπνοδόχης, καὶ τὸν μετεχειρίζοντο διὰ τὸ πῆξιμον τοῦ τυροῦ. Ἀπὸ τὰ ἐντόσθια ἔκαμναν σούπαν καὶ τὸ κρέας ἔτρωγαν μαγερεμένον κατὰ διαφόρους τρόπους.

Τὸ ἐρίφιον τὸ προωρισμένον διὰ σφαγὴν, δὲν τὸ ἄφηναν νὰ φάγῃ χόρτον, διὰ νὰ μὴ «χαλάσῃ ἢ μαγιά τ». Ὅσα ὅμως ἐρίφια ἐκράτουν «γιὰ δαμουζλίκι» τὰ ἄφηναν νὰ βοσκήσουν μετὰ τῶν μητέρων των ἐπὶ τι διάστημα διὰ νὰ συνηθίσουν νὰ τρώγουν χόρτα. Περὶ τὸ τέλος Μαΐου τὰ ἀπεχώριζαν τῶν μητέρων των, ἀφ' οὗ πρῶτον «τὰ ἔβαζαν σ-μάδ», δηλαδὴ ἀπέκοπταν τὸ ἄκρον ἢ ἔσχιζαν τὸ ἕτερον ἢ καὶ ἀμφότερα τὰ ὦτα καὶ τὰ

ἔστελλαν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν προβάτων. Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ὁ βοσκὸς ἐπέστρεψε τὰ ἐρίφια καὶ εἰσέπραττε τὸ συμφωνημένον «δίκιο» του 5—10 γρόσια κατὰ κεφαλὴν.

Τὸ σημάδι ἔχαρασσαν ὁ αἰγοβοσκὸς διὰ τοῦ μαχαιριδίου του. Ἄλλων ἐριφίων ἀπέκοπτε τὸ ἄκρον τοῦ ὠτός, ὥστε ἡ τομὴ νὰ σχηματίζῃ ὀριζόντιον γραμμὴν ἢ ὀξείαν γωνίαν, ἄλλων ἔσχιζεν τὸ ἄκρον ἢ ἔτεμνεν ὀπὴν εἰς τὸ μέσον περιῖπου αὐτοῦ, ἢ ἀπέκοπτεν ἐκ τοῦ πλαγίου τοῦ ὠτός ἔμπροσθεν ἢ ὀπισθεν μικρὸν τεμάχιον. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν σημείων τούτων ἔσχηματίζοντο ἀρκεταὶ ποικιλίαι διὰ τὰς ἀπαιτήσεις πασῶν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου.

Τὰ κατσίκια ἀρμέγουνταν πρῶτὶ καὶ βράδυν, κατὰ Μάϊον δὲ καὶ τὴν μεσημβρίαν. Τότε ὅμως ὁ κατσικὰς δὲν τὰ κατέβαζε ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τὰ ἐσταμάτα ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ βουνοῦ καὶ ἐκεῖ ἐπήγαιναν αἱ γυναικες καὶ τὰ ἄρμεγαν. Τὸ γάλα τῶν ἐχρησίμοποιεῖτο ὡς τροφὴ τῶν παιδίων, καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν τυροῦ, βουτύρου καὶ μυζήθρας. Ἀκόμη ἔκαμναν, μετὰ ὀρεκτὸν βράσιμον «ξύγαλο», τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ νοστιμώτερον ἀπὸ τὸ ἀποβουτυρωμένον γασούρι τῶν ἰδικῶν μας γαλακτοπωλείων, γαλατόπιτες, χειμωνιάτικα κλπ.

Κατὰ Μάϊον ἐκούρευαν τὰ κατσίκια καὶ τὴν τρίταν τῶν ἐπώλουν εἰς τοὺς «μουταφτοῆδες», οἱ ὅποιοι τὴν ἐνήθαν καὶ κατεσκεύαζον ἐξ αὐτῆς σάκκους, δισσάκια, ζώνας ζῶων «κολάκια», καὶ καλύμματα ζῶων «τσόλια», καὶ πέδας διὰ τὰ ἄλλα «κισστέκια».

Κάποτε τὰ κατσίκια «τσομούριαζαν» καὶ διὰ νὰ τὰ «ξετσομούριασ-νε» τὰ ἄλειφαν λάδι ἢ κατράνι πέριξ τῶν κεράτων, τῶν χηλῶν καὶ ὑπὸ τὴν οὐράν. Ἐπειδὴ δὲ οὐ περὶ τὰ κέρατα αὐτῶν ἐσφηνωμένοι κρότῳνες ἐπροξένουν σφοδρὸν κνησμόν, ἤρχοντο καὶ ἐξύοντο εἰς τὴν ποιμενικὴν ράβδον. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ αἰπόλου ὡς αὐθάδεια καὶ τὸ δυστυχὲς ζῶον ἀντὶ βοηθείας καὶ περιποιήσεως ἐτιμωρεῖτο δι' αὐτήν, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία: «Ἡ κατσίκια π' θέλῃ ξύλο, πάει καὶ ξυέται στ' κατοκᾶ τ' σόπα» λεγομένη ἐπὶ τῶν αὐθαδῶν, καὶ ἐπὶ τῶν δημιουργούντων ζητήματα κατὰ τὴν φύσιν εἰς ἰδίαν αὐτῶν ζημίαν. Ἄλλοτε πάλιν, ὅταν ἡ ἀνοιξὶς ἦτο πολὺ βροχερή, αἱ αἶγες προσεβάλλοντο ὑπὸ ἀσθενείας τῶν χηλῶν, ἐχώλαιναν καὶ ἂν παρημελεῖτο ἡ πληγὴ, ἐγέμιζαν σκώληκας. Πρὸς θεραπείαν αὐτῆς μετεχειρίζοντο θεϊκὸν χαλκόν, πετρέλαιον ἢ μαῖτρο πιπέρι. Ἄλλοτε πάλιν τὰ βύζανε τὸ φίδι, ὁπότε ἐπρίσκετο «τὸ μαστάρ» καὶ τὸ γάλα «τρουπάκιαζε» τὸ δὲ ζῶον ὑπέφερε. Τὸ τοιοῦτον δῆγμα ἐθεραπεύετο δι' ἐπαλείψεως «θεριακῆς».

Μέλη τοῦ σώματος τῆς αἰγὸς διέκριναν τὴν προβιά, τὰ κέρατα, τὸ κεφάλι, τὸ λαιμό, τ' ἄδερα, τὴ σκεβέ, τὴ μαγιά, τὴ σπλήνα, τ' χολή, τὸ

Ἡ γυναῖκα τοῦ κατσικᾶ ἐλέγετο «κατσκού» καὶ τὸ παιδί του «κατσκαράκι».

Τὸ κρέας τῆς αἰγὸς ἐλέγετο «κατσκίσιο» τὸ δὲ γάλα «κατσκίτικο» καὶ «κατσκερό»· ἡ τρίχα «κατσκότριχα», ἡ ἀγέλη τῶν αἰγῶν «τὰ κατσίκια», ὁ τόπος συναγερμού αὐτῶν «κατσκαριά» καὶ τὸ ἀγνώστου ἀριθμοῦ πλήθος αὐτῶν «κατσκοθέμ».

Τὴν εὐκνησίαν τῆς αἰγὸς διηγεῖται καὶ τὸ ἑξῆς παραμῦθι:

Ὁ παπᾶς καὶ τὸ κατσκάκι.

Μιά βολὰ ἕνας παπᾶς πῆγε στὸ μῦλο νὰ διαβάσῃ ἀγασμό. Στὸ γύρισμα περνῶντας ἀπὸ τὸ κουρί εἶδε τὰ κατσίκια τ χωριού νὰ βοσκάνε μόν καὶ μοναχὰ τς, χωρὶς τὸ γατσκά. Φωνάζ, ξαναφωνάζ γὰ βγῇ ὁ κατσκάς, ἐκεῖνος δὲν ἔδωκε ἀπλογή, γιατί ἔκαμνε τὸ χορό τ το νερό πίσω ἀπὸ ἕνα τσερπί. Κατεβαίνει ὁ παπᾶς ἀπ' τ ἄλλογο, τὸ δὲν ὁ ἕνα κλαρί καὶ παγαίνει νὰ πιάσῃ ἕνα θρεμμένο κατσκάκι, γιὰ νὰ κάμῃ Πασκαλιά με τ βαπαδιά. Ἄ ἐδῶ νὰ τὸ πιάσ, ἂ ἐκεῖ νὰ τὸ πιάσ, ἐκεῖνο ἔγα γερεμὲ ἔφευγε. Στὰ ὑστερνά, σὰν εἶδε π ὁ γήλιος πῆρε νὰ βασ-λέβ, βαζγέστσε, καὶ γύρσε πίσω ἰδρωμένος μούσκεμα, ν' ἀνεβῇ τ ἄλλογο τ καὶ νὰ φύγῃ. Ἀμὰ ἄλλογο δὲ εἶναι. Ἐφαγε τὸ κουρί νὰ τὸ γιορᾶ, ἐκεῖνο γένιξε ἄφανο.

Ὁ κατσκάς σὰν εἶδε τὸ βαπά νὰ κυττάγῃ τὸ ὀλάκι, τὸ ξένο,
—βορὲ λέει τὸ γερατᾶ, τὸ γατσκοκλέφτ. Ἐκα νὰ σὲ δεῖξω γὼ πῶς κλέβνε.

Παγαίνει μετὰ τὸ ὄσφυλ, λεί τ ἄλλογο τ ἀνεβαίνει καὶ πάει.

—βορὲ στὸ κακὸ πό παθα λέει ὁ παπᾶς. Νύχτωσε κι ἔχω δυὸ ὄρες δρόμο νὰ πορπατήσω ὡς τὸ χωριό.

Τί νὰ κάμῃ. Εἶδε παραεῖδε, μάζωξε τὰ ράσα τ πῆρε τ βατέκα καὶ πῆγε πεζὸς ἀπὸ χωριό.

Σὰ ἀν εἶδε ἡ παπαδιά βουτημένο στὸν ἰδρω καὶ δίχως ἄλλογο, θάρρεψε τὸν ἔπιασε κλέβδες καὶ τότε ρώτ-σε σφιχτὰ σφιχτὰ. Ἀμὰ ὁ παπᾶς τσιμουδιά.

Τὸ πουρνὸ ξμέρωσε Κυριακή. Ἀφοῦ σώθηκε ἡ ἀκολουθία, τν ὦρα π θάλα μράσ τ ἀδίδεγο, ὁ παπᾶς, στίθηκε βροστὰ στὰ Δμόθρα καὶ λέγῃ:

—Εὐλογημένοι Χριστιανοί. Νὰ μὴ βᾶτε νὰ κλέψτε τὸ δεκ-εκ-έες, γιατί θὰ σᾶς κλέψνε τὸ ἡh-ηh ἡηηη.

Πρόβατα. Πρόβατα ἔτρεφαν μόνον ὠρισμένοι κτηνοτρόφοι, οἱ ἐνοικιάζοντες τὴν νομὴν τοῦ χωρίου, διότι κατὰ ρητὸν ὅρον τοῦ συμβολαίου κανεῖς ἄλλος δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχῃ πρόβατα, τὰ δὲ κατσίκια μόνον μετὰ τὸ σήκωμα τῶν δεματιῶν ἀπὸ τὰ χωράφια ἐπετρέπετο νὰ περιφέρονται εἰς τὰ πεδινὰ μόνον ἐπὶ ἕνα μῆνα. Ἐτερος ὅρος ὑπεχρέωνε τὴν κοινό-

τήτα ν' ἀνοίξη τρεῖς διόδους μεταξὺ τῶν σπαρτῶν, εἰς ἃ μέρη ὑποδείξει ὁ κτηνοτρόφος. Αἱ διόδοι αὗται ὠνομάζοντο «σουλτάρες».

Τὰ πρόβατα ἐστεγάζοντο ἐντὸς μάνδρας πλεκτῆς ἐκ κλάδων δένδρων ἐσκεπασμένης «μὲ παπύρια καὶ σάζια». Δύο ἢ καὶ τρεῖς τοιαῦται μάνδραι μετὰ καλύβης διὰ τοὺς ποιμένας, ἐλέγοντο «ἀγ-ήλια». Ἀγ-ήλια ὑπῆρχον εἰς δύο τοποθεσίας. Εἰς τὴν Πραγανίτσα, ἔξωθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ χωρίου, καὶ εἰς τὸν Ἁγ. Δημήτριον, περὶ τὰ τέσσαρα χιλιόμετρα πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ. Τὸ ἐστεγασμένον μέρος τῆς μάνδρας, ὅπου τὰ πρόβατα διενυκτέρευαν τὸν χειμῶνα ἐλέγετο «σάγια». Κατὰ τὸ καλοκαίρι τὰ πρόβατα τὰ ἐστάλιζαν εἰς προχείρους μάνδρας, ἄνευ στέγης. Ἡ τοιαύτη μάνδρα ἐπλέκετο ἐπὶ ὀργωμένον ἄγρου κατ' ἔτος (νιάμα) τοῦ ἰδιοκτήτου πληρώνοντος διὰ τὴν ἐκ τῆς κόπρου τῶν προβάτων λίπανσιν αὐτοῦ.

Ὁ κάτοχος προβάτων κτηνοτρόφος ἐλέγετο «κεχαγιάς». Τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν ἔφερε καὶ ὁ ἀρχιποιμὴν ὅστις ἐφρόντιζε διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἄλλων ποιμένων, τὴν ἀποστολὴν καὶ συντήρησιν τοῦ γάλακτος, τὸ πῆξιμον τοῦ τυροῦ καὶ τὴν ὑγίαν τῶν προβάτων. Οἱ ποιμένες ἐλέγοντο τσοβάνηδες καὶ συνήθως εἰς τὸ ἄκρον τῆς σοπας τῶν εἶχαν προσηρμοσμένην σιδηρᾶν ἀρπάγην, τὴν «γέγαν», ἣν ἐχρησάμενοι διὰ νὰ συλλαμβάνουν τὰ πρόβατα ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου πόδος. Οἱ ποιμένες ἐφόρουν φαρδνὰ, ἀβαδένια, σερβέτα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τσαρούχια εἰς τοὺς πόδας. Κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας ἐφόρουν καὶ «γιαμουράκι» εἶδος κάπας μονοκόμματης, ἀπὸ πεπιεσμένου μαλλίου «κετσέ». Μερικοὶ εἰς τὸ πολὺ ψύχος ἐφόρουν δερμάτινον ἐπενδύτην καὶ παντάλονι, ἀπὸ δέρμα προβάτου, μὲ τὸ τρίχωμα πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ σόπα μὲ τὴν γέγαν ὁμοίαζε πολὺ μὲ τὴν «γκλίτσα» τῶν ἐδῶ τσελιγκάδων.

Ὁ βοσκὸς εἶχε πάντοτε ἐν πρόβατον ἡμερον τὸ ὁποῖον τὸν παρηκολούθει καὶ ἐχρησάμενεν ὡς πρωτοπόρος τῶν ἄλλων. Τοῦτο ἐλάμβανε διάφορα φαγόμενα, ψωμί, σταφίδας καὶ τὰ ὅμοια ἀπὸ τὸ χέρι του καὶ τὸ ὠνόμαζαν «κιθσέμ».

Τὰ πρόβατα ἐγέννων τὸν Ἰανουάριον καὶ κατὰ Φεβρουάριον ἐπωλοῦντο τὰ ἀρνία. Τὰ ἐτοποθέτουν μέσα εἰς κάρρα κεκαλυμμένα διὰ ψαθίνου ἐπικαλύμματος «κουρτούνας» καὶ τὰ μετέφερον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν πώλησιν τῶν ἀρνίων, ἤμελγον τὰ πρόβατα ἐντὸς χαλκίων καδδῶν «γερεδέλι», τοὺς ὁποίους ἐκένωναν εἰς μεγάλας χαλκίνας στάμνας «γιουγούμα», ἔδεναν ἐπὶ τοῦ στόματος δερμάτινον κάλυμμα καὶ διὰ κάρρου ἀπέστελλαν αὐτὰ εἰς Καλλικράτειαν, εἰς τὸν «γιαουρτζανάν», ὅπου ἐπῆζετο εἰς «ξύγαλο», τὸ περίφημον «σηλύβρι γιαουρτοῦ» καὶ ἐπωλεῖτο εἰς Κ]πολιν. Τὰ πρόβατα ἀρμέγονταν τρεῖς τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ γάλα ἀπεστέλλετο εἰς τὸν γιαουρτζανάν καθ' ἑκάστην πρωΐαν, πρὸ τῆς ἀνα-

τολής του ήλιου. Κατά το θέρος το μεσημερινόν γάλα διὰ νὰ μὴ ξυνήση τὸ ἐβύθιζαν μὲ τὸ γιουγούμι μέσα εἰς τὴν γούρναν τῆς κρήνης καὶ τὸ ἄφηναν ἐκεῖ μέχρις ἑσπέρας. Τὸ μέρος ὅπου ἐπότιζαν τὰ πρόβατα ἐλέγετο «σοβάτ». Ἡ μάνδρα, ὅπου ἐγίνετο τὸ ἄρμεμα, ἦτο χωρισμένη εἰς δύο μέρη, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίσματος εἶχε δύο θύρας. Παρὰ τὰς θύρας ταύτας ἐκάθηντο τέσσαρες ποιμένες μὲ τὰ γεφδέλια μεταξὺ τῶν ποδῶν των, ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν ἐκάστης, συνελάμβανον τὰ ἐξερχόμενα πρόβατα καὶ τὰ ἄρμεγαν. Ἐντὸς τοῦ ἄλλου μέρους τῆς μάνδρας, ἕτερος ποιμὴν μετὰ μακρῶς ράβδου εἰς τὴν χεῖρα, εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ὁποίας ἦτο προσηρμοσμένον τεμάχιον ξύλου ἐγκαρσίως εἰς σχῆμα Τ, τὸ «χαϊδαμάκι», ἐβίαζε τὰ πρόβατα πρὸς τὴν διπλὴν ἐξοδον. Ἡ μεταφορὰ τῶν προβάτων τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν στεγασμένην μάνδραν εἰς τὸ ὑπαίθριον, καὶ τὸ στάλισμα αὐτῶν ἐκεῖ ἐλέγετο «ἐγρέκι».

Εἰς ἀντικατάστασιν τῶν γηρασκόντων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων προβάτων, μετέφερον κατ' ἔτος πρόβατα ἀπὸ τὰ βορειότερα μέρη τῆς Θράκης καὶ Νοτίου Βουλγαρίας, τὰ ὀνομαζόμενα «βαχάρια».

Ὅταν ὁ χειμὼν ἦτο πολὺ βαρὺ καὶ ὑπῆρχε φόβος ν' ἀποθάνωσι τὰ πρόβατα ἐκ ψύξεως, τότε ὁ κεχαγιάς ἐνοικίαζεν ἐπὶ τινος ἡμέρας τὸ κατώγειον τοῦ σχολείου καὶ τὰ ἐστράγγιζεν ἐκεῖ. Ἡ τοιαύτη ἐποχὴ συνήθως συνέπιπτεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Δωδεκαημέρου, ὁπότε τὰ μαθήματα διεκόπτοντο ὀλίγας ἡμέρας ἐνωρίτερον καὶ ἐπαναλαμβάνοντο ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον τοῦ συνήθους.

Ἡ καλύβη τῶν ποιμένων εἶχε ἐπικλινῆ στέγην κεκαλυμμένην ἀπὸ παπύρια καὶ ἦτο κατεσκευασμένη ἀπὸ «πλεκόν» δηλαδὴ περιπλεγμένους κλάδους δένδρων, ὅπως αἱ μάνδραι. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἦσαν κατεσκευασμένα τὰ καθίσματα καὶ τὸ τραπέζι, ἀπὸ πλεκόν γεμισμένον χῶμα, ἀκίνητα. Εἰς τὸ μέσον ὑπῆρχε ἡ ἐστία ἄνευ καπνοδόχης. Τὸ φαγητὸν ἐμαγειρεύετο κατὰ πρωτόγονον ὅλως τρόπον, ἐντὸς χαλκίνης χύτρας «βακήρας» κρεμασμένης ἀπὸ τῶν δοκῶν τῆς στέγης, δι' ἀλύσεως καὶ ἀρπάγης.

Πρὸς προφύλαξιν τῶν προβάτων ἀπὸ τοῦς λύκους, ἐτρέφοντο τὰ «τσοβανόσκυλα», οἱ ποιμενικοὶ κύνες.

Τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἀρνιά ἐθεωροῦντο ἀνόητα καὶ ἥσυχα ζῶα, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰς φράσεις: «Ὅποιος γένεται πρόβατο τονε τρώγι ὁ λύκος», λεγομένη ὅταν κανεὶς δὲν μάχεται ὑπὲρ τῶν δικαίων του καὶ ὑφίσταται ζημίαν, καὶ ἡ ἐτέρα «Εἶναι ἥσυχος σάν ἀρνάκι», λεγομένη διὰ τὰ φρόνιμα παιδία.

Τὰ πρόβατα ἐκάλουν διὰ τῆς προσφωνήσεως «τπρρροῦ» καὶ τὰ ὠδήγουν εἰς τὴν βοσκὴν ἐπιφωνοῦντες «ρρέϊ». Τὰ ἤκουαν νὰ «μελάζνε» ἢ «βελάζνε» φωνάζοντα «μέε» ἢ «βέε».

Τὰ πρόβατα πολλάκις «δαλάκιαζαν» ἢ ἔπεφταν, καὶ πρὶν ψοφήσουν

τὰ ἔσφαζαν. Οἱ τρώγοντες ἀπὸ τοιοῦτον κρέας προσεβάλλοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ «δαλάκι», τὸ ὁποῖον ἐθεράπευον οἱ πρακτικοὶ ἰατροί, διὰ καντηριάσεως.

Τὰ πρόβατα ἔφερον ὄνομα ὅπως τὰ κατσίκια ἀναλόγως τοῦ χρώματος τοῦ τριχώματος. Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «κότς», τὸ θηλυκὸν «προβατίνα», τὸ μικρὸν ἀρνάκι καὶ τὸ ἐνὸς ἔτους «τοκλί», τὸ εὐνουχισμένον «βουρμάς» καὶ τὸ στεῖρον «κ-ησήρ». Ἡ ἀγέλη τῶν προβάτων «τὰ πρόβατα».

Βόες.—Οἱ βόες ἦσαν πολύτιμοι σύντροφοι τοῦ γεωργοῦ. Τὸν ἐβοήθουν εἰς τὸ ὄργωμα, τὸ ἀλώνισμα, τὴν μεταφορὰν τῶν γεννημάτων καὶ τοῦ ἀχύρου καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν βαρεῖαν ἐργασίαν. Τὸ βόδι εὐνουχίζετο κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὅσον ἐπιθετικὸς καὶ ἀγριος ἦτο ὁ βουγάς, τόσον ἦσυχον καὶ βαρὺ ἦτο τοῦτο. Διὰ τοῦτο ἔλεγαν: «Τὸν ἔδεσε σὰ δὲ βόδι στὸ παχνί», διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἐξ ὀκνηρίας ἀφῆνετο νὰ τὸν ὀδηγοῦν ἄλλοι, χωρὶς αὐτὸς νὰ δείξῃ καινίαν πρωτοβουλίαν. Καί: «Βόδι πῆγε μουσκάρ ἦρτε», λεγομένη διὰ τοὺς μεταβαίνοντας εἰς ξένον χωριό, καὶ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπιστρέφοντας καὶ πάλιν χωρὶς νὰ μεταβάλλουν χαρακτῆρα ἢ ν' ἀποκτήσουν γνώσεις περισσοτέρας. Τὸ μὴ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν ἐλέγετο «βγάς», ἡ δὲ γεννημένη ἀγελάς, ὅταν παύσῃ σχεδὸν νὰ δίδῃ γάλα, «παλιμοουσά».

Ἡ ἀγελάς ἐκτὸς τῆς ἄλλης βοηθείας παρείχε καὶ τὸ γάλα της, διὰ τοῦτο ἦτο πραγματικὴ εὐλογία εἰς τὴν γεωργικὴν οἰκογένειαν. Πεποιθῆσις ἐπεκράτει παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ἡ ἀγελάς, ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς ἔργα ὑπὸ τὸν ζυγόν, παύει νὰ δίδῃ τὴν αὐτὴν ποσότητα γάλακτος, διότι κόπτονται αἱ γαλακτοφόροι φλέβες αὐτῆς.

Αἱ ἀγελάδες ἔφεραν ὀνόματα, εἴτε κατὰ τὸ χρῶμα των, ἢ Κοκκίνο, ἢ Ἀσπρούλα, ἢ Μαυρίκα, εἴτε ἀπὸ σπασμένον κέρατο, ἢ Τσελέκα, εἴτε ἀπὸ ἄλλο τι σημεῖον, ἢ Σακάρο, ἢ Φρυδοῦ, ἢ Καρακίόζα, ἢ Νίσκα. Ἐπίσης τὰ βόδια ὠνομάζοντο ὁ βουζός, ὁ Τσακίρης, ὁ Σακάρος, ὁ Καραός, ὁ Πατέλις.

Τὸ τέκνον τῆς ἀγελάδος ἐλέγετο «μουσκάρ», τὸ θηλυκὸν ἐνὸς ἔτους δαμάλα, τὸ ἀρσενικὸν δαμάλι, ὁ τόπος συναγερμού «ἀγελαριά», καὶ ἡ ἀγέλη αὐτῶν «τ' ἀγελάδια» καὶ «τὰ πράματα», τὰ δὲ ἀμελγόμενα ζῶα ἐν γένει «ἀρμέματα» καὶ τ' ἀρμεξιά.

Τ' ἀγελάδια κατὰ τὸν χειμῶνα ἐφυλάττοντο εἰς τοὺς σταύλους, τρεφόμενα μὲ ἄχυρον καὶ βρώμην ἢ κριθήν. Τὸ ἐσπέρας δὲ ὀδηγοῦντο εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου ὅπου ἐποτίζοντο. Τὸ κολοκαίρι «τ' ἀπόλναγανε» εἰς τ' ἀγελάδια. Οἱ μεγάλοι ὁμῶς γεωργοὶ ἐστοίχιζαν κατὰ Μάρτιον ἓνα παιδί γιὰ νὰ βόσκη τὰ βόδια των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐνεπιστεύοντο τὰ ἰδικά των εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἀγελάρη.

Ὁ ἀγελάρης συνεφωνεῖτο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου,

δι' ἓν ἔτος ἀντὶ ἡμίσεος κοιλοῦ σίτου κατὰ κεφαλὴν. Διὰ τὰ μουςκάρια εἶχαν ἄλλον βοσκόν, τὸν «βοζακτσην». Ἐνίοτε προσελάμβανον καὶ ἰδαίτερον βοσκὸν διὰ τὰ βόδια, τὸν «οἰουζτσην». Ὁ ἀγελάρης εἶχε καὶ τὴν φροντίδα τοῦ «byā», διὰ νὰ τὸν περιμαζεύη, διὰ νὰ μὴ «κουνδράγι» τὸν κόσμον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Δημαρχία Μετρῶν ἐπρομηθεύθη ταῦρον καλῆς ράτσας, καὶ εἰς αὐτὸν ἔφερον τ' ἀγελάδια τῶν ὅταν «ἔσερνανε», πληρώνοντες ὃ γρόσια.

Κατὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν ἀγελάδος, ὁ ἀγοραστὴς ἐσυνήθιζε νὰ κρατῇ τὸ χέρι τοῦ πωλητοῦ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνη τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον προσέφερεν, ὃ δὲ πωλητὴς ὁμοίως τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐζήτει. — Τετρακόσια, τετρακόσια. — Πεδακόσια, πεδακόσια. Τοῦτο συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν πώλησιν ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ζώου. Κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀγελάδος, ὁ πωλητὴς ὠδήγει τὸ ζῶον ἐντὸς τοῦ σταύλου τοῦ ἀγοραστοῦ, ἐλάμβανε λίθον ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔσυρεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ ζώου, τῆς ράχεως καὶ τῆς οὐρᾶς, ἀποσπῶν ὀλίγας τρίχας ἀπὸ κάθε μέρος καὶ ἔρριπτεν αὐτὸν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ σταύλου, διὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ πᾶσα ἀρετὴ τοῦ ζώου.

Βουβάλοι.— Βουβάλια ἐτρέφοντο ὀλίγα σχετικῶς. Τὸ θηλυκὸν ἐλέγετο «β-βάλα», τὸ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν «β-βάλι», τὸ μικρὸν «μαλάκι», τὸ ἐνὸς ἔτους θηλυκὸν «μαλάκα». Τὰ βουβάλια συναγελάζοντο μετὰ τῶν βοῶν καὶ ἀγελάδων καὶ ἐτρέφοντο ὁμοίως μετὰ αὐτά. Τὸ γάλα τῆς βουβάλου ἦτο περιζήτητον τὸν χειμῶνα διὰ τὸ πάχος του. Ἀπὸ τὸ γάλα τῆς κατεσκευάζον «ξύγαλο» καὶ βούτυρον.

Βουβάλους καὶ ἀγελάδας τότε μόνον ἔσφαζαν, ὅταν ἐγήρασκαν καὶ ἦσαν πλέον ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν. Ἀλλὰ καὶ τότε ἐπροτίμων νὰ τὰς πωλήσουν εἰς τὸν χασάπην παρὰ νὰ τὰς σφάζουν οἱ ἴδιοι. Μόσχος ἢ δάμαλις, τότε μόνον ἔσφάζοντο ὅτε ἔνεκεν δυστυχήματος καθίστατο ἀχρηστον πρὸς γεωργικὰς ἐργασίας.

Κάθε πρωῒ, ἀφοῦ «βάργανε» τ' ἀγελάδια καὶ τὰ βουβάλια στὴν ἀγελαριά, ἔπερνεν ἡ νοικοκυρὰ τὸ φκιάρι, ἐσύναζε μίαν μίαν τὶς κοπριές καὶ τὰς ἐκσφενδονοῦσε εἰς τὸν τοῖχο τοῦ σταύλου, ἢ τὸν πλεκὸ τοῦ φράχτη, ὅπου προσεκολλῶντο καὶ ἀφίνοντο νὰ ξηρανθοῦν. Εἰς περίπτωσιν δὲ ἐλλείψεως καυσίμου ὕλης, ἐχρησιμοποιοῦντο, ὡς τοιαύτη.

Ὅταν ἠγόραζαν γάλα ἢ δξύγαλο μέσα εἰς ἀγγεῖον τοῦ πωλητοῦ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀγγείου ἔθετον ἐντὸς αὐτοῦ ὀλίγο νερό, διὰ νὰ ποτίσουν τὸ ζῶον καὶ νὰ τρέχῃ τὸ γάλα του σὰν νερό. Ἐπίσης ὅταν ἐπῆγαιναν ν' ἀγοράσουν γάλα μέσα εἰς ἰδικὸν τῶν ἀγγείων ἔβαζαν μέσα ὀλίγον νερό διὰ τὸ ζῶον. Ἄν τὸ ζῶον ἔλειπεν εἰς τὴν βοσκήν, τότε ἔχυναν τὸ νερὸ εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐσυνήθιζε νὰ κάθεται.

Ἡ ἀγελάδα καὶ ἡ βουβάλα ἐβασκαίνοντο πολὺ εὐκόλα, διὰ τοῦτο

μόλις ἐγεννοῦσαν, ἡ νοικοκυρά ἐφρόντιζε νὰ δέσῃ μιὰ γαλάζια χάντρα μιὰ κόκκινη κορδέλα εἰς τὸ φουντωτὸ μέρος τῆς οὐρᾶς των, ὡς ἀντιβασκάνιον. Ἐὰν δὲ ἀρρωστοῦσαν, καὶ ἡ ἀσθενεία των ἐθεωρεῖτο μάτιασμα, διὰ νὰ θεραπευθοῦν, ἐχρειάζοντο τὰς αὐτὰς διατυπώσεις, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ματιασμένος ἄνθρωπος: γητέματα, καὶ διάβασμα ἐξορκισμοῦ, ἀπὸ τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ.

Ἴπποι καὶ ὄνοι — Τὰ ζῶα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὸ νὰ σύρουν ἀμάξια νὰ σηκώνουν βάρη, καὶ πρὸς ἵππασίαν, διὰ τοῦτο ἐκοπίαζαν περισσότερον τῶν βοδιῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἔχῃ γαῖδουρ καὶ ἄλογο, λεγομένη ἐπὶ ἀνθρώπου εἰς τὸν ὅποιον ἐπιφορτίζουσιν πᾶσαν ἐργασίαν, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήσουν ν' ἀναπαυθῇ, καὶ δὲν τὸν ἀμβιβουν ἀναλόγως τῶν κόπων του.

Γαῖδαρος ἢ γαῖδουρα ξεκαπίστρωτ, ἐλέγετο ὁ νέος ἢ ἡ νέα, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ χαλιναγωγῇσιν τὰς σαρκικὰς τῶν ἐπιθυμίας. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ἡ μοιχευομένη ὅταν συνελαμβάνετο ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἐτοποθετεῖτο ἐπάνω εἰς τὸ γαῖδουρι μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν οὐρὰν τοῦ ζώου καὶ περιεφέρετο εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, διὰ νὰ τὴν πτύσουν ὅλοι. Ἐκτοτε ἔμεινεν ὁ τίτλος γαῖδουροκαθισμένη, δηλαδὴ ἐλευθερίων ἡθῶν γυναῖκα.

Γνωστὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ὄνου νὰ κυλίσονται κατὰ γῆς, ὅταν ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς των τὸ σαμάρι ἢ τὰ χάμουρα. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης ἐκφρασις: μιὰ γαῖδουροκυλισιὰ τόπος, λεγομένη εἰρωνικῶς, διὰ μικρὰν αὐτῇν ἢ κῆπον ἢ ἄλλον μικρὸν τόπον ἐν γένει. Ἀπὸ ἄλλην συνήθειαν τῶν ζώων, ὅταν τρομάζουν νὰ τεντώνουν τὰ ὦτα, ἔμεινεν ἡ φράσις: τᾶίτωσε τ' αὐτιά τ, σημαίνουσα, ἐνέτεινε τὴν προσοχὴν του. Ἀπὸ δὲ τὴν συνήθειαν τοῦ κουρασμένου ζώου νὰ χαλαρῶνῃ τὰ ὦτα, ἡ ἄλλη φράσις: κρέμασε τ' αὐτιά τ σημαίνουσα, ἔχασε τὸν ἐνθουσιασμόν του.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ζώων ἔμειναν αἱ φράσεις: Δὲ δρῶν ἄχρεο· σημαίνουσα δὲν εἶναι ἀνόητοι. Τὸν ἔδεσε στὸ παχνί· σημαίνουσα, τὸν κατέστησε πειθήνιον ὄργανόν του. Τόνε ξεπουπούλισε καὶ τὸν ἔγδαρε τ βορβειά τ· σημαίνουσα τὸν κατέστρεψε. Σὰ γένι κανεῖς γαδούρ, θὰ βρῇ καὶ τὸ σαμάρ· σημαίνουσα ὅτι, ὅταν ἀποφίσης κάτι θὰ εὗρης καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεώς του. Τς γειτόνισσας τ' αὐγὸ δαῖμα μεγαλύτερο φαίνεται· σημαίνουσα ὅτι τὰ ξένα πράγματα μᾶς φαίνονται καλύτερα τῶν ἰδικῶν μας. Κατὰ Μάιον, ἐσυνήθιζαν νὰ «τσαῖρλαδίζνε» τ' ἄλογα, ἐπὶ 15 τουλάχιστον ἡμέρας εἰς τὰ λειβάδια. Ἐδεναν λοιπόν, τὸ ζῶον ἀπὸ τὸ ἐμπρόσθιον πόδι μὲ σχοινί, τοῦ ὁποίου τὸ ἄλλο ἄκρον ἐκάρφωναν εἰς τὴν γῆν. Ἀφοῦ τὸ ἄλογον ἔτρωγε τὸ τριφύλλι καὶ ἐσχηματίζετο γυμνὸς κύκλος, ἐμάκρυναν ὀλίγον τὸ σχοινίον, διὰ νὰ φθάνῃ νὰ βοσκήσῃ. Ἐκ τούτου

ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἔδωκε μακρὸν σκοινί, λεγομένη ἐπὶ τῶν καταχωμένων τῆς διδομένης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας.

Ὁ ἵππος προσεκαλεῖτο διὰ τῆς ἐπικλήσεως «για, για» καὶ παρωτρύνετο εἰς ἐργασίαν διὰ τοῦ «δέε» καὶ νὰ σταματήσῃ διὰ τοῦ «δόρη». Ὁ ὄνος παρωτρύνετο νὰ προχωρήσῃ διὰ τοῦ «δέε» καὶ «τς τς» καὶ ἔσταμα-τᾷτο διὰ τοῦ «τσούους».

Ὁ ἀρσενικὸς ἵππος ἐλέγετο «ἄλογο» μὲν ὁ εὐνουχισμένος, «ἀηγ-ῆρ» δὲ καὶ «ἄτ» ὁ μὴ εὐνουχισμένος, τὸ θηλυκὸν «φοράδα» καὶ τὸ μικρὸν «πλὰρ» ἢ «πλαράκι».

Ὁ ἀρσενικὸς ὄνος ἐλέγετο γαῖδαρος, ὁ θηλυκὸς γαδούρα καὶ τὸ μικρὸν γαδράκι, πουργιάκι καὶ γατζέλι.

Ὁ ἵππος «χλημούδραγε» ἢ «η-η-ή-η» ὁ δὲ ὄνος «γάτσε ἀάρα».

Ὅταν ἓνα κτῆνος ἀπέθνησκε, τὸ ἔσυραν εἰς κανένα χανδάκι, τὸ ἔγδερναν καὶ ἄφηναν τὸ πτῶμα τοῦ ἄταφον, βορὰν τῶν ἀετῶν, τῶν κυνῶν καὶ τῶν θηρίων.

Διὰ τοῦτο, ὁ γεωργός, ὅταν ὕβριζε τὸ δυσήνιον ζῶον, τὸ ἀπεκάλει «σκυλοφάγωμα» δηλαδὴ ἄξιον νὰ ψοφήσῃ καὶ νὰ τὸ φάγουν οἱ σκύλοι.

Τὸ δέρμα τοῦ τὸ ἀλάτιζαν, ἐπειτα δὲ τὸ ἐκάρφωναν κατὰ γῆς τεντωμένον, ἕως ὅτου ἐξηραίνετο εἰς τὸν ἥλιον. Μετὰ ταῦτα τὸ ἐχώριζαν εἰς λωρίδας κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἀνθρώπινου ποδός, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκεταὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ζεύγους τσαρουγιῶν καὶ τὸ ἐπώλουν. Ἐκ τούτου αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Νὰ τὸ φᾶν τὰ σκυλιὰ» δηλ. νὰ ψοφήσῃ, «θὰ βγάλω ἓνα ζευγὰρ τσαρούγια ἀπὸ τὸ ράχι τ» δηλ. θὰ τὸ σκοτώσω.

Χοῖροι.—Οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἔτρεφον ἀνὰ ἓνα χοῖρον, ὁ ὅποιος τὴν ἡμέραν ἀπεστέλλετο μετὰ τῶν ἀγελάδων εἰς τὴν βοσκήν· τὸ δὲ ἐσπέρας, ὅταν ἐπέστρεφε κουρασμένος καὶ πεινασμένος ἤρχιζε νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ ὠθῇ τὴν θύραν τῆς οἰκίας «μὲ τ ζούρλα τ» διὰ νὰ τοῦ δώσουν τροφήν. Οἱ χοῖροι ἐτρέφοντο μὲ πίτυρα, τυρόγαλον καὶ ἀραβόσιτον. Ἐσφάζοντο κατὰ κανόνα τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ κρέας τῶν ἐτρώγετο μέρος μὲν νωπὸν, τὸ δὲ περισσότερον ἐπαστώνετο καὶ ἐτρώγετο καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας εἶχαν περὶ τὰς 3000 ζῶα, ἥτοι, αἰγας 500, ἀγελάδας 400, βουβάλους 50, ἵππους 200, ὄνους 100 καὶ χοίρους 200, ὄρνιθας δὲ 1200.

Ἀπὸ τὰ παραμῦθια περὶ ζῶων εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθον.

Ἡ δομήνια τ γαῖδουριοῦ καὶ τ πεινοῦ.

Μιὰ βολὰ ἦδανε ἓνας τσεφτσῆς π καταλάβαινε τσι γλῶσσες ἀπὸ γοῦλα τὰ χαϊβάνια. Μόνε ἄμα τό λεγε σ' ἄλλοινα θαλὰ πεθάνι.

“Ενα βράδ γύρσε μὲ τὰ βόδια τ’ ἀπ’ τ’ ἀλέτρι κι ἔκατσε νὰ βγάνι τὰ τσαρούχια τ’ ἑρσοτὰ στ’ ἀχουριοῦ τ’ ὁρτα, βίρτα ἀκούει τὸ γαδούρ καὶ ρωτάει στὸ βόδ:

—Πῶς τὰ πέρασες σήμερα Πατέλι; Τί ἔπαθες καὶ βογᾶς;

—Κακὰ καὶ ψυχρὰ Κύρ Μέντιε. “Απ’ τὸ γύρνα γύρνα γούλι μέρα, δάλωσε τὸ μυαλό μ, κι ἀπ’ τὸ ζγὸ ἄνιξε ὁ σβέρκοξι μ. Τὰ καπούλια μ πρίσκανε ἀπ’ τοὶ φκεδριές, καὶ τὰ ποδάρια μ εἶναι μωρά· δὲ δὰ νοιώθω. Δὲ βορῶ νὰ λιγίσω τὰ γόνατα μ.

—“Αμ εἶσαι βουδαλᾶς καὶ γιὰ ταντὸ βασανίζεσαι. “Ας εἶχα γὼ τὰ κέρατα σ καὶ τὰ ποδάρια σ καὶ νὰ γλεπες.

—Καὶ δὲ μὲ λές, τί θὰ καμνες;

—Θὰ κούδραγα καὶ θὰ κλώτσαγα. “Οχι νὰ βάζω τὸ κεφάλι μ, μόν καὶ μοναχόξι μ στὸ ζγὸ, σὰ γαὶ σένα τὸ σασκίνι.

—Καὶ κεῖνο τό καμα, μιὰ βολά, ἀμὰ ὡς τὸ βράδ μαρτύρσα ἀπ’ τοὶ φκεδριές καὶ ἀπ’ τοὶ τσεκελιές.

—“Ε, καὶ δὲ βορσες νὰ σ-λογιστῆς καμμιὰν ἄλλη διαβολιά; “Αξε μένα. “Απόψι μὴ δρῶς, καὶ τὸ πονογὸ τὰ ἴδια, κι ὅδε θάρτνε νὰ σὲ ζέψνε μὴ σκώνεσαι.

“Ο τσεφτσῆς ἐκεῖ πό βγαξε τὰ τσαρούχια καὶ τὸν ἔχινε νερὸ ἢ γιναίκα τ, κι ἔπλενε τὰ ποδάρια τ γέλασε μὲ τ γαδουριοῦ τν ὁρμήνια.

—Τί γελᾶς μαθές, τότε ρωτάει ἡ κοκκώνα τ.

—Γελάγω μὲ τ γαδουριοῦ τὰ λόγια.

—Μάννα! Καὶ τί γεῖπε τὸ γαδούρ;

—Δὲ βορῶ νὰ στὸ πῶ γιὰτί θὰ πεθάνω.

—Ναὶ καὶ σὲ πίστεψα. Τίποτιτσα δὲ βαθαίνις. Μόνε ἀπ’ τὸ σκυλογίνατο σ, νὰ μὴ δύχι καὶ τὸ πῆς καὶ τὸ μάθω κι ἐγώ, τὸ κάμνεις αὐτό.

“Ασ-λ-η ὁ ἄδρας τς μὲ κανεῖνα δρόπο δὲ δόγ εἶπε. Καὶ ἡ γιναίκα σώπασε.

Τὸ πονογὸσαν ἔκαμε τὸ βόδ τὸν ἄρρωστο, τ’ ἀφίνι ὁ τσεφτσῆς στ’ ἀχοῦρ νὰ ξεκουραστῇ, καὶ ζέβ τὸ γαδούρ στὸ δόπο τ.

Τὸ ζαβάλικο τὸ γαδούρ, κάπως δὲ ἦδανε μαθμένο, ἀφανίσκε ν’ ἀδιπατῇ καὶ νὰ σκωμαχίεται μὲς στὰ τεζέκια. Τ’ ἄλλ’ τὸ βόδ ἦδανε δυνατὸ καὶ τὸ γαδούρ μούσκεψε στὸν ἴδρω, κι ἔφαγε ξύλο, ἔφαγε ξύλο μὲ τὸ τσεκέλι, π’ ὅδε γύρσε τὸ βράδ στὸ παχνί, ξαπλώθηκε σὰ δὲ ψόφιο.

“Ο τσεφτσῆς ἔκατσε πάλε ὅξω μεριά ἀπ’ τ’ ἀχοῦρ κι ἔπλενε τὰ ποδάρια τ, κι ἀκούει τὸ γαδούρ καὶ ρωτάει τὸ βόδ:

—Πῶς τὰ πέρασες σήμερα, Πατέλι;

—Φίνα, ἀρκαδάς. “Εφαγα, ἤπγα, κιμήθηκα, ξεκρασκα. Νὰ ἦσαι καλὰ π μ ὁρμήνεψες τί νὰ κάμω.

—“Ασε ἀρκαδάς, καὶ μὲ φαίνεται π δὲ θὰ σὲ βγῇ ἡ ὁρμήνια μ σὲ

καλό. Γιατί ἄξα τ ἀφεδκὸ νὰ λήη στὸ γείτονα, π ἅμα δὲ φᾶς κι ἀπόψα θὰ φωνάξ τὸ γασάπ νὰ σὲ πλήσ. Κοίταξ ἀπόψα νὰ φᾶς καλὰ, κι αὖριο νὰ πᾶς στὴ δλειὰ γιὰ νὰ μὴ διῶ τὸ γιοβδές κρεμασμένο, ἀπ τ κασάπ τὰ τσεγγέλια.

Ὁ ἄθρεπος γέλασε πάλε μὲ τ γαῖδουριοῦ τν ὁρμήνια.

— Τί γελᾷς πάλε; Τόνε ρώτ-σε ἡ γυναίκα τ.

— Γελάγω μ αὐτὰ π λέει τὸ γατζέλι στὸ βόδ.

— Πές το μαθές κι ἐμένα, τί λέει.

— Μόν αὐτὸ δὲ βορῶ νὰ σὲ πῶ, γιατί ἔδε στὸ πῶ θὰ πομήκω στὸ δόπο.

— Ὁχι θὰ μὲ τὸ πῆς.

— Ὁχι δὲ βορῶ.

Πιάνται στὸ γαβγᾶ.

— Ἀφοῦ καὶ δὲ μὲ πστεύεσαι, λέει ἡ γυναίκα, γιὰ τὸ τόσογια, κι ἐγὼ ἀπ τὰ σήμερα δέ εἰμαι γυναίκα σ. Νὲ τὸ στρώμα σ στρώνω, νὲ κοδά σ κημουμαι. Νὰ βάνις νὰ μαγειρέψης σὰ θέλῃς νὰ φᾶς ἀπόψα.

Παγαίνι ἡ γυναίκα κλειδώνεται μέσ τὸν ὁδᾶ κι ἀφίνι τὸν ἄδρα τς μοναχό.

Τὸ πουρνὸ κατέβκι ὁ καμένος στεναχωρεμένος, τάϊσε τὰ βόδια, ἔβγανε τς ὄρνιθες ἀπ τὸ κμάς καὶ τς ἔορξε νὰ φάνε. Ὁ πετνὸς τσὲ πῆρε μὲ τν ἀράδα.

— Ἰχ ὅλαν. Δὲ δρέπεσαι; λέει τὸ σκυλί. Τ' ἀφεδκὸ τόσο στεναχωρεμένο, κι ἐσὺ τὰ κέφια σ, πουρνὸ πουρνὸ.

— Ἀμ εἶναι σασκίνις καὶ γιὰ ταυτὸ στεναχωριέται. Ἐγὼ ἔχω σαράδα γυναίκες κι ἐμ τσὲ δέρονω, ἐμ τς ἀνεβαίνω, καὶ φωνίτσα δὲ γοτάνε νὰ βγάν-νε. Κι' ἐκεῖνος, μιάνα καὶ δὲ βορ νὰ τνε περμαζώξ. "Ἀς τνε γάμ τὸν ἄγριο, νὰ διῆς πῶς θὰ σ-μαζωχτῇ καὶ θὰ γένι ἀρνάκι; Δέ ξερ ἀλά-λεμ πὼς οἱ γυναῖκες ἔχνε μακρὰ μαλλιά καὶ κοδὴ γνώσ. Τὸ ξύλο βγῆκι ἀπ τὸ βαράδεισο.

Σὰν ἄξε ἔτς ὁ τσεφτοῆς, παγαίνι κόφτ μνιὰ βέργα ἀπ τν ἀκρανιά, τνε βελεκάει, ἀνεβαίνι ἀπάν, καὶ λέει στὴ γυναίκα τ:

— Ἀνοι, νὰ σὲ πῶ τί λέει ὁ πετνός.

Μόνε τὸν ἄνιξε τ ὁδᾶ τ βόρτα τνε ρωτάει:

— Θὰ σκωθῇς μὲ τὸ καλὸ νὰ μαγειρέψης καὶ νὰ συγρίης τὸ σπίτ;

— Ὅσο δὲ μὲ πῆς τί λένε τὰ χαϊβάνια καὶ γελᾷς, ὁ διάβολος νὰ σκάς, τίπο-τίτσα δὲ θὰ κάμω.

— Νά, λέει, τί μὲ εἶπε ὁ πετνός, καὶ τν ἀρκέβ μὲ τν ἀκρανιά, ποῦ σὲ τρώει ποῦ σὲ πονεῖ, τνε γαταμαύρισε τὰ κωλιά τς.

Ἡ γυναίκα τ, σὰ δν ἔπιασε ἡ πείσμα τς, ἔσφιξε τὰ δόδια τς κβαριά-σκε στ γόχι κι ἔκλαιγε, ἀμὰ δὲν ἦρτε στὸ ἡμαρτον. Φώναζε μόνε στὸν ἄδρα τς:

— Σκότωσέ με νὰ γένῃ ἡ καρδιά σ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι γυναῖκα σ. Ἐγὼ εἶμαι σκυλί.

Σὺν ἀπόκλιμα πιά ὁ ἄδρας νὰ βαρῇ, βίξ τὴν ἀκρανιά στὴν ἄκρη καὶ λέει λαχανιασμένος :

— Κοίταξε καλὰ ἀκρανιά. Θέλω τὸ βράδ ὅδε θὰν ἔρω νὰ βρω τὸ σπῖτ σ-γυρισμένο, τὸ φαγὶ μαγερεμένο καὶ τὸ στρώμα στρωμένο.

Κι ἔφυγε. Ἡ γυναῖκα τότες σκόθηκε, σ-γύρσε, ἔστρωσε, μαγέρεψε, ἔβανε καὶ τὸ τραπέζ καὶ φύλαγε νάρτ ὁ ἄδρας τς ἀπ τὸ χωράφ. Μετὰ πολλὰ δὲ γῆρε καὶ αὐτός, καὶ τὰ γῆρε γούλα στὴν ἐντέλεια.

— Μπράβο, λέει, στὸ βετνό, καὶ τὴν ἀκρανιά, πό καμε γούλες τσι δλειές.

— Νέ για, λέει ἡ γυναῖκα, δέ τς ἔκαμα γώ ;

— Ὅχι, λέει ἐκεῖνος, ἡ ἀκρανιά τς ἔκαμε.

Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ. 334. Ἡ ἐπιγραφὴ διορθωτέα Οἰκόσιτα Ζῶα.

Σελ. 385. Στήλη β' Τη σειρὰ ἀνωθεν, ἀντὶ τσοκλί ἀναγν. τοκλί.

Σελ. 386. Σειρὰ 12 κατωθεν — καχάνιζε — κακάριζε.

50.
Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ

ΤΟ ΤΣΑΚΗΛΙ (ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ) ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ Ι' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ : Ι. Λ. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23

1938

Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ

ΤΟ ΤΣΑΚΗΛΙ (ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ) ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ Ι' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ : Ι. Λ. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23

1938

ΤΟ ΤΣΑΚΗΛΙ (ΠΕΤΡΟΧΩΡΙ) ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

ΟΙΚΟΣΙΑΖΤΩΑ

Εισαγωγή.—Οἱ γεωργοὶ τῆς Θράκης, ὅπως ὅλοι οἱ γεωργοὶ τοῦ κόσμου, εὐρισκόμενοι εἰς καθημερινὴν ἐπαφὴν πρὸς τὰ ὑποζύγια, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν εἰς ἐκτέλεσιν τῶν βαρυτέρων γεωργικῶν ἐργασιῶν των καὶ τὰ μικρότερα ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔτρεφαν διὰ τὸ γάλα τὸ κρέας ἢ τ' αὐγά των, ἤτο ἐτόιμον νὰ μάθουν τὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματά των καὶ νὰ μορφώσουν ὠρισμένας περὶ αὐτῶν γνώμας. Ταύτας εὐρίσκομεν ἐγκατεσπαρμένας εἰς τὰ διάφορα ἀνέκδοτα, τὰς παροιμίας καὶ παροιμώδεις φράσεις, τὰ παιδικὰ τραγουδάκια καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη τοῦ προφορικοῦ των λόγου.

Οἱ γεωργοί, ἀφ' ἐνὸς μὲν παρομοιάζοντες τὰ ζῶα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μετεχειρίσθησαν ἰδιαιτέρας λέξεις πρὸς διάκρισιν τῶν διαφορετικῆς ἡλικίας ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ εἶδους, λαμβάνοντες ὡς παράδειγμα τὴν καθ' ἡλικίας διαίρεσιν τῶν ἀτόμων τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας καὶ τοιοῦτο-τρόπως δι' ἄλλης λέξεως ὠνόμασαν τὰ τεκνογονοῦντα, δι' ἄλλης τ' ἄξευ-γάρωτα, δι' ἄλλης τ' ἀνήλικα καὶ δι' ἄλλης τὰ ἄγωνα καὶ στεῖρα. Ἀφ' ἑτέρου δὲ παρομοιάζοντες τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὰ ζῶα ἀπεκάλεσαν τὸν λαίμαργον χοῖρον, τὸν ὑπερήφανον πετεινόν, τὸν βραδύνουν βόδι, τὸν ἀναιδῆ γαῖδοῦρι κλπ.

Τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα ἀκολουθοῦντες καὶ οἱ Τσακηλιῶτες, ὠνόμασαν εἰς τὴν διάλεκτόν των τὰ διάφορα ζῶα τοῦ αὐτοῦ εἶδους μὲ ὀνόματα ὑπενθυμίζοντα τὴν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Εἰς τὰς ὄρνιθας π. χ. «ὁ πετνός» κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός, «ἡ ὄρνιθα» τῆς γυναικός, «τὸ πετνάρι» τοῦ «παλικαριοῦ», «ἡ πλάδα» τῆς κοπέλλας, «τὰ πλάκια» τῶν παιδιῶν, καὶ τὰ «καπόνια» τῶν ἀνικάνων. Τοιοῦτο δὲ λεξιλόγιον μετεχειρίζοντο εἰς τὰ λογοπαίγνιά των, κατὰ τὰς χειμερινὰς διασκεδάσεις ὅταν ἔλεγαν «Ποιὸ εἶναι τὸ σπῖτ, πῶχλ ἕνα βετνό, δυὸ ὄρνιθες, τρεῖς πλάδες, πέδε πετνάρια κι ἕνα καπόνι;» Ἡ δὲ ἀπάντησις ἦτο κάποια γνωστὴ οἰκογένεια τῆς ὁποίας συνοίκουν, ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ὁ ἑγγαμὸς ἀνίκανος υἱός, αἱ 3 ἄγαμοι θυγατέρες, τὰ 5 μικρότερα ἄρρενα τέκνα καὶ ἡ νύμφη. Ὡς βάσις τῆς κατατάξεως ἐλήφθη ἡ θέσις ἐκάστου ἀτόμου ὡς πρὸς τὸν νόμον τῆς διαιωνίσεως τοῦ εἶδους, ὡς φαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα.

Τεκνογονούντες	Ἄγαμοι	Ἀνήλικοι	Ἄγνοι
ἄδρας, γυναίκα πετνός, ὄρνιθα βγάζ, ἀγελάδα, β-βαλοβγάζ, β-βάλα ἄτ, φοράδα, κότς, προβατίνα πρίτσος, κασίκα γαῖδαρος, γαῖδουρα κοῦρκος, κούρκα χήνος, χήνα πάπος, πάπια	παλιάρ, κοπέλλα πετνάρ, πλιάδα δαμάλι, δαμάλα μαλάκι, μαλάκα φοραδίτσα τσοκλί, σισέκ βετούλι βαβάτσια παπιά	παιδιά πλάκι μουσκαράκ μαλάκι πλάρ ἄρνι δλάκι γαδράκι κούρκι χλνάρ παπάκι	χαρούμς, κ-οήρα καπόν βόδ β-βάλ ἄλγο βουρμάς βουρμάς

Ἀκόμη δὲ ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν τῶν διὰ πλῆθους ἐκφράσεων παριστανουσῶν, ἐπιτυχεστάτα διαφόρους ἐννοίας. «Σὰ δὲ βὸδ σὺ παχί» «Θὰ κάμ τ γαῖδουριά τ». «Φλάει νά ρτ τ' αὐγὸ στὸ γῶλο», κλπ.

Εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν τρυφερωτέρων αἰσθημάτων του πρὸς τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας του κατάλληλον λέξιν ἔκρινεν «τὸ πλί».

Σ ἀγαπῶ πουλί μου, δὲν εἶναι ψέματα
Τὸ λέν καὶ τ' ἀηδονάκια κάτου στὰ ρέματα.

Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ χνουδωτοῦ, παχουλοῦ καὶ ἀπαλοῦ νεοσσοῦ τῆς νήσσης ἐχρησιμοποίησε πρὸς ὀνομασίαν τοῦ γυναικείου αἰδοίου «παπί»

Π Τ Η Ν Ο Τ Ρ Ο Φ Ι Α

Ὅρνιθες.—Ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Πετροχωρίου, καθὼς καὶ οἱ τῶν πέριξ χωρίων ἔτρεφαν ὄρνιθας, διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον τῆς συντηρήσεώς των, καὶ διὰ τὸ κρέας καὶ τὰ αὐγά των.

Αἱ ὄρνιθες ἀφήνοντο νὰ περιφέρονται ἐλεύθεραι εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωρίου, βόσκουσαι τ' αὐτοφυῆ χόρτα, καὶ σκαλίζουσαι τὴν «κουπριές». Τὸ βράδυ ὅμως ἐκλείοντο εἰς τὸ «κμάς». τὸν ὄρνιθωνα, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο κτισμένος εἰς μίαν γωνίαν τοῦ κήπου ἢ τῆς αὐλῆς ἢ καὶ τοῦ σταύλου, εἶχε δὲ «καθίστρες» ἐπὶ τῶν ὁποίων «ἐκούρνιαζαν» αἱ ὄρνιθες. Κατὰ τὸ καλοκαίρι ἀφήνοντο συνήθως νὰ κοιμῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων τοῦ κήπου. Ἐνίοτε συνέβαινε ν' ἀφήσουν ὑπὸ τὸ δένδρον ἀπλωμένα ροῦχα διὰ νὰ στεγνώσουν, πρὸ πάντων «μουντά», ὥπως ἡ ποδιά τῆς νοικοκυράς, ἢ ὁ τοῖα ἐσυχνοπλένετο, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ δένδρου πτηνὰ νὰ τὴν «κατσουλίσουν». Ἐκ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία: «Μὴ γελάς τὴν κατσουλιά, καὶ σοὺ πέση στὴν ποδιά», ἢ ὁποία λέγεται εἰς τοὺς δριμύως

κατηγορούντας μητέρα διὰ τὰ παραπτώματα τῆς θυγατρὸς. Σημαίνει δὲ: Μὴ παραξενεύεσαι διὰ τὰ παθήματα τῶν ἄλλων, διότι πιθανὸν καὶ σὺ θὰ πάθῃς τὰ ἴδια.

Καθ' ἐκαστὴν πρῶτον ἡ νοικοκυρὰ «ἐφώναζε τ' ὄρνιθια» «τίκ τικ τικ» τὰ μεγάλα, «πούλι πούλι πούλι» τὴς «πλάδες», «πλί πλί πλί» τὰ «πλάκια» καὶ «κλὺν κλὺν κλὺν» τὴς «κλῶκες», διὰ νὰ μαζεθοῦν, νὰ τὰ ταγίσῃ καὶ νὰ τὰ μετρήσῃ. Ἄν μαζί των ἤρχετο τυχὸν καὶ καμμία ξένη, δὲν τὴν ἄφηνε νὰ φάγῃ ἀλλὰ τὴν ἀπεδίωκεν ἐπιφωνοῦσα «ξένι ξένι ξένι ἢ «ξοὺ ξοὺ ξοὺ» Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο καὶ κατὰ τὸ ἀπόγευμα.

Ἐκαστὴ ὄρνις εἶχε τὸ ὄνομά της, συνήθως κατὰ τὸ πτέρωμα αὐτῆς. Ἄν εἶχε γυμνὸν λαιμὸν ἢ στήθος, ἐλέγετο «τσιτσιδάκος», ἂν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λοφίον, «σκουφλή», ἂν εἶχε τὰς κνήμας πτερωτὰς «καλτσουνή», ἂν εἶχεν ἀραιὸν καὶ οὐλον πτέρωμα «κατσαρή». Ἐπίσης ἀπὸ τὸν χρωματισμὸν τοῦ πτερώματός της ἀπεκαλεῖτο «ἄσπρη, μαύρη, κίτρινη, ροθυθιά, σταχτιά», καὶ ἂν εἶχε πολλὰ χρώματα, παρωμοιάζετο πρὸς ὑφασμα τυλωμένον καὶ ἐλέγετο «βασ-μένα».

Ἐπρόσχε λοιπὸν ἡ νοικοκυρὰ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς παρουσίας ἐκάστης ὄρνιθος, μὴ τυχὸν καμμία «ξενογεννή», ὅποτε ἐξήρχετο εἰς τὴν γειτονίαν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀπίστου, καὶ ἐξήτει πληροφορίας ἀπὸ τὰς γειτονίσσας Ἀνακαλύπτουσα δὲ αὐτὴν εἰς ξένην φωλεάν, τὴν συνελάμβανε καὶ τὴν ἔφερεν ἐν θριαμβῷ εἰς τὸν ὄρνιθωνα, ὅπου τὴν ἐνέκλειεν, ἕως ὅτου γεννήσῃ. Πρὸς πρόληψιν τῆς κακῆς ταύτης συνήθειας ἐνίων ὄρνιθων, πρὶν τὰς ἀπολύσει τὸ πρῶν, ἡ φρόνιμος οἰκοδέσποινα, τὰς «ἐκοίταζε». Καὶ ἂν μὲν εἶχαν αὐγὸ, τὰς ἐνέκλειεν εἰς τὸν ὄρνιθωνα νὰ τὸ γεννήσουν, ἂν ὄχι, τὰς ἄφηνεν ἐλευθέρως. Ἐνίοτε ἡ ὄρνιθα «ξενομιζδανε», δηλαδὴ ἐπῆγαινε εἰς ξένην νομὴν, προσωρινῶς μόνον, ἕως ὅτου, ξενογεννήσῃ, ἢ καὶ διαρκῶς διέμενεν εἰς ξένον ὄρνιθωνα. Ἐνίοτε μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ αὐγοῦ, ἡ ὄρνιθα ἐξήρχετο εἰς τὸν κήπον καὶ «κακάνιζε». Τοῦτο ἔκαμε καὶ ἡ ξενογεννοῦσα ὄρνιθα, ὥς νὰ εἰρωνεύετο τρόπον τινα τὴν νοικοκυρά. Ἀπὸ τούτου δὲ ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἄλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι' ἄλλοῦ γεννᾷν οἱ κότεις», λεγομένη συνήθως διὰ τοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἐρωτοτροποῦν μὲ μίαν νεάνιδα νυμφεύονται ἄλλην.

Ἀπὸ τὴν συνήθειαν μερικῶν ὄρνιθων νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν φωλεάν τὴν τελευταίαν στιγμὴν, διὰ νὰ γεννήσουν, μὴ εὐρίσκουσαι δὲ θέσιν νὰ γεννοῦν κατὰ γῆς προήλθεν ἡ παροιμία: «Φλάει νὰ ρτ τ αὐγὸ στὸ γῶλο» ἢ ὁποία λέγεται διὰ τοὺς μὴ προνοοῦντας διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἢ παραμελοῦντας τὴν ἔγκαιρον περίθαλψιν τῆς κλονισθείσης υγείας των, καὶ μόνον τὴν τελευταίαν στιγμὴν, προσπαθοῦντας διὰ σπασμωδικῶν κινήσεων νὰ προλάβουν τὸ μοιραῖον.

Ὁ «πρόσφωλης» ἦτο πραγματικὸν αὐγὸ ἢ ὁμοίωμα αὐτοῦ ἀπὸ ἄσπρη πέτρα, ἢ ἓνα ἄσπρο κρομμύδι, σκόρδο ἢ ρεπάνι, διὰ τὰ προσελκύνει τὰς ὄρνιθας εἰς τὴν φωλεὰν καὶ νὰ μὴ τὰς ἀφήνῃ νὰ ξενογεννοῦν.

Τροφή τῶν ὄρνιθων ἦσαν συνήθως τὰ σκίβαλα, τοῦ ἄλωνιου, τὰ ὅποια ἐλέγοντο καὶ «χαλίδια» ἢ «κότσαλα», ἀκόμη δὲ τὰ ἀποφάγια τῆς τραπέζης, τὸ κριθάρι, ἢ «κουκνάρα» καὶ τὰ πίτυρα, τὰ ὅποια κατὰ τὰς πολὺ ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος ἀνεμίγνυν με θερμὸν ὕδωρ. Εἰς τοὺς μικροὺς νεοσσοὺς τὴν πρώτην ἡμέραν ἔδιδαν βρασμένο αὐγὸ ἑλεῖτα ψιχουλά ἢ βληγούρι «ὡς π νὰ ξετναχτοῦνε» μετὰ ταῦτα δὲ σιτάρι.

Ἡ ὄρνιθα ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτος, ἀδέξιος καὶ «τσαπατισούλα». Τρώγουσα τὰ πίτυρα μέσα ἀπὸ τὸ δοχεῖον, ἔρριπτε ἀρκετὰ πέριξ αὐτοῦ, διὰ τοῦ ράμφους της. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Θαρρεῖς ν' ἔφαγαν ὄρνιθες», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀπροσέκτων παιδιῶν, τὰ ὅποια ρίπτουν τὰ ψιχουλά κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ὄρνιθα διὰ τὰ προλάβῃ τὰς συντροφῶν της καὶ φάγῃ περισσότερον ἀνέβαινε ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ δοχείου καὶ διὰ τοῦ βίβρους τοῦ σώματός της τὸ ἀναποδογύριζε καὶ ἔμειναν νηστικάι ὅλαι τῶν ἢ σκαλίζουσα τὸ χῶμα ἀναποδογύριζε τὸ νερὸ καὶ ἔμενε διψασμένη. Ἐκ τούτου ἴσως ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἡ ὄρνιθα σκαλίζουσα βγάξ' τὰ μάτια της», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος πασχόντων.

Αἱ ὄρνιθες ἔπρεπε νὰ κλωσίσουν τὸν Φεβρουάριον διὰ νὰ βγάλουν «μαρτιάτικα πλάκια». Σπανίως «κάδ-δανε κλώκες» τὰ Χριστούγεννα, ὁπότε ἔβγαζαν πουλιά τὸν Ἰανουάριον, καὶ ἀπελάμβαναν ἰδιωτέρας περιποιήσεως. Καλὴ κλώσσα ἐθεωρεῖτο ἡ κλωσσοῦσα ἐνωρίς καὶ μὴ ἐγκαταλείπουσα τὴν φωλεάν, πρὶν ἐκκολαφθοῦν ὅλα τὰ πουλιά της. Ἐκείνη ἢ ὁποία ἐγκατέλειπε τὴν φωλεὰν ἐνωρίς, ἢ τσαλαπατοῦσε τὰ πουλιά, ἐθεωρεῖτο «γουρσοῦσα». Ἀπὸ αὐτὴν ἔμεινε ἡ παροιμιώδης φράσις: «Δὲ θὰ βγάλῃ πλιά», λεγομένη διὰ τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκτέλειαν ἔργον τινὸς «μὲ μσὴ καρδιά», χωρὶς ἐνθουσιασμόν, καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν θὰ φέρουν τὸ ἀναληφθὲν ἔργον εἰς αἴσιον πέρας. Ἀπὸ τὴν καλὴν κλώσσαν ἔμεινε ἡ ἄλλη παροιμιώδης φράσις: «Μάζωξε τὰ παιδιὰ τς ἰούρα τς, σὰ δὴ γλώκα μὲ τὰ πλάκια», ἢ χαρακτηρίζουσα τὴν φιλόστοργον μητέρα.

Τὰ πρῶτα κοτόπουλα ἐκθελιάζει καὶ τὸ παιδικὸν ἀσμάτιον τῶν Φώτων:

Σήμερα ν' τὰ Φῶτα.
Γέννησεν ἡ κότα,
πίσ' ἀπὸ τὴν πόρτα,
κι' ἔκαμε κοτάκια,
μὲ τὰ τσαρονάκια,
νὰ μ' πατοῦν τσαλάκια.

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς τοιαύτης ὄρνιθος ἀποδεικνύει καὶ τὸ πρωτοχορνατικό ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸν πρῶτον ἐπισκέπτην τῆς ἡμέρας, ὅπερ χρέωναν νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ σαρώθρου, ὅπισθεν τῆς θύρας τοῦ δωματίου, καὶ σκορπιζῶν δράκα κριθῆς νὰ φωνάξῃ «κλὼκ κλὼκ κλὼκ», διὰ νὰ βγάλουν πρῶτα πουλιά.

Πρὶν τοποθετήσουν τ' αὐτὰ εἰς τὴν κλώσσαν, τὰ ἐκοίταζαν εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ βεβαιωθοῦν ἂν ἔχουν σπόρον, καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ βγοῦν «καθάρια». Τ' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκείνης εἰ δυνατόν τῆς ἡμέρας. Ὅσα ἦσαν παλαιότερα, τ' ἀντὶήλασαν μὲ «ταξέδκα» ἵνα κατορθώσουν νὰ ἐξισφαλίουν τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐκκόλαψιν.

Ὅταν ἤρχιζε νὰ κλωσσᾷ μία ὄρνιθα, πρὶν τὴν καθίσουν εἰς τ' αὐτὰ δὲν ἔδιδαν αὐτὰ πρὸς ἐπώασιν εἰς κανένα ἄλλον, διὰ «νὰ μὴ φύῃ τὸ βερκετ», ἢ εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ διήρκει ἡ ἐπώασις τῶν ὠν, οἱ κίττοιχοι τῆς οἰκίας ἐκείνης δὲν ἐπετρέπετο νὰ φάγουν αὐτὸ ψημένο «κεράκι», ἢ νὰ κάψουν αὐτὸςσεφλα, διὰ νὰ μὴ «ψθοῦν τὰ πλάκια μέσ' στ αὐτὸ» καὶ δὲν κατορθώσουν νὰ ἐκκολαφθοῦν.

Μερικοὶ ὅταν ἐκλωσσοῦσε ἡ ὄρνιθα καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὴν καθίσουν στ' αὐτὰ, ἐπίστευαν ὅτι ἂν κατώρθωναν νὰ κάμουν τὸν παπᾶ νὰ σταθῇ κατὰ τὸ δάστημα τοῦτο ὄρνιθος χωρὶς νὰ γνωρίῃ τὴν αἰτίαν, τότε ὅλα τὰ αὐτὰ θὰ ἔβγαιναν πουλιά, χωρὶς κανένα νὰ χαλάσῃ.

Κάποτε ἡ ὄρνιθα χωρὶς τὰ φανερώσῃ ὅτι θὰ κλωσίσῃ διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς μεταβολῆς τῆς φωνῆς της, ἐξέλεγε φωλεὰν τῆς ἀρεσκείας της, εἰς παράμερον μέρος τῆς αὐλῆς, τοῦ σταύλου ἢ τοῦ ἀχυρῶνος, ὅπου ἐγέννα καὶ ἐπώαζεν. Εἰς μάτην τὴν ἀνεζήτει ἡ νοικοκυρά. Μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας, ὅτε πλέον ἐνομιζέτο ὅτι «τν ἔφαγε ἡ γιτόνισσα» ἢ «τνε πήρε τὸ καρτάλι» ἢ «ἐξενομίσκε καὶ πάει» καὶ πᾶσα ἐλπίς ἀνευρέσεώς της ἐξέλιπεν, παρουσιάζετο ὑπερήφανος μὲ τὰ χαριτωμένα πουλάκια της.

Ὅταν μία ὄρνιθα ἐκλωσσοῦσεν εἰς ἀκατάλληλον ἐποχὴν καὶ ἤθελεν νὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ ἐκλωσίσῃ, τὴν ἐβουτούσαν μέσα εἰς κρύον νερόν, ἔβγαζαν καὶ ἐν πούπουλον ἀπὸ τὴν οὐρὰν της καὶ τὸ ἐπερνοῦσαν διὰ τῶν ρωθῶνων της, ἔπειτα δὲ τὴν ἐνέκλειον ὑπὸ κενὸν κοφρίνιον, ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἄνευ τροφῆς. Ἐὰν δὲν διορθώνετο, τὸ βάπτισμα ἐπανελαμβάνετο.

Μόλις ἐσηκώνετο ἡ κλώσσα ἀπὸ τὴν φωλεὰν μὲ τὰ πουλάκια της, πρὶν τὴν ἀφήσουν νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν αὐλήν, ἐσημάδευαν αὐτὰ κόπτοντες τὸν ὄνυχα ἐνὸς τῶν δακτύλων τοῦ ἐτέρου ποδός, διὰ νὰ μὴ ἀνακατευθοῦν μὲ τὰ πουλιά τῆς γειτονίας καὶ χαθοῦν.

Τὰ κοτόπουλα ἅμα φθάσουν εἰς ἡλικίαν ν' ἀποχωρισθοῦν τῆς μη-

τρός των, «νὰ τ' ἀφήκι ἡ κλώκα», χωρίζονται εἰς διάδας καὶ μαλλώνονιν ὅπως οἱ πετεινοί. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Τρώγδαι σὰ δὰ πετναράκια», λεγόμενη ὅταν τ' ἀδέλφια φιλονεικοῦν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἐγγὺς εἶναι ἡ διάλυσις τῆς οἰκογενείας ἐκείνης.

Τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐπωλοῦντο εἰς καλὴν τιμὴν. Ὀλίγα δὲ ἐφυλάττοντο πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν γηραιότερων ὀρνίθων καὶ τοῦ πετεινοῦ, ὁ ὁποῖος ἅμα ὑπερέβαινε τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀντικαθίστατο δι' ἄλλον, σφαζόμενος κατὰ κανόνα τὴν ἡμέραν τοῦ Προφήτου Ἡλία, 20 Ἰουλίου. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία: «Κότα πίτα τὸ Γενάρ, κόκορο τὸν Ἀλωνάρ».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρῶϊμα πουλιά τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Μαρτίου, ἔβγαζαν καὶ τὰ λεγόμενα «ὑστερνά», ἢ «αὐγουνσιάτκα», διότι τὸν Αὐγουνστον ἔβγαιναν. Ταῦτα ἐπωλοῦντο τὸ Σαραντάμερο, ἀλλὰ δὲν ἐθεωροῦντο κατάλληλα διὰ «δαμουζλ-ήκι», ὅπως τὰ πρῶϊμα.

Ἀπὸ τὰ πρῶϊμα κοτόπουλα ἐφύλατταν μερικὰ πετεινάκια διὰ καπόνιασμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο κατ' Αὐγουνστον. Τὸ καπόνιασμα ἦτο ἔργον τῆς μαμῆς, ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένης ὑπὸ τῆς νοικοκυρᾶς. Ἡ μαῖα κρατοῦσα τὸ πετεινάκι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ἀπὸ τῶν ποδῶν, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, τὸ ἔσφιγγε μεταξὺ τῶν γονάτων τῆς, καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐξεπουπούλιζε τὸ μαλακὸν μέρος τῆς κοιλίας του. Ἐπειτα ἔλκουσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ χαλαρὸν δέρμα τοῦ ὑπογαστρίου, ἔτεμνεν τοῦτο διὰ τοῦ ξυραφίου, καὶ κώνουσα τὸν μεσαῖον δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἐκστατικοῦ πτηνοῦ, ἀπέσπα ἀπὸ τῆς ράχews του τὰ «γογόλια» του καὶ τὰ ἔβγαζε. Ἐπειτα ἔρραπτε τὴν τομὴν διὰ βελόνης καὶ κλωστής, ἐπισπῖλωνε τὴν πληγὴν μὲ στάκτην, ἀπέκοπτε τὸ «τοβαρώτο» μέρος τοῦ λειριοῦ, τὸ ἐστάκτωνε διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν αἱμορραγίαν, ἀπέσπα τὰ μεγάλα πτερὰ τῆς οὐρᾶς, καὶ ἄφηνε τέλος τὸ δυστυχημένον πετεινάκι νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐὰν μέχρις ἐσπέρας τὸ ζῶον συνήρχετο ἀπὸ τοὺς φρικτοὺς πόνους καὶ ἔτρωγεν, ἦτο σημεῖον ὅτι ἡ ἐγγείρησις ἐπέτυχε, τὸ «καπὸνι γένικε». Ἐὰν ὅμως ἐκάθητο συμμαζεμένον ἀκίνητον καὶ μελαγχολικόν, ἦτο φανερόν ὅτι εὐρίσκετο εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, καὶ διὰ νὰ προλάβουν τὸν θάνατόν του τὸ ἔσφαζαν καὶ τὸ ἐμαγεύοναν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ καπόνια, ἐπίστευαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰ καπονιάσουν «στ γιόμς τ φεγαριοῦ, γιὰ νὰ γιομώσ-νε καὶ νὰ παχαίν-νε σὰ δὰ γρουνάκια». Δηλαδή διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ σχετικὴ ἐγγείρησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τῆς σελήνης, διότι ἂν ἴγινετο μετὰ τὴν πανσέληνον, «στ σῶς τ φεγαριοῦ», τότε «σῶντανανε καὶ δὲ βρόκοβαν». Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἐφρόντιζαν νὰ μὴ εἶναι πετεινάκια πολὺ μεγάλα, διότι δὲν ἀντέχουν εἰς τοὺς σκληροὺς πόνους, οὔτε καὶ πολὺ μικρά, διότι τότε τὰ νεφρά των δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, καὶ ἡ μαμὴ μὴ δύνα-

μένη νὰ τὰ διακρίνῃ διὰ τῆς ἀφῆς, δὲν κατῴρθωνε νὰ τὰ ἀποσπᾷ. Μετὰ τὸ καπόνιασμα τὸ τοιοῦτο πετεινάκι, ἂν καὶ εἶχε τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τοῦ καπονιοῦ, δηλαδή τὸ κομμένο λειρί, καὶ τὴν μαδημένη οὐρά, ἐξηκολούθει ὅμως νὰ εἶναι τέλειος πετεινός.

Συνήθης ἦτο ἡ ἀπειλὴ τῆς μαμῆς πρὸς τὰ ἄτακτα παιδιὰ: «Νὰ κάτσης καλά, γιατί τώρα σὲ κάμνω καπὸνι!». Εἰς πίστωσιν δὲ τῶν λόγων τῆς ἔβγαζε ἀπὸ τὴν τσέπην τῆς τὸ ξυράφι, εἰς τὴν θέαν τοῦ ὁποῖου οἱ μικροὶ ἐφενγαν πανικόβλητοι.

Τὰ καπόνια τὰ ἐκλείναν ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου μέχρι τῶν Χριστουγέννων ἢ καὶ ἀργότερον ἀκόμη, εἰς ἰδιαιτέρον ὀρνιθῶνα καὶ τὰ ἔτρεφαν μὲ ἀραβόσιτον, διὰ νὰ παχυνθοῦν. Μετὰ τὴν πάχυνσιν, ἔφθαναν μέχρι βάρους 3 ὀκάδων. Τὸ κρέας των ἐθεωροῦτο πολὺ νόστιμον, τὸ ἔτρωγαν δὲ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις «δνομασίες, ἀρβῶνες, βαφτίσια, Πρωτοχρονιά, Ἀποκριὰ» καὶ τὰ ὅμοια.

Ἡ ὀρνιθα καὶ τὸ καπὸνι, ἐμαγειρεύοντο κατὰ διαφόρους τρόπους. Μὲ σπανάκια, μὲ λάχανα, μὲ πρᾶσσα, μὲ ροβύθια, μὲ τὸ ρύζι, σπανίως ψητὰ εἰς τὴν «σκάρα», πολλάκις δὲ παραγεμιστὰ μὲ ρύζι, σταφίδες καὶ κουκουνάκια, ἢ τσιγαριστὰ, τηγασμένα μὲ βούτυρον τοῦ γάλακτος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔδεσμα ἐθεωροῦτο πολὺ νόστιμον, μάλιστα, ἐὰν μετὰ τὸ τηγάσιμα ἀφήνετο τὸ πτηνὸν νὰ σιγοβράσῃ μὲ τὸ «ζιμί τ» ἢ «μὲ τ λίγδα τ». Ἀπὸ τούτου ἔμειναν αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Δὲ βράζι μὲ τὸ ζιμί τ», «Ἀπὸ τούτου ἔμειναν αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Δὲ βράζι μὲ τὸ ζιμί τ», λεγόμενη διὰ τὸν πολυπράγμονα τὸν ἀναμιννυόμενον εἰς ξένας ὑποθέσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου καταντῶντα ἀνεπιθύμητον. Σημαίνει δὲ: δὲν περιορίζεται εἰς τὰς ἰδικὰς του ὑποθέσεις καὶ μερίμνας τοῦ βίου. Ἀκόμη σημαίνει καὶ ἤρχισε νὰ ἐρωτοτροπῇ. Ἐπίσης ἔμεινεν ἡ ἄλλη παροιμία: «Μὲ τ λίγδα τ τσαρίζεται», λεγόμενη ὅταν ἐρωτοῦν νὰ πληροφορηθοῦν περὶ γνωστοῦ προσώπου, εἰς ποίαν οἰκονομικὴν κατάστασιν εὐρίσκεται, καὶ σημαίνουσα ὅτι μόλις κερδίζει τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα. Ἐπίσης καὶ ἡ ἑτέρα: «Ἐγὼ γιὰ τὸ χατήρ σ, κι ὀρνιθα τσαγαιστή τρώγω», λεγόμενη εἰρωνικῶς εἰς τὸν ἐρωτῶντα ἂν θὰ σπεύσωμεν εἰς ἐπικουρίαν του, κατὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἢ βαρὺν ἄθλον, καὶ σημαίνουσα ὅτι δὲν σκοπεύομεν νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ πολυάδα καὶ τὸ πετεινάκι ἐθεωροῦντο ὡς ἐλαφρὸν φαγητόν, κατάλληλον διὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας τοῦ καλοκαιρίου, καὶ τοὺς στομάχους τῶν ἀσθενῶν. Ἡ δύο ὅμως καὶ τριῶν ἑτῶν κότα ἐθεωροῦτο κατάλληλον φαγητόν διὰ τὸν χειμῶνα, πρὸ πάντων διὰ τὸν νόστιμον ζωμόν. Ἀπὸ τούτου ἡ ἄλλη παροιμία: «Ἡ παλιά ἡ ὀρνιθα ἔχι τὸ ζιμί», ἢ λεγόμενη ὡς δικαιολογία ὑπὸ τῶν νυμφευομένων μεγαλυτέραν ἑαυτῶν, καὶ σημαίνουσα ὅτι ἡ τοιαύτη γυνὴ ἔχει περισσοτέρας καὶ καλυτέρας γνώσεις περὶ οἰκοκυρικῆς καὶ ἐπομένως καλύτερον θὰ περιθάλπῃ καὶ ἱκανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συζύγου τῆς.

Κατὰ τὴν Πρωτοχρονιά μετὰ τὸ ξεκοκκάλισμα τοῦ καπονιοῦ ἢ τῆς κότας, ὁ πρεσβύτερος τῆς οἰκογενείας ἔπερνε τὸ καράβι καὶ ἐδιάβαζε ἐπ' αὐτοῦ τὸ μέλλον. Ἐὰν τὸ καράβι ἦτο χονδρὸν καὶ σκοτεινὸν «γιομάτο», ἐσήμαινε ὅτι ἡ οἰκογένεια θὰ διήρχετο τὸ νέον ἔτος ἐν ἀφθονίᾳ τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν ὅμως ἦτο λεπτὸν καὶ διαφώτιστον «ἄδειο», ἐσήμαινε ὅτι θὰ διήρχοντο τὸ νέον ἔτος ἐν στενοχωρίᾳ. Ἐὰν τὸ καράβι ἦτο ἴσιο, ἀμφοτέρωθεν οἱ σύζυγοι ἦσαν πιστοὶ καὶ εὐλαβεῖς πρὸς ἀλλήλους. Ἐὰν τυχὸν ἡ κατωτάτη ἄκρη αὐτοῦ ἔκλινεν ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιὰ, ὁ σύζυγος δὲν ἦτο εὐλαβής, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς κλίσεως. Ἐὰν ἡ κλίσις ἦτο πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡ ἀπιστία ἀνεφέρετο εἰς τὴν σύζυγον. Πολλὰκις δὲ ἤρχιζαν ἀπὸ τῆς τραπέζης τὰ παράπονα καὶ αἱ ἀντεγκλίσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε κατέληγαν εἰς λυπηρὰ ἐπεισόδια.

Μὲ τὸ κόκκαλον τῆς κλειδός, τὶς γιάδες ἔπαιζαν τὸ γνωστὸν παιγνίδιον.

Ἡ εὐχὴ τῶν παιδίων, ὅταν ἔψαλλον τὰ κάλαντα τῆς Πρωτοχρονιάς εἰς τὸ εὐχάριστον φαγητὸν τῆς ὄρνιθος ἀναφέρεται:

Φάγατε σεῖς τὸν Πετεινὸ νὰ φάτε καὶ τὴν κότα

δόστε καὶ μᾶς τὸν κόπο μας, νὰ πᾶμε σ' ἄλλη πόρτα.

Τὴν ὄρνιθα οἱ χωρικοὶ ἔτρωγαν κατ' ἐξαίρεσιν «μέ τὸ χέρι» χωρὶς περὶ. Ἐσυνήθιζαν δὲ νὰ λέγουν, ἂν καὶ ὀλίγοι μόνον τὸ ἐπίστευαν, ὅτι οἱ ἄνδρες πρέπει νὰ τρώγουν τοὺς μηροὺς διὰ νὰ περπατοῦν γρήγορα καὶ ἔχουν γερά πόδια, καὶ τὸ στήθος, διὰ ν' ἀντέχουν εἰς τὸ κρῦν τὸν χειμῶνα, τὰ παιδιά νὰ τρώγουν τὸν λαιμὸν καὶ τὰς πτέρυγας διὰ νὰ ψάλλουν καὶ πετοῦν εἰς τὰ ἔργα των, καὶ αἱ γυναῖκες νὰ τρώγουν τὰ σπλάγχνα καὶ τὸ «βιζδίκι» διὰ νὰ προτιμοῦν νὰ μένουν οἶκαδε πρὸς περιποίησιν τῆς οἰκογενείας, ἀντὶ νὰ περιφέρονται εἰς τὰς γειτονικὰς οἰκίας φλυαροῦσαι.

Τὴν ὄρνιθα μετὰ τὸ «ξεπουπούλισμα» τὴν «ἐτσουρούφλιζαν» δηλαδὴ τὴν ἐπερνοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ φλόγαν, διὰ νὰ καοῦν αἱ τρίχες τοῦ σώματός της, ἔπειτα τὴν «ἐξεδάριάζαν», τὴν ἐκομμάτιαζαν, τὴν ἔπλεναν καὶ τέλος τὴν ἔμαγειρευαν.

Μέλη τοῦ σώματος τῆς ὄρνιθος διέκριναν μὴ ἐσθιόμενα μὲν τὴν «γάγα», τὰ πούπια, τ' ἄδερα, τὴ σγάρα, τὸ g-ηργ-ηλιάνο, τὴ γωλοτροπίδα, τὰ βιβίκια, τὰ ποδάρια καὶ ἀπὸ τὰ κόκκαλα τὸ καράβ, τς γιάδες, τὰ πλευρά. Τὰ λοιπὰ ὠνομάζοντο κόκκαλα τ λαιμοῦ, τ ποδαριοῦ κλπ. Ἐσθιόμενα δὲ μέλη διέκριναν τὸ κεφάλι, τὸ λαιμὸ, τὰ τζέργια, τὴ σπλήνα, τὸ κρομμύδι, ἡ κοιλιοπάτ, τὸ στουπί, τὰ φτερά, τς κουπάνι, τ' ἄλματζικι, τὸ βιζδίκι, τ βέτσα καὶ τλίγδα.

Ἀπὸ τὸ ξεπουπούλισμα τῆς ὄρνιθος προήλθεν ἡ παροιμιώδης φράσις: «Τὸν ἔβγανε πουπούλι», λεγομένη ἀπὸ τὰ παιδιά ὅταν ἔπαιζαν χάνδρες, καρύδια, φουντούκια καὶ τὰ ὅμοια καὶ ἐκέρδιζαν ὅλα τὰ τοῦ ἀντιπάλου

των. Ἐσήμαινε δὲ τὸν ἄφησε γυμνὸν ὡς ὄρνιθα χωρὶς πούπουλα.

Ἀπὸ τὴν συνήθειαν ταύτην τῶν ὄρνιθων ὠνόμασαν «ὄρνιθοτυφλίαν» τὴν ἀσθένειαν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος μολὶς δύνῃ ὁ ἥλιος δὲν βλέπει καὶ περπατεῖ ψηλαφῶν ὡς τυφλός.

Αἱ ὄρνιθες κοιμῶνται πολὺ ἐνωρίς, διότι καὶ ἐνωρίς ἐγείρονται. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Κιμᾶται μὲ τς ὄρνιθες», λεγομένη ἐπὶ τῶν ἐνωρὶς κατακλινομένων. Ἐπίσης αἱ ὄρνιθες μὴ ἔχουσαι ἰδιαιτέραν εὐρήθραν, ὅπως τ' ἄλλα ζῶα δὲ φαίνονται οἶροῦσαι ποτέ. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης φράσις: «Ἐσὺ ἀκόμα δὲ ξέρος ἀπὸ τοῦ κατρεῖ ἡ ὄρνιθα», λεγομένη εἰρωνικῶς εἰς τοὺς καυχόμενους ὅτι ἔχουν πολλὰς γνώσεις, καὶ σημαίνουσα, ὅτι δὲν γνωρίζεις οὔτε τὰ πασίγνωστα.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν νηπίων ἡ μὲν ὄρνις ἐλέγτο τὸ «βλιβλί», τὸ αὐγὸν τῆς «τὸ κοκὸ» τὸ κρέας «τὸ ταισί» καὶ ὁ πετεινὸς «κουκουρίκος».

Κάθε «κιμᾶς» εἶχε καὶ τὸν ἀλέκτωρά του. Ἡ ἔλλειψις ἀλέκτωρος ἔθεωρεῖτο μία τῶν αἰτιῶν τοῦ ξενομήματος τῶν ὄρνιθων. Διὰ τοῦτο μόνον μία πολὺ ἰδιότροπος οἰκοκυρὰ ἐθεώρει αὐτὸν παράσιτον καὶ δὲν «κράτγε» πετεινόν. Γενικῶς ὅμως ὁ πετεινὸς ἐθεωρεῖτο ὡς «μιά παρηγοριὰ τοῦ σπιτιοῦ». Αὐτὸς μὲ τὸ λάλημα τοῦ ἀνήγγελλε τὴν ἔλευσιν τῆς αὐγῆς, καὶ ἐξύπνα τὸν γεωργόν, διὰ νὰ μεταβῇ ἐνωρίς εἰς τὸν ἀγρόν, καὶ τὴν οἰκοδέσποιναν νὰ «ἀρμῆξ τὰ πράγματα». Αὐτὸς ἦτο τὸ δραστηκώτερον ὄπλον κατὰ τῶν καλικαντζάρων, στοιχειῶν, νηρηίδων, καὶ ξωτικῶν ἐν γένει. Διότι εἰς μόνον τὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς του πάντα ταῦτα διεσκορπίζοντο καὶ ἐξηφανίζοντο. Αὐτὸς μὲ τὸ «πάρωρο» λάλημα τοῦ προέλεγε τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου πετεινοῦ πολὺ ἐβάρυνεν ἡ δύναμις καὶ τὸ μακρόσυρτον τῆς φωνῆς του, περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα πλῆκτρα, τὰ μακρὰ λειριὰ καὶ τὸ ὠραῖον πτέρωμα. Μὲ τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ οἱ πατέρες μας καθώριζαν τὸν καιρὸν τῶν διαφόρων γεγονότων τῆς ἡμέρας. «Βγήκαμ ἀλάλιτο ρνίθ» στὸ δρόμο, ἐσήμαινε ὅτι καὶ τὸ «προτοῦ φωνήση ὁ ἀλέκτωρ» τοῦ Εὐαγγελίου. «Ὅδε βήκαμ στὸ χωριό, κείνι τν ὦρα ἀλάλιγανε τὰ ρνίθια». Διότι εἰς ἐκείνην τὴν εὐλογημένην ἐποχὴν τὰ ὠρολόγια ἦσαν σπάνια, καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτωρος ὅπως καὶ τὰ οὐράνια σώματα ἦσαν οἱ μόνον γνώμωνες οἱ καθορίζοντες τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

Ὁ ἀλέκτωρ ἐλαμβάνετο ὡς παράδειγμα αὐστηροῦ οἰκογενειάρχου, διοικούντος καλῶς τὰ τοῦ οἴκου του. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἠγνόει τὴν γλῶσσαν τῶν ζώων, καὶ κατὰ τὴν ἐπακολοθησάσαν δυστροπίαν τῆς συζύγου του, ὁ πετεινός, διὰ τῆς συμβουλῆς του ἐξήγαγε αὐτὸν τῆς δυσκόλου θέσεώς του. Γενικῶς ὅμως ὁ πετεινός δὲν ἐθεωρεῖτο ἐξυπνος, ὅπως δεικνύουν καὶ αἱ παροιμιώδεις φρά-

σεις : «Εἶναι πετνόμυαλος» καὶ «Φόρτωσε τὴ γνῶσ τ στοῦ βετνό», ἰσοδυναμοῦσαι μὲ τὸ «εἶναι ἀνόητος».

Ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τῶν συνηθειῶν τοῦ ἀλέκτορος προήλθον αἱ παροιμίαι : «Κάθε πετνὸς στ γουπιὰ τ λαλεῖ», σημαίνουσα ὅτι ἕκαστος εἰς τὸν γνωστὸν του κύκλον δεικνύει τὴν διαγωγὴν του, καὶ λεγομένη πρὸς ἐξήγησιν τοῦ διατι ἀνθρωποὶ ἐγνωσμένης πρωτοβουλίας καὶ δράσεως σιωποῦν ὅταν χρειάζεται ἡ συμβουλὴ των ἢ λαλοῦντες δὲν εἰσακούονται. Ἐπίσης ἡ ἄλλη παροιμία : «Ὁ καλὸς ὁ πετνός, σ ὅποια κουπιὰ τ ἀνέβ λαλῇ», σημαίνουσα ὅτι ὁ πολυμήχανος δὲν ἀποθαρρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ταχέως, λεγομένη δὲ διὰ τοὺς προοδεδύοντας εἰς πάντα κλάδον ἐργασίας.

Πολλάκις κατὰ τὰς μικρὰς νύκτας τοῦ καλοκαιριοῦ συνέβαινε ὁ πετεινὸς νὰ λαλήσῃ πάρορα, εἰς ἔνδειξιν τῆς μεταβολῆς τοῦ καιροῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν φωνὴν τοῦ πρώτου ἠκολούθουν αἱ φωναὶ τῶν ἄλλων πετεινῶν τοῦ χωρίου, ὁ χωρικὸς ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐξυπνήσῃ ἔνωρις διὰ νὰ μεταβῇ εἰς μεταφορὰν τῶν δεμάτων τοῦ σίτου ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ εἰς τὸ ἀλώνιον, καὶ ἡ οἰκοδόμοινα ἡ ὅποια «εἶχεν ἔννοια» νὰ σηκωθῇ ἔνωρις διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον διὰ νὰ μαζέψῃ καὶ μεταφέρῃ «σκαμινόπλα» πρὸς διατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων τη· νομίζοντες ὅτι ἐξημέρωσεν ἔσηκωνοντο καὶ ἡτοιμάζοντο. Ὅταν ὅμως ἐξήρχοντο εἰς τὴν αὐλὴν κατεννῶσαν τὴν ἀπάτην των ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τῶν ἀστέρων. Μὴ ἔχοντες ὅμως ὥρολόγιον ἔκριναν καλὸν νὰ περιμεινουν ὀλίγον ἕως νὰ χαράξῃ καὶ ὅμως τὸ ὀλίγον ἐκείνο ἐφαίνετο ἀτελείωτον, καὶ ἡ αὐγὴ χρονίζουσα. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία : «Ὅπ λαλοῦν πολλοὶ πετνοὶ ἀργεὶ νὰ ξεμρώσ», σημαίνουσα ὅτι ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐνιαία διεύθυνσις, ἡ ἐπιχείρησις νάταγεί. Τοῦτο πιθανὸν νὰ ἔχῃ σχέσιν καὶ μὲ τὴν ἄλλην συνηθειὰν τοῦ πετεινοῦ, τοῦ νὰ μὴ ἀνέχεται τὴν παρουςίαν ἄλλου ἀλέκτορος εἰς τὴν περιφέρειαν του καὶ μετὰ τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ νὰ διαλαλῇ τὴν νίκην του, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλος του ἀπαντᾷ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἰδικῆς του κουπιᾶς.

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ πουλερικὰ ἀλλάζουν πτέρωμα τὴν ἔλεγον «μούτεμα» καὶ «οἱ ὄρνιθες μούτεμαν».

Ἀρρώστειες εἰς τὰς ὄρνιθας διέκριναν ὀλίγας. 1) Τὸ ψείριασμα, τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύετο διὰ τῆς στάκτης, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἄφιναν τὰς ὄρνιθας νὰ κυλισθοῦν. 2) Ὁ αὐγοφάς, ὅστις κατὰ τὴν πεποίθησιν τῶν γυναικῶν ἦτο ἀνάπτυξις ἰδιαίτερου ἐντέρου, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον εἰσέχετο τὸ αὐγὸν πρὶν καλυφθῇ ἀπὸ τὸ κελυφὸς του, καὶ διελύετο. Ἡ ἀσθένεια ἐθεωρεῖτο ἀνίατος. 3) Ἡ δυστοκία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας δὲν κατὼρθωνεν νὰ γεννήσῃ. Τότε προσεκαλεῖτο ἡ μαμή καὶ ἂν ἡ ἐπέμβασίς της δὲν ἐπετύγχανεν ἡ ὄρνιθα ἐσφάζετο. 4) Ἡ τσίφνα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄρνις ἔβηχε, ἐπίστευαν δὲ ὅτι κάποιο κοκκαλάκι ἀναπτύσσε-

ται ὑπὸ τὴν γλῶσσάν της, καὶ ἂν κατορθώσουν νὰ τὸ βγάλουν θεραπεύεται. Συνηθῶς ὅμως ἡ νόσος αὕτη ἦτο ἀνίατος. 5) Ψόφος ἐλέγετο πᾶσα ἄλλη ἀσθένεια τῶν ὄρνιθων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθνησκαν ὁμαδικῶς, καὶ διὰ νὰ τὰς σώσουν ἐφαίνετο εἰς τοὺς χωρικοὺς ἀδύνατον.

Ἡ ὄρνιθα «κακαρίζανε», ὁ δὲ πετεινὸς «λάγγιγε». Ἄν ποτὲ καμμία ὄρνιθα κατὼρθωνεν νὰ τὸν μιμηθῇ καὶ νὰ λαλήσῃ «σὰ βετνός», ἐπλήρωνε τὸ κατὼρθωμά της διὰ τῆς κεφαλῆς της. Ἡ τρομαγμένη ὄρνις ἠκούετο φωνάζουσα »κὰθ κὰθ κὰθ», ἡ δὲ γεννήσασα »κόκο κόκο δάκο». Ὁ πετεινὸς ἠκούετο νὰ λαλῇ »κοκκουρίκο» καὶ τὰ πουλάκια »τσίου τσίον». Ἡ κλῶσσα ἐφώναζε »κλὼκ κλὼκ» ἢ »κλου κλου» καὶ ἐν περιπτώσει κινδύνου »κ-ήρη», τὰ δὲ μικρὰ της, ὅταν ἐπεινοῦσαν ἡ ἔχαναν τὴν μητέρα των ἀρρωστοῦσαν ἤρχιζαν νὰ «τσιάζνε».

Τὴν ὄρνιθα, ἡ ὁποία ἐλάλησεν ὡς πετεινός, ἀφοῦ τὴν ἔσφαζον τὴν ἐκυλοῦσαν ἀπὸ τὴν σκάλαν πρὸς τὴν θύραν. Καὶ ἂν μὲν ἤρχετο ἡ κεφαλὴ της πρὸς τὴν θύραν ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἀπῆλθεν. Ἄν ὅμως οἱ πόδες της, ἐσήμαινεν ὅτι τὸ κακὸν ἐπέμενε νὰ εἰσέλθῃ.

Ἀυγά.— Ἦ' αὐγὰ ἦσαν ἀπαραίτητα εἰς πολλὰς περιστάσεις τοῦ βίου. Αὐγὰ ἔτρωγαν οἱ ἀσθενεῖς. Αὐγὰ ἐφίλευαν τὸν ξένον ἐπισκέπτην. Αὐγὰ ἔδιδαν εἰς τὸ παιδί τὸ περιφέρων τὴν χειλιδόνα, κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου. Αὐγὰ εἰς τὸ παιδί ποῦ ἔψαλλε τὸ τραγοῦδι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν Μεγάλην ἢ Κόκκινην Πέμπτην. Αὐγὰ κόκκινα εἰς τὸν ἀγελάρι, τὸν κατσίκα, τὸν βεχτοῦ, τὸ δάσκαλο, τὸν παπὰ καὶ κάθε συγγενικὸ παιδί κατὰ τὸ Πάσχα. Αὐγὰ ἔβαζαν εἰς τὴν σούπαν καὶ τίς πίτες. Αὐγὰ διένεμεν ὁ χωριό, ἦσαν ὅπως τὰ κέρματα τῶν νομισμάτων εἰς τὰς πόλεις. Πάντοτε ἦσαν δεκτὰ ἀπὸ τοὺς παντοπώλας τοῦ χωρίου εἰς τὴν τρέχουσαν ἀξίαν των, καὶ ἡ νοικοκερὰ ἠδύνατο κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ν' ἀγοράσῃ «δυὸ αὐγοῦ λάδ» νὰ βάλῃ εἰς τὰ φασιούλια της ἢ «ἐνοῦ αὐγοῦ ἐλιές» νὰ δώσῃ εἰς τὰ πεινασμένα παιδιά της ἢ «δυὸ αὐγοῦ ζάχαρ» νὰ ψήσῃ καφέν διὰ τὸν ἀπροσδόκητον ἐπισκέπτην.

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς 40 ἡμέρας τῆς νηστείας τοῦ Σαραντάμερου, τὰς 50 τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, τὰς 15 τοῦ Δεκαπενταύγουστου, καὶ τὰ 75 Τετραδοπαράσκεια κατὰ τὰ ὁποῖα ὅλοι ἐνήστευαν, μόλις τὰς 180 ἡμέρας τοῦ ἔτους ἐπετρέπετο ν' ἀρτυθοῦν. Πολλοὶ ὀλίγοι ἐτήρουν τὴν νηστείαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, διότι συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ θερισμοῦ, ὁπότε ἡ κατάλυσις συγχωρεῖται, διότι κατὰ τὴν παροιμίαν : «Θέρος τρύγος πέλεμος». Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ χωρικοὶ ἀρτύνουνταν δὲν ἔτρωγαν αὐγὰ καὶ κρέας, ἀλλὰ λαθερὰ φαγητὰ ὡς οικονομικώτερα. Τὰ αὐγὰ

λοιπὸν ἐθεωροῦντο τροφή ἐκλεκτή, ὅπως καὶ τὸ κρέας, καὶ αὐγὰ προσ-
εφέροντο εἰς τὸν εὐπρόσδεκτον ἐπισκέπτην.

Τὰ αὐγὰ ἐτρώγοντο κιτὰ διαφόρους τρόπους. Εἰς τοὺς ἀρρώστους ἐδίδοντο διαλελυμένα μέσα εἰς τὸ γάλα καὶ ἐθεωροῦντο πολὺ εὐγευστον ποτόν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ πονητοῦ τοῦ γάλα ἐκθειάζεται. «'Απ' ὅλα ἔχῃ ὡς καὶ τοῦ πλοῦ τοῦ γάλα». Οἱ ὑγιεῖς δὲ τὰ ἔτρωγαν «κεβάπ», ψητὰ μέσα εἰς τὴν φύβωλη, ὅτε συνήθως ἔσκαναν καὶ ὀλίγον τι ἐξήρχετο τοῦ κελύφους καὶ προσεκολλᾶτο ἐπ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τούτου ἔμεινεν ἡ παροιμία «Σκάνῃς αὐγὸ, γὰρ χύνεσαι;», λεγόμενη ὅταν μᾶς ἐρεθίζουν διὰ τῶν πεισματικῶν λόγων, καὶ σημαίνουσα ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπομείνῃ τις τοιαύτην καταφανῆ ἀναιδείαν ἢ προπέτειαν. Ἀκόμη τὰ αὐγὰ ἐτρώγοντο «βραστά», βρασμένα μετὰ τὸ «τσέφλιο» ἐντὸς ζέοντος ὕδατος. Ταῦτα διεκρίνοντο εἰς τρία εἶδη «ρουρτά», «μελίτι» καὶ «ξερά», ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ στερεοποιήσεως τῶν διὰ τοῦ βρασμοῦ. Ἀκόμη ἐτρώγοντο «αὐγομάτια», τηγανισμένα μέσα εἰς βούτυρον, καὶ «κουκλωτά», βρασμένα χωρὶς κέλυφος ἐντὸς ζέοντος ὕδατος, ὁπότε ὁ κρόκος ἐκουκλώνετο πανταχόθεν μετὰ τὸ ψημένο ἀσπράδι. Ἀκόμη ἐτρώγοντο «τριμμένα» μετὰ βούτυρο καὶ κρομμύδι καὶ «σφουγάτο» μετὰ «μυρωδιά», λαρδί ἢ «σκέτο».

Ὑπῆρχαν χωριανοὶ ἐπιδιδόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν αὐγῶν, περισσότεροι ὅμως ἦσαν οἱ ξένοι «τσερτσῆδες» οἱ ὅποιοι περιερχόμενοι τὰ διάφορα χωρία, διήρχοντο τακτικά καὶ ἀπὸ τὸ Πατροχώρι κατὰ τὴν μετὰ βασίν τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὸ χάνι ἐξαφόρτωναν τὰ «καφάσια» μετὰ τὰ πουλερικά καὶ τὰ αὐγὰ, «ἀπόλναγαν» τὰς ὀρνίθας εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ ὀρνιθῶνα, διὰ νὰ τὰς ταγίσουν καὶ νὰ «ξανασάνουν», καὶ ἐδιᾶλε-
ζαν τὰ τυχὸν σπασμένα ἢ σκασμένα αὐγὰ, μέσ' ἀπὸ τὰ κλωβία.

Τὰ αὐγὰ τῆς ὀρνίθου ἐλέγοντο «ὀρνιθίτικα», τῆς πάπιας «παπίτικα», τῆς χήνας «χινίτικα» καὶ τῆς κούρκας «μισιρίτικα».

Ἐνίοτε οἱ «τσερτσῆδες» περιέπιπτον εἰς ληστιάς, καὶ διὰ τὸ ἀποφύ-
γουν τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν πιθανὸν θάνατον, ἀπέκοπτον τὰ σχοινιά τὰ συγκολλημένα τὰ κλωβία ἢ τὰ κοφίνια, τὰ ἄφηναν νὰ πέσουν, διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ διαφύγουν τὴν σύλληψιν. Ἀπὸ τοιούτου πινος περιστα-
τικού θὰ ἔχῃ μείνῃ ἡ παροιμία «Ἐχασε τ' αὐγὰ καὶ τὰ καλὰδια», λεγο-
μένη ἐπὶ τῶν διεληθόντων διὰ τρομεροῦ κινδύνου καὶ πανικοβληθέντων, σημαίνουσα δὲ κατετρόμαξε.

Μετὰ πόσῃ λαχτάρῃ ἐπερίμεναν τὰ παιδιὰ νὰ φάγουν τὸ κόκκινο αὐγὸ δεικνύει τὸ παιδικὸν ἀσμάτιον τῶν Βαΐων :

Βάγια βάγια τῷ Βαγιῶ,
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό,
καὶ τὴν ἄλλῃ Κυριακῇ,
τρῶνε κόκκινο αὐγό.

Ἡ δὲ ὑπόσχεσις τῶν μητέρων «Θὰ σὲ δώκω καὶ κοκό», ἦτο ἀρκετὴ νὰ καταπραΰνῃ τὰ δυστροποῦντα παιδιά καὶ νὰ τὰ καταπείσῃ «νὰ κάτσανε καλά».

Τὴν ἐκτίμησιν τοῦ αὐγοῦ ὡς ἐκλεκτῆς καὶ εὐαρέστου τροφῆς ὑποδει-
κνύει καὶ ἡ συνήθεια νὰ βουλῶνουν τὸ στόμα μετὰ τὸ αὐγὸ κατὰ τὴν ἡμέ-
ραν τῶν Ἀπόκριων καὶ νὰ τ' ἀνοίγουν πάλιν μετὰ τὸ αὐγὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Εἰς τοῦτο δὲ ἀναφέρεται καὶ τὸ σύνθημα ἀνέκδοτον τῆς γυναικός, ἡ ὁποία εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ἔδωκεν ἑλῆες καὶ ψωμί νὰ φάγῃ εἰς τὸ χωράφι, ἐνῶ ἐκεῖνη ἐπεφυλάχθη «νὰ πιροζεματίσῃ τὸ λαιμὸς τς μετὰ καναδὸ αὐγά-
κα μετὰ τὸ βούτυρο».

Τὸ ἐπιθυμητὸν τῆς περισσεύας τῶν αὐγῶν ὑπερθυμίζει καὶ ἡ λέξις «αὐγατίζω» σημαίνουσα περισσεύω, μεταβατικῶς καὶ ἡ «αὐγαταίνω» ση-
μαίνουσα τὸ αὐτὸ ἀμεταβατικῶς. Καὶ ἡ παροιμία : «Τ' αὐγὰ δὲ δ' ἄλω-
γίτς», σημαίνουσα ὅτι δὲν εἶναι ἀφθονα ὅπως τὰ σιτηρὰ εἰς τὸ ἄλωνα, ἀλλὰ δυσἀπόκτητα, λεγόμενη δὲ εἰς τοὺς ζητούντας συχνάκις δανεικά.

Τὸ αὐγὸ ἐθεωρεῖτο ὡς κάλλιστος μεζὲς διὰ τὸ κρασί. Ἀπὸ τούτου δὲ καὶ ἡ παροιμία :

Αὐγὸ θυμθῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ μοίης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ διῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πῆς, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ πιάης, νὰ πιῆς κρασί,
αὐγὸ θὰ φᾶς, νὰ πιῆς κρασί.

Μεγάλῃ ἦτο ἡ φροντίς τῆς οἰκοκυρᾶς νὰ ἐπιτύχῃ καλὴν βαφήν διὰ
τ' αὐγὰ τοῦ Πάσχα, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία : «Μετὰ τς πορδὲς δὲ δὴ
βάφνε τ' αὐγὰ», λεγόμενη εἰς τοὺς κανχηματίας καὶ σημαίνουσα ὅτι διὰ
νὰ βάψῃ; αὐγὰ πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν κατάλληλον βαφήν, τοιου-
τοτρόπως καὶ εἰς πᾶν ἔργον χρειάζεται κόπος, οἱ κενοὶ λόγοι δὲν ὠφελοῦν.

Τὸ πρῶτον αὐγὸν τῆς Μεγάλης Πέμπτης τὸ ἐφύλαττον εἰς τὸ εἰκονο-
στάσιον τῆς οἰκίας, καὶ ἐν περιπτώσει καταιγίδος τὸ μετεχειρίζοντο ὡς
ἀλεξίστακτον, ρίπτοντες αὐτὸ εἰς τὴν αὐλὴν νὰ σπάσῃ, νὰ σκορπισθῇ, διὰ
νὰ σκορπίσῃ καὶ τὸ κακὸ.

Ἐὰν εἰς τὸν χωρικὸν ἔκαμναν μάγια καὶ υπέφερον, ὁ καλύτερος τρό-
πος ἦτο νὰ πάρῃ μίαν μαύρην ὀρνίθα, νὰ τὴν δώσῃ εἰς ἄνθρωπον τῆς
ἐμπιστοσύνης του, ὅστις νὰ τὴν διαμελίσῃ εἰς ἑπτὰ μέρη, καὶ νὰ ρίψῃ
ἕκαστον αὐτῶν εἰς ἕνα «μερᾶ», περιοχὴν χωρίου.

Ἀπὸ τὸ ὀρχήμα τοῦ πεινῶτος τῆς ὀρνίθου ὠνόμασαν «ὀρνιθόκωλον»
ἕνα εἶδος δερματικοῦ νοσήματος τοῦ προσώπου ἢ τοῦ λαιμοῦ.

Ἀπὸ δὲ τὴν συνήθειαν τῆς ὀρνίθου νὰ στρέφῃ τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ ἀφοῦ πῆ νερόν, ἔμεινεν ἡ παροιμία: «Ἡ ὀρνίθα πίνῃ νερό, κῆτὰζ καὶ τὸ Θεοῦ», λεγομένη διὰ τοὺς ἀσπλάγγονους καὶ πλεονέκτας οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν ν' ἀφαιρέσουν πᾶσαν ἱκμάδα ἀπὸ τὸν ὀφειλέτην, σημαίνουσα δὲ ὅτι πρέπει νὰ σκεφθῇ ὅτι ὑπάρχει καὶ Θεός, ὅστις θὰ τοῦ ζητήσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του ταύτας.

Ἀπὸ τὸν στόμαχον τῆς ὀρνίθου ἔκαμναν ἱατρικὸν διὰ τοὺς χολολίθους.

Πάπιας.—Ἐκτὸς τῶν ὀρνίθων ἔτρεφαν καὶ πάπιας, αἱ ὁποῖαι συνήθως ἐστεγάζοντο μετὰ τῶν ὀρνίθων, δι' οἰκονομίαν χώρου, καὶ διότι ἐπίστευαν ὅτι αἱ ὀρνιθόψυχοι ἐπροτίμων τὴν πάπια, ἢ ὁποία ὅμως εὐκόλως τὰς ἔξοντῶναι καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐλυτρώνοντο καὶ αἱ ὀρνίθες ἀπὸ τὴν μάλιστα ταύτην.

Τὰ αὐτὰ τῆς πάπιας εἶναι πολὺ ὀλίγα, ἐθεωροῦντο δὲ πολὺ νόστιμα ψηνόμενα «κεβάπ.» Ἄν ἦργει νὰ κλωσσίση ἡ πάπια, ἐπώαζαν τὰ αὐτὰ τῆς ὀρνίθου ἢ κοῦρκας. Ὅταν ἔβγαιναν τὰ παπάκια, τὰ ἔχωναν εἰς τὸ στόμα νὰ καταπίουν ἕνα κονκὶ μαῦρο πιέρι, ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα τὰ ἔτρεφαν μὲ αὐτὸ τριμμένο, καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας δὲν τὰ ἄφηναν νὰ κολυμβήσουν εἰς τὸ νερόν.

Ὁ «πάπος» διεκρίνετο ἀπὸ τὴν «πάπια» ἀπὸ τὰ «τῆλνῶφια» του, τὰ πρὸς τὴν οὐρὰν γυριστὰ πούπουλα, τὸ ὠραιότερον πτέρωμά του, καὶ τὴν βραχνὴν φωνήν του. Αἱ πάπιας ἔτρεφοντο διὰ τὸ κρέας των. Ἐτρώγοντο δὲ συνήθως εἰς ἡλικίαν τεσσάρων μηνῶν, πρὶν ἀναπτυχθῇ τὸ πτέρωμά των ἀφοῦ βγάλουν «bibi» καὶ «bibi» καὶ «bibi». Σπανίως οἰκογένεια ἔτρεφεν πλέον τῶν δύο ἢ τριῶν.

Τὰ λεπτὰ πούπουλα τῆς πάπιας, ὅπως καὶ τὰ τῶν χηνῶν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὸ γέμισμα τῶν μαζελαριῶν, τὰ δὲ μεγάλα ὅπως καὶ τὰ τῆς κοῦρκας διὰ τὴν κατασκευὴν «ἐλπεξέδων», φουσερῶν διὰ τὸ ἀναμα τῆς φωτιᾶς.

Τὰ παπιά καὶ τὶς πάπιας ἐν γένει, ὅταν ἤθελαν νὰ τὰ καλέσουν, ἐφώναζαν «πί πι πί», καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τ' ἀποδιώξουν «πίπ πίπ πίπ». Τὰ ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν ὅταν πεινοῦσαν, τὰ μὲν παπιά «πί πι πί», τὶς δὲ πάπιας «βὰχ βὰχ βὰχ».

Χῆνες.—Καὶ χήνας ἔτρεφαν διὰ τὸ κρέας των, ἀλλὰ μόνον αἱ πολυμελεῖς οἰκογένεια. Ἡ συντήρησις αὐτῶν ἀπαιτεῖ περισσοτέρας φροντίδας.

Τὰ αὐτὰ των εἶναι διπλάσια κατὰ τὸ μέγεθος τῶν αὐγῶν τῆς ὀρνίθου, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγα.

Τὸν «χῆνον» διέκριναν ἀπὸ τὸ «μονὸ καράβ», τὸ μετὰ τῶν ποδῶν του κρεμάμενον μέρος τῆς κοιλίας, τὴν δὲ «χήναν» ἀπὸ τὸ διπλό.

Αἱ χῆνες καὶ πάπιας ἔτρεφοντο κυρίως μὲ πίτυρα, ἀλλὰ καὶ ἔβοσκον χόρτα, ἔτρωγαν δὲ καὶ σιτάρι ἢ ἄλλα δημητριακά.

Ἡ ἐπίθεσις κόρκου χηνὸς ἐπὶ δοσιγῶν, ἐθεωρεῖτο καταπραϋντικὸν τῶν πόνων.

Ὅταν ἔσφαζαν χήνα, ἐσυνήθιζαν νὰ κρατοῦν «τὸ g-ηρg-ηλιάνο», τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν τῆς, τὴν ἐξήραινεν εἰς τὸν ἥλιον, ἐθεταν ἐντὸς αὐτῆς ὀλίγους κόκκους σίτου, ἔπειτα εἰσάγοντες τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, ἐσημιάτιζαν κῆλον, εἰς τὸν ὁποῖον περιτυλίσσοντες ἕνα «τσάμα» τὸν μετεχειρίζοντο διὰ νὰ μαζεύουν ἐπ' αὐτοῦ τὸ μαλλὶ κουβάρι.

Τὸ πάχος τῆς χήνας ὅπως καὶ τὸ τοῦ κουβινοῦ, τὸ ἀλάτιζαν, τὸ ἔλυωναν καὶ τὸ μετεχειρίζοντο ὅπως τὸ βούτυρον εἰς φαγητὰ καὶ πίτες. Τὰ ἀπομένοντα κατὰ τὸ «λυώσιμο» ἀδιάλυτα μέρη τὰ ἔλεγαν «τσαγίδες» καὶ τὰ μαγεύρουν μὲ τὸν τραχανὸ ἢ τὰ ἔτρωγαν μὲ τὸ ψωμί ὡς φαγητόν.

Τὰς χήνας τὰς ἐκάλουν φωνάζοντες «κ-ῆς κ-ῆς κ-ῆς», τὰ χηνάρια «πί πι πί» καὶ ὅταν τὰς ἐδίωκον «χῆν χῆν χῆν», τὰς ἤκουαν δὲ νὰ φωνάζουν «χὰ χὰ χὰ» καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τινα νὰ πλησιάσουν εἰς τὰ μικρὰ των «χίςς», τὰ δὲ χηνάρια «χὶ χὶ χὶ».

Κοῦρκας. Οἱ κοῦρκας ἔτρεφοντο ὑπὸ πολὺ ὀλίγων οἰκογενειῶν, διότι ἐμεγάλωνον πολὺ δύσκολα. Ἐτρεφοντο κυρίως διὰ τὸ κρέας των, ἡγοράζοντο δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.

Τὸν ἀρσενικόν, τὸν «κούρκο» ἔτρεφαν κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς πάχυνσιν δι' ἀραβοσίτου ἀναμεμιγμένου μὲ μικρὰ καρυδάκια, τὰ ὁποῖα ἐπίστευαν ὡς ἰδιαζόντως παχυντικά διὰ τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐνὰς κούρκος παχὺς ἡλικίας δύο ἐτῶν ἔφθανεν μέχρι 7 ὀκάδων.

Οἱ κοῦρκας ἔλεγοντο καὶ «μσίρες», τὸ δὲ ἀρσενικὸν «μίσ-ρος» καὶ «bábatos» τὰ δὲ μικρὰ κουρκιά, μισράκια καὶ babátia.

Ὅταν ἦργει νὰ κλωσσίση ἡ ὀρνίς καὶ ἡ πάπια, καὶ τὰς ἐπρολάμβανεν ἡ κοῦρκα, ἔβαζαν τὰ αὐτὰ ἐκείνων εἰς τὴν κοῦρκαν νὰ τὰ ἐπώσῃ. Παράδοξον δὲ ἀπετέλει θέαμα κοῦρκα ὀδηγοῦσα κοτόπουλα ἢ παπάκια ἢ καὶ ἀμφοτέρω.

Τὴν κοῦρκα τὴν προσεκάλουν φωνάζοντες «κιὸν κιὸν κιὸν» καὶ τὴν ἀπεδίωκον διὰ τοῦ «κούρ κούρ κούρ». Τὴν θήλειαν καὶ τὰ μικρὰ τὰ ἤκουαν νὰ φωνάζουν «κιὰβ κιὰβ κιὰβ» καὶ ὅταν ἐτρόμαζαν ἢ ἐθύμωσαν «κούρρ», τὸν δὲ κοῦρκα ὅταν ἐθύμωνε «χάρδον χούρδον χούρδον».

Περιστέρια. Πολὺ ὀλίγα οἰκογένεια ἔτρεφαν περιστέρια, ἂν καὶ δὲν ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας, διότι ἔχουν μαῦρον κρέας, ὅπως τὰ πτηνὰ τοῦ κυνηγίου. Πρὸ πάντων ὅμως διότι ἐπίστευαν ὅτι τὰ περιστέρια φέρουν τὴν φθίσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ὅτι μὲ τὸν καθημερινόν των θρήνον «γούου γούου λιὰκ κουτουκούλια» «κλαῖνε τὸ κεφάλι τ' νοικοκύρ», πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ, προκαλοῦντες τοιοῦτοτρόπως τὸν θάνατόν του.

Ἐθεωροῦντο ὁμως ὡς ὥραϊα πτηνὰ καὶ πολλάκις πρὸς αὐτὰ παρωμοίαζαν τὴν ἀγαπημένην των :

Γύρισε διὲς τὸν οὐρανόν, κί' ἂν εὖρης μαῦρ' ἀστέρι,
πίστεψε πῶς θά σ' ἀρνηστώ, χρυσό μου περιστέρι.

Τὰ περιστέρια ἐχρησίμειναν καὶ εἰς τὴν δημόδη ἱατρικὴν,

Ἡ ὠμὴ καρδιά νεοσφαγείσης περιστερᾶς λαμβανομένη ὡς καταπότιον ἐθεωρεῖτο δραστικώτατον φάρμακον κατὰ τῆς ταχυπαλμίας καὶ τῆς δειλίας.

Νεωστὶ σφαγεῖσα περιστερὰ, ζεστὴ ἀκόμη, ἐτοποθετεῖτο διχοτομημένη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πάσχοντος ἐξ ἡμικρανίας, «γὰ νὰ πάρ τὸ βόνο».

Ἡ δὲ περιστεροφωλιά βαπτιζομένη ἐντὸς ζέοντος ὕδατος ἰθεωρεῖτο ἀριστον κατάπλασμα διὰ τοὺς πόνους τῆς κοιλίας ἢ τοῦ στομάχου.

Ἡ ὄρνις καὶ τὸ αὐγὸν τῆς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ παιδικὰ εὐρετὰ ἦτοι αἰνίγματα :

Κοκοντάκο κοκοντά,
πῆγε στὴ φωλιά κοντά,
γύρισε τὸν πισινό,
κι ἔκαμ' ἐν αὐγὸ τρανό.

Τί εἶναι ; (ὄρνιθα)

Κουκουρίκο κουκουρί,
κόκκινο σκουφὶ φορεῖ,
πορπατεῖ στὴν κουπιριά,
καὶ γυρεύει παντρειά.

Τί εἶναι ; (πετεινός)

Ἀποθύμησα νὰ φάγω
ἀπ τὸν κῶλ' ὀπωρικόν.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

Καὶ εἰς τὰ κάτωθι ἀνέκδοτα.

Ὁ ἀχρεϊόστομος παπᾶς.

Ἐνας παπᾶς ἦδανε πολὺ ἀχρεϊόστομος. Μιὰ μέρα βγήκε μαζί μὲ τὸ δεσπότη ἀπ τὴν ἐκκλησίαν καὶ πάγαιναν στὴν ἐπισκοπή. Στὸ δρόμο ὁ δεσπότης τὸν ὁρμούνευσεν ν' ἀφήκῃ αὐτὸ τὸ κακὸ συνήθειον, νὰ σ-μαζῶς τὴ γλῶσσα τ, γιατί δὲ δαιριάζ σὲ κείνονα, παπᾶ ἄθρεπο νὰ βρίζ. Ἐκεῖ π τό λεγε, βγαίνει μιὰ γυναίκα ἀπὸ νὰ παραθύρ καὶ φωνάζ :

— Ἐκα, πάτερ κομμά, ἔκα.

Στάθκανε καὶ οἱ δύο, θαρρῶδα θὰ κατεβῇ νὰ τς ἀνοίξ, ἀμὰ αὐτήν

Κλουκλουκλὸν καμαρωτή,
μέσ στο δρόμο πορπατεῖ,
τὰ παιδιὰ τῆς σεργιανάει,
καὶ τὸ χῶμα τσουγκρανάει.

Τί εἶναι ; (κλῶσσα)

Βασιλεὺς δὲν εἶναι
κορόνα φορεῖ,
ὠρολόγι δὲ εἶναι,
τις ὥρες μετρεῖ.

Τί εἶναι ; (πετεινός)

Ἐχω ἓνα βαρελάκι,
κι ἔχει δυὸ λογιὸν κρασάκι.

Τί εἶναι ; (αὐγὸ)

δὲ ξαναφάνηκε. Στεναχωρέθηκε ὁ δεσπότης καὶ λέει στὸ βαπᾶ :

— Δὲ βαρεῖς τὴ γρικέλλα ; Μὴ δύχῃ καὶ τὸ ξέχασε ἡ χστιανή, καὶ μᾶς ἔχῃ καὶ φλάμ ἀπ ὕξω ;

Βαρεῖ ὁ παπᾶς τ βόρτα, βγαίνει πάλε ἡ γυναίκα στὸ παραθύρ.

— Εὐχαριστῶ, λέει πάρα πολὺ πάτερ. Ἐβανα τ γλῶκα μ. Ὡρα καλή σας τώρα.

Τότε γύρσε ὁ παπᾶς πεισιμωμένος, ἀγριοκοίταξε τὸ δεσπότη καὶ τοὺς λέει :

— Ὅριστε τώρα αὐτήν δὲ θέλει ἓνα καλὸ . . . , καὶ τί θέλῃ ;

Ὁ ἄρκος καὶ ὁ δοῦλος τ.

Μιὰ βολὰ ἕνας ἄρκος εἶχε ἓνα δοῦλο π ζύγιαζε ἀπὸ τς λαφρείς. Τόνε πῆρε μαζί τ μιὰ μέρα καὶ γύρζανε στὸ παζάρ. Ἀδαμών-νε ἕναν ἄθρεπο πρὸ ξεπουπούλιζε μιὰν ὄρνιθα.

— Ποιὸ μέρος τς εἶναι τὸ νοστιμώτερο ; τόνε ρωτάει ὁ ἄρκος.

— Τὸ πετσί τς καὶ τὸ πισ-νό-τς, λέει ὁ χωριάτ-ς.

— Ἀφεριμ λέει ὁ ἄρκος. Τ' ἄκσες πονδαλά ; λέει στὸ δοῦλο τ.

Μάθε το νὰ τὸ θμάσαι, καὶ μὴ γλιᾶσαι ὀλόρτος.

Τν ἄλλῃ τήνῃ μέρα τόνε στέλνει τὸ δοῦλο τ νὰ πάρ κρηὰς ἀπ τὸ γασάπ.

— Ἀνίξε τὰ μάτια σ νὰ πάρς ἀπὸ καλὸ μέρος. Ἀπ' τὸ νοστιμώτερο, τόνε λέει.

Παγαίνῃ κι ὁ δοῦλος ἀγοράζ μιὰ μουσκαρίσια προβεῖα καὶ τνε φέρνει.

— Τὰα τὸ κάμς αὐτὸ ἔρε πονδαλά ;

— Ἀμ τί θαρρεῖς, τ' ἀστόησα π αὐτὸ εἶναι τὸ νοστιμώτερο ; ἀπ-λογιέτ ὁ δοῦλος.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Αἴγες. Ὅλαι σχεδὸν αἱ οἰκογένειαι τοῦ χωρίου ἔτρεφαν αἴγας. Κατὰ τὰς νύκτας τῶν θερμῶν μηνῶν ἐφύλατταν αὐτὰς κλεισμένας εἰς τὸ «το-κάκι» ἢ δεμένας εἰς τὴν ἀλὴν, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὸν σταῦλον μετὰ τῶν ἄλλων ζώων, ἐνίστε δὲ καὶ εἰς τὸ «κατώγι» τῆς οἰκίας.

Ἡ φροντίς τῶν αἰγῶν ἦτο καθήκον τῆς νοικοκερᾶς. Αὕτη κάθε πρωτὴ ἐσηκῶνετο ἐνωρίς «ν' ἀρμέξ» τὰ κατσίκια καὶ νὰ «τ ἀπολύκῃ», ἐὰν ἡ «κατσακιά» ἦτο πλησίον, ἢ νὰ τὰ «βαρέσ» ἐὰν ἦτο μακράν. Ἀπὸ τὴν κατσακιά τὰ παρελάμβανεν ὁ «κατσκάς» καὶ ὠδήγει εἰς τὴν βοσκήν, εἰς τὰ πέριξ βουνά, κυρίως δὲ εἰς τὸ «Κουρί» τὸ μικρὸν δάσος τοῦ Ἀη Δημήτρη ἢ Σάρπ δερὲ, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν σκύλων του. Τὸ ἐσπέρας ἐπέστρεφεν αὐτὰ εἰς τὸ χωρίον καὶ τὰ ἄφηνεν νὰ κατευθυνθοῦν μόνα τῶν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων τῶν. Ἡ νοικοκερὰ τὰ ἐσυμμάζεε καὶ ἐφρόντιζε νὰ τ' ἀρμέξῃ καὶ πάλιν, ἢ ἐὰν ἦτο χειμῶν νὰ τὰ δώσῃ χόρτον ἢ βρώμην νὰ φάγουν ἰδίως ὅταν ὁ χειμῶν ἦτο πολὺ δριμύς καὶ ὁ κατσικάς τὰ ἐγύριζεν ἐπ' ὀλίγον μόνον ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καὶ ταχέως τὰ ἐπέστρεφεν,

Αἱ αἰγες εἶχαν ὀνόματα κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ τριχώματος: «ἄσπρη» μαύρη, κόκκινη, σταχτιά, ἀλατζίδικη. Ἡ ἄνερ κεράτων ἐλέγετο «σοῦτα», ἡ ὑπὸ τὸν πώγωνα ἔχουσα «σκληράκια» ἐλέγετο «σκληρακού» καὶ ἡ ἔχουσα τὸ ἔτερον τῶν κεράτων σπασμένον «τσελέκα». Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «πρίτσος» καὶ «κάτσκος» τὸ θηλυκὸν «κατσίκια» καὶ τὸ μικρὸν ῥιφίον «δλάκι» καὶ «κατσικάκι». Τὸ ἑνὸς ἔτους θηλυκὸν «βετούλι». Τοῦτο ἔπρεπε κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος νὰ «σὺρ» καὶ νὰ γεννήσῃ. Ἐάν δὲν ἐγεννοῖσε, τότε ἐλέγετο «κ-ηήρ», καὶ μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ἐπωλεῖτο εἰς τὸν κασάπην.

Τὰ κατσίκια «ἔσεραν» κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅποτε ὁ κατσικὸς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ προμηθευθῇ τράγους, εἴτε δι' ἰδίων ἐξόδων εἴτε δι' ἐξόδων τῆς κοινότητος. Μετὰ τὸ ζευγάρισμα, οἱ καλύτεροι τράγοι ἐφυλάττοντο, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπωλοῦντο. Ἀπὸ τὴν βαρεῖαν ὁσμὴν τὴν ὁποίαν ἀναδίδει ὁ τράγος ἔμειναν ἡ παροιμιώδης φράσις «Βρωμαίει πριτσίλα» λεγόμενη ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων.

Περὶ τὸ τέλος Φεβρουαρίου, αἱ αἰγες ἤρχιζαν νὰ γεννοῦν, ἀλλ' αἱ περισσότεραι ἐγεννοῦσαν τὸν Μάρτιον. Τότε ὁ κατσικὸς προσεβόμβει νὰ «τσράκι» τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα του, ἢ κανὲν ἄλλο παιδί, καὶ τὸν σμαρωμένον γάϊδαρόν του, μὲ δύο τρίκινα διαάκια, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἐτοποθετεῖ τὰ γεννώμενα ἐρίφια. Τὸ τσιράκι ὠδήγει τὸν γάϊδαρον εἰς τὸ χωρίον καὶ διένειμε τὰ ἐρίφια εἰς τοὺς ἰδιοκτητὰς τῶν, φιλοδοροῦμενον ἕνα γρόσι ἢ ἕνα μαλακὸ ψωμί. Κάποτε ἠναγκάζετο νὰ μεταφέρῃ καὶ ἄλλα ἐρίφια ὁ ἴδιος ὁ κατσικὸς τὸ ἐσπέρας ἐπ' ὤμων, ὅποτε ἐκτὸς τοῦ συνηθούς φιλοδορήματος τὸν ἐκερνοῦσαν ἀπὸ κανένα ρακάκι.

Κατὰ τὸ Πάσχα, ἔσφαζαν τὰ ἄρρενα ἐρίφια, ἐφύλατταν δὲ τὰ θηλυκὰ διὰ «δαμουζλίκι». Ἐάν τις εἶχε μόνον θηλυκὰ, τὰ ἀντήλλασσε δι' ἀρσενικοῦ τοῦ γείτονος καὶ μόνον ἐλλείψει τοιοῦτου ἔσφαζε θηλυκόν. Τὸ δέρμα ἢ ἐξηραίνεται καὶ ἐπωλεῖτο ἢ ἐφυλάττετο διὰ νὰ τὸ κερποῦν «τουλούμι» καὶ νὰ τὸ γεμίσουν τυρὶ, ἢ καὶ κατεσκευάζαν ἀπ' αὐτὸ «ταγαριτζίκι» διὰ νὰ θέτουν τὴν τροφὴν τῶν. Τὸν στόμαχον τοῦ ἐριφίου τὸν ἀλάτιζαν μὲ πολὺ ἄλας, τὸν ἐξήραινεν εἰς τὸν ἥλιον, μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ἐκερνοῦσαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς καπνοδόχης, καὶ τὸν μετεχειρίζοντο διὰ τὸ πηξιμον τοῦ τυροῦ. Ἀπὸ τὰ ἐντόσθια ἔκαιναν σούπαν καὶ τὸ κρέας ἔτρωγαν μαγερεμένον κατὰ διαφόρους τρόπους.

Τὸ ἐρίφιον τὸ προωρισμένον διὰ σφαγὴν, δὲν τὸ ἄφηναν νὰ φάγῃ χόρτον, διὰ νὰ μὴ «γαλάσῃ ἢ μαγιά τ». Ὅσα ὅμως ἐρίφια ἐκράτουν «γὰ δαμουζλίκι» τὰ ἄφηναν νὰ βοσκῇσιν μετὰ τῶν μητέρων τῶν ἐπὶ τι διάστημα διὰ νὰ συνηθίσουν νὰ τρώγουν χόρτα. Περὶ τὸ τέλος Μαΐου τὰ ἀπεχώριζαν τῶν μητέρων τῶν, ἀφοῦ πρώτον «τὰ ἔβαζαν σ-μάδ», δηλαδὴ ἀπέκοπταν τὸ ἄκρον ἢ ἔσχιζαν τὸ ἔτερον ἢ καὶ ἀμφότερα τὰ ὦτα καὶ τὰ

ἔστελλαν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν προβάτων. Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ὁ βοσκὸς ἐπέστρεψε τὰ ἐρίφια καὶ εἰσέπρατε τὸ συμφωνημένον «δίκιο» του 5—10 γρόσια κατὰ κεφαλὴν.

Τὸ σημάδι ἐχάρασεν ὁ αἰγοβοσκὸς διὰ τοῦ μαχαϊριδίου του. Ἄλλων ἐριφίων ἀπέκοπτε τὸ ἄκρον τοῦ ὠτός, ὥστε ἡ τομὴ νὰ σχηματίζῃ ὀριζόντιον γραμμὴν ἢ ὀξείαν γωνίαν, ἄλλων ἔσχιζεν τὸ ἄκρον ἢ εἰμηνεν ὀπὴν εἰς τὸ μέσον περίπου αὐτοῦ, ἢ ἀπέκοπτεν ἐκ τοῦ πλαγίου τοῦ ὠτός ἔμπροσθεν ἢ ὀπισθεν μικρὸν τεμάχιον. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν σημείων τούτων ἐσχηματίζοντο ἀρεταὶ ποικιλίαι διὰ τὰς ἀπαιτήσεις πασῶν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου.

Τὰ κατσίκια ἀριεργούνταν πρῶτ' καὶ βράδν, κατὰ Μαῖον δὲ καὶ τὴν μεσημβρίαν. Τότε ὅμως ὁ κατσικὸς δὲν τὰ κατέβαζε ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τὰ ἔσταμάτα ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ βουνοῦ καὶ ἐκεῖ ἐπύγαιναν αἱ γυναῖκες, καὶ τὰ ἄρμεγαν. Τὸ γάλα τῶν ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς τροφή τῶν παιδιῶν, καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν τυροῦ, βουτύρου καὶ μυζήθρας. Ἀκόμη ἔκαιναν, μετὰ ὀρεκτὸν βράσιμον «ξύγαλο», τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ νοστιμώτερον ἀπὸ τὸ ἀποβουτυρωμένον γιανούρι τῶν ἰδικῶν μας γαλακτοπωλείων, γαλατόπιτες, ζειμωιάτικα κλπ.

Κατὰ Μαῖον ἐκούρευαν τὰ κατσίκια καὶ τὴν τρίχαν τῶν ἐπώλουν εἰς τοὺς «μουταφτηδες», οἱ ὁποῖοι τὴν ἔνηθαν καὶ κατεσκευάζον ἐξ αὐτῆς σάκκους, δισσάκια, ζώνας ζῶων «κολάνια», καὶ καλύμματα ζῶων «τσόλια», καὶ πέδας διὰ τὰ ἄλογα «κιοστέκια».

Κάποτε τὰ κατσίκια «τσομούριαζαν» καὶ διὰ νὰ τὰ «ἐτσομουριάσ-νε» τὰ ἄλειψαν λάδι ἢ κατράνι πέριξ τῶν κεράτων, τῶν χηλῶν καὶ ὑπὸ τὴν οὐράν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὰ κέρατα αὐτῶν ἐσφηνωμένοι κρότῳνες ἐπροξένουν σφοδρὸν κνησμόν, ἤρχοντο καὶ ἐξύνοντο εἰς τὴν ποιμεικὴν ῥάβδον. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ αἰπόλου ὡς αὐθάδεια καὶ τὸ δυστυχὲς ζῶον ἀντὶ βοήθειας καὶ περιποιήσεως ἐτιμωρεῖτο δι' αὐτήν, ὡς δεικνύει καὶ ἡ παροιμία: «Ἡ κατσίκια π' θέλι ξύλο, πάει καὶ ξυέται στ κατοκὰ τ σόπα» λεγόμενη ἐπὶ τῶν αὐθαδῶν, καὶ ἐπὶ τῶν δημιουργούντων ζητήματα καταλήγοντα εἰς ἰδίαν αὐτῶν ζημίαν. Ἄλλοτε πάλιν, ὅταν ἡ ἀνοιξὶς ἦτο πολὺ βροχερή, αἱ αἰγες προσεβάλλοντο ὑπὸ ἀσθενείας τῶν χηλῶν, ἐχώλαιναν καὶ ἂν παρημελεῖτο ἡ πληγὴ, ἐγέμιζαν σκώληκας. Πρὸς θεραπείαν αὐτῆς μετεχειρίζοντο θεϊκὸν χαλκόν, πετρέλαιον ἢ μαῖο πιπέρι. Ἄλλοτε πάλιν τὰ βύζανε τὸ φίδι, ὅποτε ἐπρίσκετο «τὸ μαστάρ» καὶ τὸ γάλα «τρουπάκιαζε» τὸ δὲ ζῶον ὑπέφερε. Τὸ τοιοῦτον δῆγμα ἐθεραπεύετο δι' ἐπαλείψεως «θεριακῆς».

Μέλη τοῦ σώματος τῆς αἰγὸς διέκριναν τὴν προβιά, τὰ κέρατα, τὸ κεφάλι, τὸ λαιμό, τ' ἄδερα, τὴ σκεβέ, τὴ μαγιά, τὴ σπλήνα, τὴ χολή, τὸ

μαῦρο καὶ τ' ἄσπρ· τὸ τζέρο, τὸ πκάμισο, τὰ βυβρέκια, τν ὀρά, τὰ νύχια τῇ βλάτ, τὸ γότσο καὶ τὰ κόκκαλα.

Ἡ κόρος τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων ἐλέγετο «κατσλιὰ» καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς λίπασμα.

Ἡ λέξις «τράγος» ἐσήμαινεν ἀνήθικος καὶ κατεργάρος. «Τὶ τράγος πγ εἶναι ξέρος;» καὶ «Ἄδε, βρέ, τράγο». «Κατσίκα» μεταφορικῶς ἐλέγετο ἡ ἀτημέλητος γυνή, καὶ «κατσκάκι» μεταφορικῶς τὸ εὐκίνητον. «Πδάει σὰ δὲ κατσκάκι». Ἐκ τῆς συνηθείας δὲ τῶν ἐριφίων νὰ μὴ πηγαίνουν μαζὶ μὲ τὰ πρόβατα ἀλλὰ νὰ σκαρφαλώνουν εἰς τοὺς θάμινους καὶ τὰ δενδρόλια ἔλειπεν ἡ πιρσιμία «Ἀράδα πᾶν τὰ πρόβατα καὶ πίσω τὰ κατσίκια», λεγομένη ἐπὶ ἀσυμφωνίας προσώπων εἰς τὰ κοινοτικά ζητήματα ὅποτε διεχωρίζοντο εἰς μερίδας.

Κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Συμεὼν (3 Φεβρουαρίου) ἐσημείωναν διὰ στάκτης τὴν κοιλίαν τῆς μαύρης καὶ διὰ κόνεως ἀνδράκων τῆς ἄσπρης αἰγός, διὰ νὰ γεννήσουν «ἀλατζάδκα» ἐρίφια.

Ὁ κατσικᾶς ἐσυμφωνεῖτο τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δι' ἐν ἔτος ἀντὶ μιᾶς «καλίτσας» σίτου κατὰ κεφαλὴν ζώου ἢ τριῶν γροσιῶν. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων περιερχόμενος τὰς οἰκίας ἐφιλοδορεῖτο μὲ αὐγά ἢ χοιρινὸν κρέας ἢ τσουρέκια. Αὐτὸς ἦτο καὶ κτηνίατρος. Ἐθεράπευε τὰ ἀσθενῆ, παίρων ἀίμα ἢ θέτων «καράσι» εἰς τὸ αὐτὶ τῆς αἰγὸς ἐπὶ τινος ὥρας. Ἐχάρασσε διὰ τοῦ μαχαιρίου του μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν κεράτων τὸ δέρμα τοῦ ζώου, ἔπειτα δὲ κτυπῶν αὐτὸ ὑπεβοήθει τὸ κακὸ τὸ γαῖμα νὰ ρεῦσῃ. Αὐτὸς ἦτο ὑπεύθυνος διὰ τὴν ζωὴν τῶν ζώων. Ἄν κανένα κατσίκι ἐποφοῦσε ἢ ἐγίνετο θηριάλωτον, ἦτο ὑποχρεωμένος «νὰ φέρ σ-μάδ», τὰ πειστήρια τοῦ θανάτου, τὴν κεφαλὴν ἢ καὶ μόνον τὸ σηματοδοτούμεν αὐτὶ, εἰς πίστωσιν ὅτι δὲν τὸ ἐπώλησε. Ἐνεδύετο τὴν φαρδιά σιαγιάκην σπολὴν, μὲ σεργέταν ἐπὶ κεφαλῇ, τσαρούχια εἰς τοὺς πόδας, σόπαν εἰς τὸ χεῖρ καὶ ταγατζίκι εἰς τὴν ράχιν. Τὸ τελευταῖον κατεσκευάζετο ὡς εἶπον ἀπὸ τὸ δέρμα ἐριφίου καὶ ἦτο ἐστολισμένον μὲ κρόσια ἐξ ἱμάντων εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὀπίων ἦσαν δεμέναι χάνδρες καὶ ἐπὶ τῶν μικρῶν ξυλαρίων τοῦ ἀνοίγματος ἦσαν γεγλυμένοι ρόδακες. Ὡς κατσικάδες ἐπροτιμῶντο οἱ διατελέσαντες ποιμένες προβάτων καὶ ἔχοντες σχετικὴν πεῖραν περὶ ζώων.

Τὰς αἴγας προσεκάλουν διὰ τοῦ «κ-ήτς κ-ήτς», ἐξεδίωκον δὲ ἐπιφωνοῦντες «κὸς κὸς». Τὰς ἤκουαν νὰ «μελάζνε ἢ βελάζνε βεκ-εκ-ἐ» ὅταν ἐζήτουν τροφὴν ἢ συντροφίαν, καὶ νὰ παραμελάζνε βέεε, ὅταν ἠσθάνοντο πόνον. Ὁ κατσικᾶς ὅμως μετεχειρίζετο σφυρίγματα καὶ ἐπιφωνήσεις διαφορετικὰς «Ρορέη ἡά», σημαίνουσιν προχωρεῖτε, καὶ «εἰ εἰ-έεε», σημαίνουσιν σηκωθεῖτε κ. ἄ.

Ἡ γυναῖκα τοῦ κατσικᾶ ἐλέγετο «κατσκού» καὶ τὸ παιδί του «κατσκαράκι».

Τὸ κρέας τῆς αἰγὸς ἐλέγετο «κατσκίσιο» τὸ δὲ γάλα «κατσκίτικο» καὶ «κατσκερό» ἢ τριχὰ «κατσκότριχα», ἡ ἀγέλη τῶν αἰγῶν «τὰ κατσίκια», ὁ τόπος συναγεμίου αὐτῶν «κατσκαριά» καὶ τὸ ἀγνώστου ἀριθμοῦ πλῆθος αὐτῶν «κατσκοθέμ».

Τὴν εὐκίνησιάν τῆς αἰγὸς διηγεῖται καὶ τὸ ἐξῆς παραμῦθι:

Ὁ παπᾶς καὶ τὸ κατσκάκι.

Μιὰ βιλὰ ἕνας παπᾶς πῆγε στὸ μῦλο νὰ διαβάσ ἁγιασμό. Στὸ γύρισμα περνώντας ἀπ' τὸ κουρὶ εἶδε τὰ κατσίκια τ' χωριοῦ νὰ βοσκάνε μόν καὶ μοναχὰ τς, χωρὶς τὸ γατσκά. Φωνάζ, ξαναφωνάζ νὰ βγῇ ὁ κατσκάς, ἐκεῖνος δὲν ἔδωκε ἀπλογὴ, γιὰτὶ ἔκαμνε τὸ χοδρό τ' τὸ νερό πίσω ἀπὸ ἕνα τσερτί. Κατεβαίνει ὁ παπᾶς ἀπ' τ' ἄλογο, τὸ δὲν σ' ἕνα κλαρὶ καὶ παγαίνει νὰ πιάσ ἕνα θρεμμένο κατσκάκι, γιὰ νὰ κάμ Πασκαλιά μὲ τ' βαπαδιά. Ἄ ἐδῶ νὰ τὸ πιάσ, ἂ ἐκεῖ νὰ τὸ πιάσ, ἐκεῖνο ἕνα γερεμὲ ἔφευγε. Στὰ ὕστερ-νά, σὰν εἶδε π' ὁ γῆλιος πῆρε νὰ βασ-λέβ, βαζγέστσε, καὶ γύρσε πίσω ἰδρωμένος μούσκεμα, ν' ἀνεβῇ τ' ἄλογό τ' καὶ νὰ φύγῃ. Ἀμὰ ἄλογο δὲ εἶναι. Ἐφαγε τὸ κουρὶ νὰ τὸ γιρέβ, ἐκεῖνο γένικε ἄφανο.

Ὁ κατσκάς σὰν εἶδε τὸ βαπᾶ νὰ κυνιγάτ τὸ ὀλάκι, τὸ ξένο,

—βρέ λέει τὸ γερατᾶ, τὸ γατσκοκλέφτ. Ἐκα νὰ σὲ δείξω γὼ πῶς κλέβς.

Παγαίνει μὲ τὸ ὀσούλι, λεί τ' ἄλογο τ' ἀνεβαίνει καὶ πάει.

—βρέ στὸ κακὶ πό παθα λέει ὁ παπᾶς. Νύχτωσε κι ἔχω δυὸ ὥρες δρόμο νὰ πορπατήξω ὡς τὸ χωριό.

Τὶ νὰ κάμ; Εἶδε παρ' εἶδε, μάζωξε τὰ ράσα τ' πῆρε τ' βατέκα καὶ πῆγε πεζὸς στὸ χωριό.

Σὰ δὲν εἶδε ἡ παπαδιά βουτιμένο στὸν ἴδρω καὶ δίχως ἄλογο, θάρρεψε τὸν ἐπιασανε κλέβδες καὶ τότε ρώτ-σε σφιχτὰ σφιχτὰ. Ἀμὰ ὁ παπᾶς τσιμουδιά.

Τὸ πουνρὸ ξιμέρωσε Κυριακή. Ἀφοῦ σώθηκε ἡ ἀκολουθία, τν ὥρα π' θάλα μράσ τ' ἀδίδερο, ὁ παπᾶς, στίθκε βροστὰ στὰ Δρόθρα καὶ λέγει:

—Εὐλογημένοι Χριστιανοί. Νὰ μὴ βᾶτε νὰ κλέψτε τὸ βεκ-εκ-έεε, γιὰτὶ θὰ σᾶς κλέψνε τὸ ἡ-η-η-η-η.

Πρόβατα. Πρόβατα ἔτρεφαν μόνον ὠρισμένοι κτηνοτρόφοι, οἱ ἐνοικιάζοντες τὴν νομὴν τοῦ χωριοῦ, διότι κατὰ ρητὸν ὅρον τοῦ συμβολαίου κανεὶς ἄλλος δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχῃ πρόβατα, τὰ δὲ κατσίκια μόνον μετὰ τὸ σήκωμα τῶν δερματιῶν ἀπὸ τὰ χωράφια ἐπετρέπετο νὰ περιφέρονται εἰς τὰ πεδινὰ μόνον ἐπὶ ἕνα μῆνα. Ἐτερος ὅρος ὑπεχρέωνε τὴν κοινό-

τητα ν' ἀνοίξῃ τρεῖς διόδους μεταξύ τῶν σπαρτῶν, εἰς ἃ μέρη ὑποδείξῃ ὁ κτηνοτρόφος. Αἱ διόδοι αὗται ὠνομάζοντο «σουλτάρες».

Τὰ πρόβατα ἐστεγαίνοντο ἐντὸς μάνδρας πλεκτῆς ἐκ κλάδων δένδρων ἐσκεπασμένης «μὲ παπύρια καὶ σάζια». Δύο ἢ καὶ τρεῖς τοιαῦται μάνδραι μετὰ καλύβης διὰ τοῦς ποιμένας, ἐλέγοντο «ἀγ-ήλια». Ἀγ-ήλια ὑπῆρχον εἰς δύο τοποθεσίας. Εἰς τὴν Πραγανίτσα, ἔξωθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ χωρίου, καὶ εἰς τὸν Ἁγ. Δημήτριον, περὶ τὰ τέσσαρα χιλιόμετρα πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ. Τὸ ἐστεγασμένον μέρος τῆς μάνδρας, ὅπου τὰ πρόβατα διενυκτέρευαν τὸν χειμῶνα ἐλέγτο «σάγια». Κατὰ τὸ καλοκαίρι τὰ πρόβατα τὰ ἐστάλιζαν εἰς προχείρους μάνδρας, ἄνευ στέγης. Ἡ τοιαύτη μάνδρα ἐπλέκετο ἐπὶ ὀργανομένου ἀγροῦ κατ' ἔτος (νιάμα) τοῦ ἰδιοκτητοῦ πληρώνοντος διὰ τὴν ἐκ τῆς κόπρου τῶν προβάτων λίπανσιν αὐτοῦ.

Ὁ κάτοχος προβάτων κτηνοτρόφος ἐλέγτο «κεχαγιαῖς». Τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν ἔφερε καὶ ὁ ἀρχιποιμὴν ὅστις ἐφρόντιζε διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἄλλων ποιμένων, τὴν ἀποστολὴν καὶ συντήρησιν τοῦ γάλακτος, τὸ πῆξιμον τοῦ τυροῦ καὶ τὴν ὑγείαν τῶν προβάτων. Οἱ ποιμένες ἐλέγοντο τσο-βάνηδες καὶ συνήθως εἰς τὸ ἄκρον τῆς σόπας τῶν εἶχαν προσηρμοσμένην σιδηρᾶν ἀρπάγην, τὴν «γέγαν», ἣτις ἐχρησίμευε διὰ νὰ συλλαμβάνουν τὰ πρόβατα ἀπὸ τοῦ ὀπισθοῦ ποδοῦ. Οἱ ποιμένες ἐφόρουν φαρδνά, ἀβαδένια, σεργέτα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τσαρούχια εἰς τοὺς πόδας. Κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας ἐφόρουν καὶ «γιαμουρλίκι», εἶδος κάπας μονοκόμματης, ἀπὸ πεπιεσμένου μαλλιῶν «κετσέ». Μερικοὶ εἰς τὸ πολὺ ψύχος ἐφόρουν δερμάτινον ἐπενδύτην καὶ πανταλόνι, ἀπὸ δέρμα προβάτου, μὲ τὸ τρίχωμα πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ σόπα μὲ τὴν γέγαν ὁμοιάζε πολὺ μὲ τὴν «γκλίτσα» τῶν ἐδῶ τσελιγκάδων.

Ὁ βοσκὸς εἶχε πάντοτε ἓν πρόβατον ἡμερον τὸ ὁποῖον τὸν παρηκολούθει καὶ ἐχρησίμευεν ὡς πρωτοπόρος τῶν ἄλλων. Τοῦτο ἐλάμβανε διάφορα φαγόσιμα, ψωμί, σταφίδας καὶ τὰ ὅμοια ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ καὶ τὸ ὠνόμαζαν «κισσέμ».

Τὰ πρόβατα ἐγέννων τὸν Ἰανουάριον καὶ κατὰ Φεβρουάριον ἐπωλοῦντο τὰ ἀρνία. Τὰ ἐτοποθέτουσαν μέσα εἰς κάρρα κεκαλυμμένα διὰ ψαθίνου ἐπικαλύμματος «κουρτούνας» καὶ τὰ μετέφερον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν πώλησιν τῶν ἀρνίων, ἡμελγον τὰ πρόβατα ἐντὸς χαλκίνων κάδδων «γεργέλι», τοὺς ὁποίους ἐκένωναν εἰς μεγάλας χαλκίνας στάμνας «γιουγούμα», ἔδεναν ἐπὶ τοῦ στόματος δερμάτινον κάλυμμα καὶ διὰ κάρρου ἀπέστελλαν αὐτὰ εἰς Καλλικράτειαν, εἰς τὸν «γιαουρτχανάν», ὅπου ἐπῆλθετο εἰς «ξύγαλο», τὸ περίφημον «σηλύβρι γιαουρτοῦ» καὶ ἐπωλεῖτο εἰς Κ[]τολιν. Τὰ πρόβατα ἀρμέγονταν τρεῖς τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ γάλα ἀπεστέλλετο εἰς τὸν γιαουρτχανάν καθ' ἐκάστην πρωΐαν, πρὸ τῆς ἀνα-

τολῆς τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὸ θέρος τὸ μεσημερινὸν γάλα διὰ νὰ μὴ ξυνήσῃ τὸ ἐβύθιζαν μὲ τὸ γιουγούμι μέσα εἰς τὴν γούρναν τῆς κρήνης καὶ τὸ ἄφηναν ἐκεῖ μέχρις ἐσπέρας. Τὸ μέρος ὅπου ἐπότιζαν τὰ πρόβατα ἐλέγτο «σοβάτ». Ἡ μάνδρα, ὅπου ἐγίνετο τὸ ἄρμεμα, ἦτο χωρισμένη εἰς δύο μέρη, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίσματος εἶχε δύο θύρας. Παρὰ τὰς θύρας ταύτας ἐκάθηντο τέσσαρες ποιμένες μὲ τὰ γεργέλια μεταξύ τῶν ποδῶν τῶν, ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν ἐκάστης, συνελάμβανον τὰ ἐξερχόμενα πρόβατα καὶ τὰ ἄρμεγαν. Ἐντὸς τοῦ ἄλλου μέρους τῆς μάνδρας, ἕτερος ποιμὴν μετὰ μακρᾶς ράβδου εἰς τὴν χεῖρα, εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ὁποίας ἦτο προσηρμοσμένον τεμάχιον ξύλου ἐγκαρσίως εἰς σχῆμα T, τὸ «χαϊδαμάκι», ἐβίαζε τὰ πρόβατα πρὸς τὴν διπλὴν ἔξοδον. Ἡ μεταφορὰ τῶν προβάτων τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν στεγασμένην μάνδραν εἰς τὸ ὑπαιθρον, καὶ τὸ στάλισμα αὐτῶν ἐκεῖ ἐλέγτο «ἐργέκι».

Εἰς ἀντικατάστασιν τῶν γηρασκόντων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων προβάτων, μετέφερον κατ' ἔτος πρόβατα ἀπὸ τὰ βορειότερα μέρη τῆς Θράκης καὶ Νοτίου Βουλγαρίας, τὰ ὀνομαζόμενα «βαχάγια».

Ὅταν ὁ χειμὼν ἦτο πολὺ βαρὺς καὶ ὑπῆρχε φόβος ν' ἀποθάνωσι τὰ πρόβατα ἐκ ψύξεως, τότε ὁ κεχαγιαῖς ἐνοικίαζεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὸ κατώγειον τοῦ σχολείου καὶ τὰ ἐστέγαζεν ἐκεῖ. Ἡ τοιαύτη ἐποχὴ συνήθως συνέπιπτεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Δωδεκαημέρου, ὁπότε τὰ μαθήματα διεκόπτοντο ὀλίγας ἡμέρας ἐνωρίτερον καὶ ἐπαναλαμβάνοντο ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον τοῦ συνήθους.

Ἡ καλύβη τῶν ποιμένων εἶχε ἐπικλινὴ στέγην κεκαλυμμένην ἀπὸ παπύρια καὶ ἦτο κατεσκευασμένη ἀπὸ «πλεκόν» δηλαδὴ περιπλεγμένους κλάδους δένδρων, ὅπως αἱ μάνδραι. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἦσαν κατεσκευασμένα τὰ καθίσματα καὶ τὸ τραπέζι, ἀπὸ πλεκτῶν γεμισμένων χῶμα, ἀκίνητα. Εἰς τὸ μέσον ὑπῆρχε ἡ ἐστία ἄνευ καπνοδόχης. Τὸ φαγητὸν ἐμαγειρεύετο κατὰ πρωτόγονον ὅλως τρόπον, ἐντὸς χαλκίνης χύτρας «βακ-ήρας» κρεμασμένης ἀπὸ τῶν δοκῶν τῆς στέγης, δι' ἀλύσεως καὶ ἀρπάγης.

Πρὸς προφύλαξιν τῶν προβάτων ἀπὸ τοῦς λύκους, ἐτρέφοντο τὰ «τσοβινόσκυλα», οἱ ποιμενικοὶ κύνες.

Τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἀρνία ἐθεωροῦντο ἀνόητα καὶ ἥσυχά ζωα, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰς φράσεις: «Ὅποιος γένεται πρόβατο τονε τρώγῃ ὁ λύκος», λεγομένη ὅταν κανεῖς δὲν μάχεται ὑπὲρ τῶν δικαιῶν του καὶ ὑφίσταται ζημίαν, καὶ ἡ ἑτέρα «Εἶναι ἥσυχος σὰν ἀρνάκι», λεγομένη διὰ τὰ φρόνιμα παιδία.

Τὰ πρόβατα ἐκάλουν διὰ τῆς προσφωνήσεως «τρρρροῦ» καὶ τὰ ὠδήγουν εἰς τὴν βοσκὴν ἐπιφωνοῦντες «ρρέι». Τὰ ἤκουαν νὰ «μελάζνε» ἢ «βελάζνε» φωνάζοντα «μέε» ἢ «βέε».

Τὰ πρόβατα πολλάκις «δαλάκιαζαν» ἢ ἔπεφταν, καὶ πρὶν ψοφήσουν

τὰ ἔσφαζαν. Οἱ τρώγοντες ἀπὸ τοιοῦτον κρέας προσεβάλλοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ «δαλάκι», τὸ ὁποῖον ἐθεράλευον οἱ πρακτικοὶ ἰατροί, διὰ καυτηριάσεως.

Τὰ πρόβατα ἔφερον ὄνομα ὅπως τὰ κατσίκια ἀναλόγως τοῦ χρώματος τοῦ τριχώματος. Τὸ ἀρσενικὸν ἐλέγετο «κότς», τὸ θηλυκὸν «προβατίνα», τὸ μικρὸν ἀρνάκι καὶ τὸ ἐνὸς ἔτους «τοκλί», τὸ εὐνουχισμένον «βουρμάς» καὶ τὸ στεῖρον «κ-ησήρ». Ἡ ἀγέλη τῶν προβάτων «τὰ πρόβατα».

Βόες.—Οἱ βόες ἦσαν πολύτιμοι σύντροφοι τοῦ γεωργοῦ. Τὸν ἐβοήθουν εἰς τὸ ὄργωμα, τὸ ἀλώνισμα, τὴν μεταφορὰν τῶν γεννημάτων καὶ τοῦ ἀχύρου καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν βαρεῖαν ἐργασίαν. Τὸ βόδι εὐνουχίζετο κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὅσον ἐπιθετικὸς καὶ ἄγριος ἦτο ὁ βουγᾶς, τόσον ἥσυχον καὶ βαρὺ ἦτο τοῦτο. Διὰ τοῦτο ἔλεγαν: «Τὸν ἔδεσε σὰ δὲ βόδι στὸ παχνί», διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἐξ ὀκνηρίας ἀφήνετο νὰ τὸν ὀδηγοῦν ἄλλοι, χωρὶς αὐτὸς νὰ δείξῃ καμμίαν πρωτοβουλίαν. Καί: «Βόδι πῆγε μουσκάρ ἦρτε», λεγομένη διὰ τοὺς μεταβαίνοντας εἰς ξένον χωριό, καὶ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπιστρέφοντας καὶ πάλιν χωρὶς νὰ μεταβῶναι χαρακτηῖρα ἢ ν' ἀποκτήσουν γνώσεις περισσοτέρας. Τὸ μὴ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν ἐλέγετο «βγᾶς», ἡ δὲ γεννημένη ἀγέλας, ὅταν παύσῃ σχεδὸν νὰ δίδῃ γάλα, «παλιομουσκιᾶ».

Ἡ ἀγέλας ἐκτὸς τῆς ἄλλης βοηθείας παρεῖχε καὶ τὸ γάλα τῆς, διὰ τοῦτο ἦτο πραγματικὴ εὐλογία εἰς τὴν γεωργικὴν οἰκογένειαν. Πεποιθῆσις ἐπεκράτει παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ἡ ἀγέλας, ἡ χρησιμοποιοιμένη εἰς ἔργα ὑπὸ τὸν ζυγόν, παύει νὰ δίδῃ τὴν αὐτὴν ποσότητα γάλακτος, διότι κόπτονται αἱ γαλακτοφόροι φλέβες αὐτῆς.

Αἱ ἀγελάδες ἔφεραν ὀνόματα, εἴτε κατὰ τὸ χρῶμα των, ἢ Κοκκίνο, ἢ Ἀσπρούλα, ἢ Μαυρίκα, εἴτε ἀπὸ σπασμένο κέρατο, ἢ Τσελέκα, εἴτε ἀπὸ ἄλλο τι σημεῖον, ἢ Σακάρο, ἢ Φρυδοῦ, ἢ Καρακιοῦζα, ἢ Νίσκα. Ἐπίσης τὰ βόδια ὠνομάζοντο ὁ βοῦζος, ὁ Τσακῆς, ὁ Σακάρος, ὁ Καρας, ὁ Πατέλης.

Τὸ τέκνον τῆς ἀγελάδος ἐλέγετο «μουσκάρ», τὸ θηλυκὸν ἐνὸς ἔτους δαμάλα, τὸ ἀρσενικὸν δαμάλλι, ὁ τόπος συναγερμού «ἀγελαριά», καὶ ἡ ἀγέλη αὐτῶν «τ' ἀγελάδια» καὶ «τὰ πράματα», τὰ δὲ ἀμελγόμενα ζῶα ἐν γένει «ἀρμέματα» καὶ τ' ἀρμεξιά.

Τ' ἀγελάδια κατὰ τὸν χειμῶνα ἐφυλάττοντο εἰς τοὺς σταύλους, τρεφόμενα μὲ ἄχυρον καὶ βρώμην ἢ κριθίν. Τὸ ἐσπέρας δὲ ὀδηγοῦντο εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου ὅπου ἐποτίζοντο. Τὸ κολοκαίρι «τ' ἀπόλναγανε» εἰς τ' ἀγελάδια. Οἱ μεγάλοι ὅμως γεωργοὶ ἐστοίχιζαν κατὰ Μάρτιον ἓνα παιδί γιὰ νὰ βόσκη τὰ βόδια των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐνεπιστεύοντο τὰ ἰδικὰ των εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἀγελάρη.

Ὁ ἀγελάρης συνεφωνεῖτο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου,

δι' ἐν ἔτος ἀντὶ ἡμίσεος κοιλοῦ σίτου κατὰ κεφαλὴν. Διὰ τὰ μουσκάρια εἶχαν ἄλλον βοσκόν, τὸν «βοζακτσήν». Ἐνίοτε προσελάμβανον καὶ ἰδαίτερον βοσκόν διὰ τὰ βόδια, τὸν «ὀκιουζτσήν». Ὁ ἀγελάρης εἶχε καὶ τὴν φροντίδα τοῦ «βγᾶ», διὰ νὰ τὸν περιμαζέῃ, διὰ νὰ μὴ «κουδράγῃ» τὸν κόσμον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Δημαρχία Μετρῶν ἐπρομηθεύθη ταῦρον καλῆς ράτσας, καὶ εἰς αὐτὸν ἔφερον τ' ἀγελάδια των ὅταν «ἔσερνανε», πληρώνοντες ὁ γρόσια.

Κατὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν ἀγελάδος, ὁ ἀγοραστής ἐσυνήθιζε νὰ κρατῇ τὸ χεῖρι τοῦ πωλητοῦ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον προσέφερον, ὁ δὲ πωλητὴς ὁμοίως τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐζητεῖ.—Τετρακόσια, τετρακόσια.—Πεδακόσια, πεδακόσια. Τοῦτο συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν πώλησιν ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ζώου. Κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀγελάδος, ὁ πωλητὴς ὠδήγει τὸ ζῶον ἐντὸς τοῦ σταύλου τοῦ ἀγοραστοῦ, ἐλάμβανε λίθον ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔσυρεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ ζώου, τῆς ράχως καὶ τῆς οὐρᾶς, ἀποσπῶν ὀλίγας τρίχας ἀπὸ κάθε μέρος καὶ ἔρριπτεν αὐτὸν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ σταύλου, διὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ πᾶσα ἀρετὴ τοῦ ζώου.

Βούβαλοι.—Βουβάλια ἐτρέφοντο ὀλίγα σχετικῶς. Τὸ θηλυκὸν ἐλέγετο «β-βάλα», τὸ εὐνουχισμένον ἀρσενικὸν «β-βάλλι», τὸ μικρὸν «μαλάκι», τὸ ἐνὸς ἔτους θηλυκὸν «μαλάκα». Τὰ βουβάλια συναγελάζοντο μετὰ τῶν βοῶν καὶ ἀγελάδων καὶ ἐτρέφοντο ὁμοίως μὲ αὐτά. Τὸ γάλα τῆς βουβάλου ἦτο περιζήτητον τὸν χειμῶνα διὰ τὸ πάχος του. Ἀπὸ τὸ γάλα τῆς κατεσκεύαζον «ξύγαλο» καὶ βούτυρον.

Βουβάλους καὶ ἀγελάδας τότε μόνον ἔσφαζαν, ὅταν ἐγήρασκαν καὶ ἦσαν πλέον ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν. Ἀλλὰ καὶ τότε ἐπροτίμων νὰ τὰς πωλήσουν εἰς τὸν κασάπην παρὰ νὰ τὰς σφάζουν οἱ ἴδιοι. Μόσχος ἢ δάμαλις, τότε μόνον ἐσφάζοντο ὅτε ἐνεκεν δυστυχήματος καθίστατο ἀχρηστον πρὸς γεωργικὰς ἐργασίας.

Κάθε πρωΐ, ἀφοῦ «βάργανε» τ' ἀγελάδια καὶ τὰ βουβάλια στὴν ἀγελαριά, ἔπερνεν ἡ νοικοκυρὰ τὸ φκιάρι, ἐσύναζε μίαν μίαν τὶς κοπριὰς καὶ τὰς ἐκσπενδονοῦσε εἰς τὸν τοῖχο τοῦ σταύλου, ἢ τὸν πλεκοῦ τοῦ φράχτη, ὅπου προσεκολλῶντο καὶ ἀφίνοντο νὰ ξηρανθοῦν. Εἰς περίπτωσιν δὲ ἐλλείψεως καυσίμου ὕλης, ἐχρησιμοποιοῦντο, ὡς τοιαύτη.

Ὅταν ἠγόραζαν γάλα ἢ δξύγαλο μέσα εἰς ἀγγεῖον τοῦ πωλητοῦ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀγγείου ἔθετον ἐντὸς αὐτοῦ ὀλίγο νερό, διὰ νὰ ποτίσουν τὸ ζῶον καὶ νὰ τρέχῃ τὸ γάλα του σὰν νερό. Ἐπίσης ὅταν ἐπῆγαιναν ν' ἀγοράσουν γάλα μέσα εἰς ἰδικόν των ἀγγεῖον ἔβαζαν μέσα ὀλίγον νερό διὰ τὸ ζῶον. Ἄν τὸ ζῶον ἔλειπεν εἰς τὴν βοσκὴν, τότε ἔχυναν τὸ νερό εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐσυνήθιζε νὰ κάθεται.

Ἡ ἀγελάδα καὶ ἡ βουβάλα ἐβασκαίνοντο πολὺ εὐκόλα, διὰ τοῦτο

μόλις ἐγεννοῦσαν, ἡ νοικοκερά ἐφρόντιζε νὰ δέσῃ μιὰ γαλαζία χάντρα μιὰ κόκκινη κορδέλα εἰς τὸ φουντωτὸ μέρος τῆς οὐρᾶς των, ὡς ἀντιβασκάνιον. Ἐὰν δὲ ἀρρωστοῦσαν, καὶ ἡ ἀσθενεία των ἐθεωρεῖτο μάτιασμα, διὰ νὰ θεραπευθοῦν, ἐχρηάζοντο τὰς αὐτὰς διατυπώσεις, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ματιασμένος ἄνθρωπος: γητέματα, καὶ διάβασμα ἐξορκισμοῦ, ἀπὸ τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ.

Ἴπποι καὶ ὄνοι.—Τὰ ζῶα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὸ νὰ σύρουν ἀμάξια νὰ σηκώνουν βάρη, καὶ πρὸς ἱππασίαν, διὰ τοῦτο ἐκοπίαζαν περισσότερον τῶν βοδιῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἔχῃ γαῖδουρ καὶ ἄλογο, λεγομένη ἐπὶ ἀνθρώπου εἰς τὸν ὅποιον ἐπιφορτίζουν πᾶσαν ἐργασίαν, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήσουν ν' ἀναπαυθῇ, καὶ δὲν τὸν ἀμείβουν ἀναλόγως τῶν κόπων του.

Γαῖδαρος ἢ γαῖδουρα ξεκαπίστρωτ, ἐλέγετο ὁ νέος ἢ ἡ νέα, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ χαλιναγωγῇσουν τὰς σαρκικὰς τῶν ἐπιθυμίας. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ἡ μοιχευομένη ὅταν συνελαμβάνετο ἐπ' αὐτοφῶρα, ἐτοποθεῖτο ἐπάνω εἰς τὸ γαῖδουρι μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν οὐρὰν τοῦ ζώου καὶ περιεφέρετο εἰς τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, διὰ νὰ τὴν πτύσουν ὄλοι. Ἐκτοτε ἔμεινεν ὁ τίτλος γαῖδουροκαθισμένη δηλαδὴ ἐλευθερίων ἡθῶν γυναικα.

Γνωστὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ὄνου νὰ κυλίσουν κατὰ γῆς, ὅταν ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῆς ῥάχεώς των τὸ σαμάρι ἢ τὰ χιμῶρα. Ἐκ τούτου ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις: μιὰ γαῖδουροκυλισιὰ τόπος, λεγομένη εἰρωνικῶς, διὰ μικρὰν αὐλὴν ἢ κῆπον ἢ ἄλλον μικρὸν τόπον ἐν γένει. Ἀπὸ ἄλλην συνήθειαν τῶν ζώων, ὅταν τρομάζουν νὰ τεντώνουν τὰ ὦτα, ἔμεινεν ἡ φράσις: τσίτωσε τ' αὐτιά τ, σημαίνουσα, ἐνέτεινε τὴν προσοχὴν του. Ἀπὸ δὲ τὴν συνήθειαν τοῦ κουρασμένου ζώου νὰ χαλαρώνῃ τὰ ὦτα, ἡ ἄλλη φράσις: κρέμασε τ' αὐτιά τ σημαίνουσα, ἔχασε τὸν ἐνθουσιασμόν του.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ζώων ἔμειναν αἱ φράσεις: Δὲ δρῶν ἄχερο· σημαίνουσα δὲν εἶναι ἀνόητοι. Τὸν ἔδεσε στὸ παχνί· σημαίνουσα, τὸν κατέστησε πειθήνιον ὄργανόν του. Τόνε ξεπουπούλισε καὶ τὸν ἔγδαρε τ βορβειά τ· σημαίνουσαι τὸν κατέστρεψε. Σὰ γένι κανεῖς γαδούρ, θὰ βρῇ καὶ τὸ σαμάρ· σημαίνουσα ὅτι, ὅταν ἀποφύσῃς κάτι θὰ εὕρῃς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεώς του. Τς γειτόνισσας τ' ἀγὸ δαῖμα μεγαλύτερο φαίνεται· σημαίνουσα ὅτι τὰ ξένα πράγματα μᾶς φαίνονται καλύτερα τῶν ἰδικῶν μας. Κατὰ Μάϊον, ἐσυνήθιζαν νὰ «τσαῖρλαδιζνε» τ' ἄλογα, ἐπὶ 15 τουλάχιστον ἡμέρας εἰς τὰ λειβάδια. Ἐδεναν λοιπόν, τὸ ζῶον ἀπὸ τὸ ἐμπρόσθιον πόδι μὲ σχοινί, τοῦ ὁποίου τὸ ἄλλο ἄκρον ἐκάρφοναν εἰς τὴν γῆν. Ἀφοῦ τὸ ἄλογον ἔτρωγε τὸ τριφύλλι καὶ ἐσχηματίζετο γυμνὸς κύκλος, ἐμάχονταν ὀλίγον τὸ σχοινίον, διὰ νὰ φθάνῃ νὰ βοσκήσῃ. Ἐκ τούτου

ἔμεινεν ἡ παροιμιώδης φράσις: Τὸν ἔδωκε μακρὸν σκοινί, λεγομένη ἐπὶ τῶν καταχωμένων τῆς διδομένης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας.

Ὁ ἵππος προσεκαλεῖτο διὰ τῆς ἐπικλήσεως «για, για» καὶ παρωτρύνετο εἰς ἐργασίαν διὰ τοῦ «δέε» καὶ νὰ σταματήσῃ διὰ τοῦ «δόρψ». Ὁ ὄνος παρωτρύνετο νὰ προχωρήσῃ διὰ τοῦ «δέε» καὶ «τς τς» καὶ ἐσταματοῦτο διὰ τοῦ «τσούους».

Ὁ ἀρσενικὸς ἵππος ἐλέγετο «ἄλογο» μὲν ὁ εὐνουχισμένος, «ἄηg-ἡρ» δὲ καὶ «ἄτ» ὁ μὴ εὐνουχισμένος, τὸ θηλυκὸν «φοράδα» καὶ τὸ μικρὸν «πλάρ» ἢ «πλαράκι».

Ὁ ἀρσενικὸς ὄνος ἐλέγετο γαῖδαρος, ὁ θηλυκὸς γαδούρα καὶ τὸ μικρὸν γαδράκι, πουρλιάκι καὶ γατζέλι.

Ὁ ἵππος «χλημούδραγε» ἢ «η-η-ἡη» ὁ δὲ ὄνος «γάρζε ἀάρα».

Ὅταν ἓνα κτήνος ἀπέθνησκε, τὸ ἔσυραν εἰς κανένα χανδάκι, τὸ ἔγδερναι καὶ ἄφηναν τὸ πτώμα του ἄταφον, βορὰν τῶν ἀετῶν, τῶν κυνῶν καὶ τῶν θηρίων.

Διὰ τοῦτο, ὁ γεωργός, ὅταν ὑβρίζε τὸ δυσήνιον ζῶον, τὸ ἀπεκάλει «σκυλοφάγωμα» δηλαδὴ ἄξιον νὰ ψοφήσῃ καὶ νὰ τὸ φάγουν οἱ σκύλοι.

Τὸ δέρμα του τὸ ἀλάτιζαν, ἔπειτα δὲ τὸ ἐκάρφοναν κατὰ γῆς τεντωμένον, ἕως ὅτου ἐξηραίνετο εἰς τὸν ἥλιον. Μετὰ ταῦτα τὸ ἐχώριζαν εἰς λωρίδας κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἀνθρωπίνου ποδός, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκεταὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ζευγούς τσαρουχιῶν καὶ τὸ ἐπώλουν. Ἐκ τούτου αἱ παροιμιώδεις φράσεις: «Νὰ τὸ φᾶν τὰ σκυλιὰ» δηλ. νὰ ψοφήσῃ, «θὰ βγάνω ἓνα ζευγὰρ τσαρούχια ἀπ' τ' ῥάχ' τ» δηλ. θὰ τὸ σκοτώσω.

Χοῖροι.—Οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἔτρεφον ἀνὰ ἓνα χοῖρον, ὁ ὁποῖος τὴν ἡμέραν ἀπεστέλλετο μετὰ τῶν ἀγελάδων εἰς τὴν βοσκήν τὸ δὲ ἐσπέρας, ὅταν ἐπέστρεφε κουρασμένος καὶ πεινασμένος ἤρχιζε νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ ὠθῇ τὴν θύραν τῆς οἰκίας «μὲ τ ζούρλα τ» διὰ νὰ τοῦ δώσουν τροφήν. Οἱ χοῖροι ἐτρέφοντο μὲ πίτυρα, τυρόγαλον καὶ ἀραβόσιτον. Ἐσφάζοντο κατὰ κανόνα τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ κρέας τῶν ἐτρώγετο μέρος μὲν νωπὸν, τὸ δὲ περισσότερον ἐπαστώνετο καὶ ἐτρώγετο καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας εἶχαν περὶ τὰς 3000 ζῶα, ἥτοι, αἰγας 500, ἀγελάδας 400, βοῦβάλους 50, ἵππους 200, ὄνους 100 καὶ χοῖρους 200, ὄρνιθας δὲ 1200.

Ἀπὸ τὰ παραμῦθια περὶ ζώων εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθον.

Ἡ δρμήνια τ γαῖδουριοῦ καὶ τ πετνοῦ.

Μιὰ βολὰ ἦδανε ἓνας τσεφτσῆς π καταλάβαινε τοῖ γλῶσσες ἀπὸ γοῦλα τὰ χαϊβάνια. Μόνε ἄμα τό λεγε σ' ἄλλοινα θαλὰ πεθάνι.

“Ένα βράδ γύρσε μὲ τὰ βόδια τ’ ἀπ’ τ’ ἀλέτρι κι ἔκατσε νὰ βγάνι τὰ τσαρούχια τ’ ἄχουρι στ’ ἄχουρι τοῦ βόρτα, βίρδα ἀκούει τὸ γαδούρ καὶ ρωταίε στὸ βόδ:

— Πῶς τὰ πέρασες σήμερα Πατέλι; Τ’ ἔπαθες καὶ βογᾶς;

— Κακὰ καὶ ψυχρὰ Κύρ Μέντιε. “Απ’ τὸ γύρνα γύρνα γούλι μέρα, δάλωσε τὸ μυαλό μ, κι ἀπ’ τὸ ζγὸ ἀνίξε ὁ σβέρκοζι μ. Τὰ καπούλια μ πρίσκανε ἀπ’ τοὶ φκεδριές, καὶ τὰ ποδάρια μ εἶναι μωρά’ δὲ δὴ νοιώθω. Δὲ βορῶ νὰ λιγίσω τὰ γόνατα μ.

— “Αμ εἶσαι βουδαλᾶς καὶ γιὰ ταυτὸ βασανίζεσαι. “Ας εἶχα γὼ τὰ κέρατα σ’ καὶ τὰ ποδάρια σ’ καὶ νὰ γλεπες.

— Καὶ δὲ μὲ λές, τί θὰ καμινες;

— Θὰ κούδραγα καὶ θὰ κλώτσαγα. “Οχι νὰ βάζω τὸ κεφάλι μ, μόν’ καὶ μοναχόζι μ στὸ ζγὸ, σὰ γαὶ σένα τὸ σασκίνι.

— Καὶ κεῖνο τό καμα, μιὰ βολά, ἀμὰ ὡς τὸ βράδ μαρτύρσα ἀπ’ τοὶ φκεδριές καὶ ἀπ’ τοὶ τσεκελιές.

— “Ε, καὶ δὲ βορσες νὰ σ-λογιστῆς καμμιὰν ἄλλη διαβολιά; “Αξε μένα. “Απόφα μὴ δρωῶς, καὶ τὸ πουργὸ τὰ ἴδια, κι ὅδε θάρτε νὰ σὲ ζέψνε μὴ σκώνεσαι.

“Ο τσεφτσῆς ἐκεῖ πό βγαξε τὰ τσαρούχια καὶ τὸν ἔχινε νερὸ ἡ γιναῖκα τ, κι ἔπλενε τὰ ποδάρια τ’ γέλασε μὲ τ’ γαδουρι τοῦ ὁρμήνια.

— Τί γελᾶς μαθές, τότε ρωτάει ἡ κοκκῶνα τ.

— Γελάγω μὲ τ’ γαδουρι τοῦ τὰ λόγια.

— Μάννα! Καὶ τί γεῖπε τὸ γαδούρ;

— Δὲ βορῶ νὰ στὸ πῶ γιὰ τί θὰ πεθάνω.

— Ναὶ καὶ σὲ πιστεψα. Τίποτιτσα δὲ βαθαίνις. Μόνε ἀπ’ τὸ σκυλο-γίνατο σ, νὰ μὴ δύχι καὶ τὸ πῆς καὶ τὸ μάθω κι ἐγὼ, τὸ κάμνεις αὐτὸ.

“Ασ-λ-η ὁ ἄδρας τς μὲ κανεῖνα δρόπο δὲ δόγ εἶπε. Καὶ ἡ γιναῖκα σῶπασε.

Τὸ πουργὸ σὰν ἔκαμε τὸ βόδ τὸν ἄρρωστο, τ’ ἀφίνι ὁ τσεφτσῆς στ’ ἄχουρ νὰ ξεκουραστῇ, καὶ ζέβ τὸ γαδούρ στὸ δόπο τ.

Τὸ ζαβάλικο τὸ γαδούρ, κάπως δὲ ἦδανε μαθμένο, ἀφανίσκε ν’ ἀδι-πατῇ καὶ νὰ σκωμαχέται μέσ στὰ τεξέκια. Τ’ ἄλλ’ τὸ βόδ ἦδανε δυνατὸ καὶ τὸ γαδούρ μούσκεψε στὸν ἴδρω, κι ἔφαγε ξύλο, ἔφαγε ξύλο μὲ τὸ τσε-κέλι, π’ ὅδε γύρσε τὸ βράδ στὸ παχνί, ξαπλώθηκε σὰ δὲ ψόφιο.

“Ο τσεφτσῆς ἔκατσε πάλε ὅξω μεριά ἀπ’ τ’ ἄχουρ κι ἔπλενε τὰ ποδάρια τ, κι ἀκούει τὸ γαδούρ καὶ ρωταίε τὸ βόδ:

— Πῶς τὰ πέρασες σήμερα, Πατέλι;

— Φίνα, ἀρκαδᾶς. “Εφαγα, ἤπγα, κμῆθηκα, ξεκράσκα. Νὰ ἦσαι καλὰ π μ ὁρμήνεψες τί νὰ κάμω.

— “Ασε ἀρκαδᾶς, καὶ μὲ φαίνεται π δὲ θὰ σὲ βγῇ ἡ ὁρμήνια μ σὲ

καλό. Γιατὶ ἄξα τ’ ἀφεδκὸ νὰ λήη στὸ γείτονα, π’ ἄμα δὲ φᾶς κι ἀπόφα θὰ φωνᾶς τὸ γασάπ νὰ σὲ πλῆς. Κοίταξ ἀπόφα νὰ φᾶς καλὰ, κι αὖριο νὰ πᾶς στὴ δλειά γιὰ νὰ μὴ διῶ τὸ γιοβδὲς κρεμασμένο, ἀπ’ τ’ κασάπ τὰ τσεγέλια.

“Ο ἄθρεπος γέλασε πάλε μὲ τ’ γαῖδουρι τοῦ ὁρμήνια.

— Τί γελᾶς πάλε; Τόνε ρώτ-σε ἡ γιναῖκα τ.

— Γελάγω μ αὐτὰ π λέει τὸ γατζέλι στὸ βόδ.

— Πές το μαθές κι ἐμένα, τί λέει.

— Μόν’ αὐτὸ δὲ βορῶ νὰ σὲ πῶ, γιὰ τί ἔδε στὸ πῶ θὰ πομῆκω στὸ δόπο.

— “Οχι θὰ μὲ τὸ πῆς.

— “Οχι δὲ βορῶ.

Πιάνται στὸ γαβγᾶ.

“Αφοῦ καὶ δὲ μὲ πιστεύεσαι, λέει ἡ γιναῖκα, γιὰ τὸ τόσογια, κι ἐγὼ ἀπ’ τὰ σήμερα δὲ εἶμαι γιναῖκα σ. Νὲ τὸ στρωμα σ στρώνω, νὲ κοδά σ κμιοῦμαι. Νὰ βάνις νὰ μαγειρέψης σὰ θέλεις νὰ φᾶς ἀπόφα.

Παγαίνι ἡ γιναῖκα κλειδώνεται μέσ τὸν ὁδᾶ κι ἀφίνι τὸν ἄδρα τς μοναχό.

Τὸ πουργὸ κατέβη κι ὁ καμένος στεναχωρεμένος, τάισε τὰ βόδια, ἔβγανε τς ὄρνιθες ἀπ’ τὸ κμάς καὶ τς ἔρρξε νὰ φάνε. “Ο πετνὸς τσὲ πῆρε μὲ τν ἀράδα.

— “Ιχ ὅλαν. Δὲ δρέπεσαι; λέει τὸ σκυλί. Τ’ ἀφεδκὸ τόσο στεναχωρε-μένο, κι ἐσὺ τὰ κέφια σ, πουργὸ πουργὸ.

— “Αμ εἶναι σασκίνις καὶ γιὰ ταυτὸ στεναχωριέται. “Εγὼ ἔχω σαράδα γιναῖκες κι ἔμ τσὲ δέρνω, ἔμ τς ἀνεβαίνω, καὶ φωνίτσα δὲ γοτάνε νὰ βγάν-νε. Κι’ ἐκεῖνος, μιὰνα καὶ δὲ βορ νὰ τνε περμαζῶξ. “Ας τνὲ γάμ τὸν ἄγριο, νὰ διῆς πῶς θὰ σ-μαζωχτῇ καὶ θὰ γένι ἀρνάκι; Δέ ξερ ἀλά-λεμ πὼς οἱ γιναῖκες ἔχνε μακρὰ μαλλιά καὶ κοδὴ γνώσ. Τὸ ξύλο βγῇ κι ἀπ’ τὸ βαράδειςσο.

Σὰν ἄξε ἔτς ὁ τσεφτσῆς, παγαίνι κόφτ μιὰ βέργα ἀπ’ τν ἀκρανιά, τνε βελεκαίει, ἀνεβαίνι ἀπάν, καὶ λέει στὴ γιναῖκα τ:

— “Ανοι, νὰ σὲ πῶ τί λέει ὁ πετνός.

Μόνε τὸν ἀνίξε τ’ ὁδᾶ τ’ ὁρτα τνε ρωταίε:

— Θὰ σκωθῇ; μὲ τὸ καλὸ νὰ μαγειρέψης καὶ νὰ συγιρίης τὸ σπῖτ;

— “Οσο δὲ μὲ πῆς τί λένε τὰ χαϊβάνια καὶ γελᾶς, ὁ διάβολος νὰ σκάς, τίπο-τίτσα δὲ θὰ κάμω.

— Νά, λέει, τί μὲ εἶπε ὁ πετνός, καὶ τν ἀρκεβ μὲ τν ἀκρανιά, ποῦ σὲ τρώει ποῦ σὲ πονεῖ, τνε γαταμαύρισε τὰ κωλιά τς.

“Η γιναῖκα τ, σὰ δν ἔπιασε ἡ πείσμα τς, ἔσφιξε τὰ δόδια τς κβαριά-σκε στ’ ὁρμὴ κι ἔκλαιγε, ἀμὰ δὲν ἦρτε στὸ ἡμαρτον. Φώναζε μόνε στὸν ἄδρα τς:

— Σκότωσέ με νά γένι ἡ καρδιά σ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι γυναῖκα σ. Ἐγὼ εἶμαι σκυλί.

Σὰν ἀπόκαμε πιά ὁ ἄδρας νά βαρῇ, βάζ τὴν ἀκρανιά στὴν ἄκρη καὶ λέει λαχανιασμένος :

— Κοίταξε καλὰ ἀκρανιά. Θέλω τὸ βράδ ὅδε θὰν ἔρω νά βρω τὸ σπὶτ σ-γυρισμένο, τὸ φαγὶ μαγερεμένο καὶ τὸ στρωῶμα στρωμένο.

Κι ἔφυγε. Ἡ γυναῖκα τότες σκώθηκε, σ-γύρσε, ἔστρωσε, μαγέρεψε, ἔβανε καὶ τὸ τραπέζ καὶ φύλαγε νάρτ ὁ ἄδρας τς ἀπ τὸ χωράφ Μετὰ πολλὰ δὰ γῆρετε κι αὐτός, καὶ τὰ γῆρες γοῦλα στὴν ἐντέλεια.

— Μπράβο, λέει, στὸ βετνό, καὶ τὴν ἀκρανιά, πό καμε γοῦλες τοὶ δλιές.

— Νέ για, λέει ἡ γυναῖκα, δέ τς ἔκαμα γώ ;

— Ὅχι, λέει ἐκεῖνος, ἡ ἀκρανιά τς ἔκαμε.

Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σελ. 1. Ἡ ἐπιγραφή διορθωτέα Οἰκόσιτα Ζῶα.

Σελ. 2. Στήλη β' 7ῃ σειρά ἀνωθεν, ἀντὶ τσοκλί ἀναγν. τοκλί.

Σελ. 3. Σειρά 12 κάτωθεν — καχάνιζε — κακάριζε.

